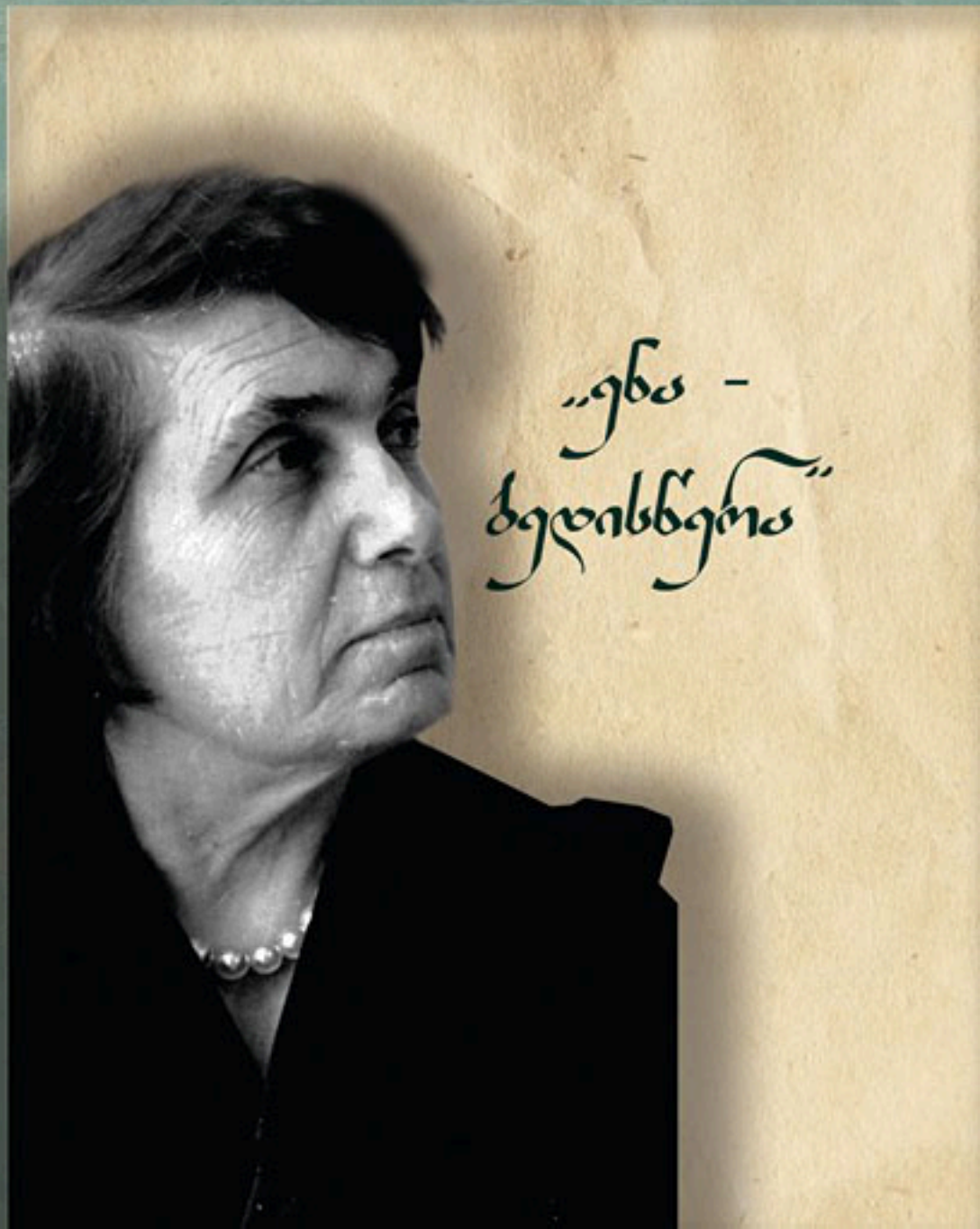

ვიომეი
ეოეოლაძვილი

საქალაქო და ადამიანთა უფლებების დაცვის
კომისია

საქალაქო და ადამიანთა უფლებების დაცვის
კომისია

„გნა -
ბეღისხნენის“

გიორგი გოგოლაშვილი

ილუსტრაციები და რუკები

ენა და მწერალი

„ენა – ბედისწერა“
(ფიქრები ანა კალანდაკიძეზე)

თბილისი 2019

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების
ინსტიტუტი

„ენა და მწერალი“ ჩემი ფილოლოგიური
ცხოვრების თანამდევია თემა... გადავწყვი-
ტე, წიგნაკების სახით წარმომედგინა მკი-
თხველისათვის ჩემი ნაფიქრი ჩემთვის
ძვირფას მწერლებზე...

დღეს ანა კალანდაძეზე ვისაუბრებ...

რედაქტორი **რუსუდან ლანდია**

ტექნიკური რედაქტორი **ლევან ვაშაკიძე**

კომპიუტერული უზრუნველყოფა **რუსუდან გრიგოლიასი**

გარეკანი **ნინო ებრალიძისა**

შინაარსი

„ენა – ბელისწერა“	5
ბრძანა ანამ.....	19
„პოეზიის ენა“.....	28
სასვენ ნიშანთა „ანასეული სისტემა“	
ა) მრავალწერტილი	43
ბ) ძველი ქართული ენა და ანა კალანდაძე (სასვენ ნიშანთა „ანასეული სისტემის“ ახსნის ცდა).....	56
ფოთი სამი დღე ანას პოეზიით ცოცხლობდა	65
„ბევრი რამ არის ამქვეყნად ამოუხსნელი“.....	76
დანართი: წინასიტყვა (სერიისათვის „ენა და მწერალი“)	95

ენა და მწერალი

1. „შენებით სავსე ქართული“ (ფიქრები ღავით კლდიაშვილზე) – 2019
2. „ქართული ქართველთ რწმენა“ (ფიქრები მუხრან მაჭავარიანზე) – 2019
3. „ენა – ბედისწერა“ (ფიქრები ანა კალანდაძეზე) – 2019

გაგრძელება იქნება...

ენა – ბედისწერა

* * *

„მშობლიური ენის სულზეა მორგებული ანა კალანდაძის ხმა“, – ბრძანებს მუხრან მაჭავარიანი და სწორედ ქართული ენის სულს ხედავ, მის სიდიადეს გრძნობ, როცა კითხულობ ქალბატონი ანას ლექსს... ერთია ლექსში გამომწვევდელი სილამაზე და სილადე ქართული ენისა და სხვაა პროზაული შეგონებანი ქალბატონი ანასი დედაენის თემაზე. მეოცე საუკუნის ქართველ კლასიკოსთაგან მიხეილ ჯავახიშვილისა და კონსტანტინე გამსახურდიას შემდეგ იმდენი არავის უფიქრია, უსაუბრია (და, შეიძლება ითქვას, უდარდია...) ქართული ენის შესახებ, რამდენიც ქალბატონ ანას!...

* * *

პროფესორი ალექსანდრე მაჰომეტოვი იგონებდა: მეორე მსოფლიო ომის პერიოდი. უმაღლესი საინჟინრო განათლების მქონე დაღესტნელი (დარგოელი) სპეციალისტი აკადემიკოს არნოლდ ჩიქობავას თვალთახედვის არეში მოხვდა; მოსწონებია ბ-ნ არნოლდს ალ. მაჰომეტოვის ლინგვისტური აზროვნება და ურჩევია, „შეეცვალა სპეციალობა“, გადმოსულიყო ლინგვისტთა ბანაკში... იმჟამად დაღესტნური ენების კვლევა ფართო მასშტაბით იგეგმებოდა... გადაწყდა, ალ. მაჰომეტოვს ბატონი არნოლდის ლექციები უნდა მოესმინა... შევედი აუდიტორიაში, – ბრძანებს ბ-ნი ალექსანდრე, – დავჯექი ბოლო მერხზე და დაველოდე სტუდენტებისა და პროფესორის შემოსვლას. წინა მერხზე ერთი გოგონა იჯდა. დაირეკა ზარი;

შემოვიდა აუდიტორიაში პროფესორი არნ. ჩიქობავა, მიიხურა კარი; დაიკავა თავისი ადგილი აუდიტორიაში და დაიწყო ლექციის კითხვა... ის ერთი გოგონა ანა კალანდაძე იყო... ჯგუფში ქ-ნი ანა ერთადერთი ყოფილა; პროფესორები იმ გოგონას უკითხავდნენ ლექციებს...

ამ ამბავს ასე იგონებს ქ-ნი ანა:

„მე რომ იმთავითვე ჩემდა უნებურად ენის, გრამატიკის „ცივ“ სამეფოში აღმოვჩნდი, ამას ბედისწერად ვთვლი, ჩემს ბედისწერად, – ეს ალბათ ასე უნდა მომხდარიყო, მხოლოდ და მხოლოდ ასე! კავკასიური ენების განყოფილებისაკენ ჩემი პოეტური ბუნება მეწეოდა; მეწეოდა, უპირველეს ყოვლისა, კავკასიის ეგზოტიკა!“ „გრამატიკამ“ დააფრთხო განყოფილების ის სტუდენტებიც, ჩემთან ერთად რომ ირჩიეს ამ განყოფილებაში გადასვლა. ისინი ყველანი „ძველ გზას“ დაუბრუნდნენ, ისევ ლიტერატურის სამყაროს მიაშურეს. „გაქცევის“ ცდები მეც მქონდა, მაგრამ უკვე ჩაბარებული (ე. წ. განსხვავებული) საგნები დამენანა და შევრჩი განყოფილებას ერთადერთი სტუდენტი! მაშ არ იყო ეს ბედისწერა?!“ (ხაზი ჩემია – გ. გ. ვიმოწმებთ გამოცემიდან: ანა კალანდაძე, ორტომეული, ტ. II, 1996, გვ. 153. შემდგომში მივუთითებთ მხოლოდ გვერდს).

„მაშ არ იყო ეს ბედისწერა?!“ – ემოციურად იკითხავს ქ-ნი ანა; დარწმუნებით იკითხავს...

დიახ, ეს იყო ბედისწერა... ბედისწერა იყო ისიც, რომ მაღალი პოეტური სულის მქონე სტუდენტ გოგონას ენის ურთულეს ლაბირინთებში დაატარებდნენ არნოლდ ჩიქობავა და აკაკი შანიძე, ვარლამ თოფურია და ქეთევან ლომთათიძე, გიორგი როგავა და სხვანი... და სხვანი... ასე ხელჩაკიდებული მოატარეს გიორგი მერჩულისა და შოთა რუსთაველის ენობრივი სამყარო; ქართველური ენების საუფლო; აფხაზეთისა თუ ჩერქეზეთის, ჩეჩნეთისა თუ დაღესტნის ენობრივი სივრცეები...

ქ-ნი ანასთვის ერთ მოსკოველ ჟურნალიტს უკითხავს: „მომქმედებს თუ არა თქვენზე ენათმეცნიერული პროფესიული ცოდნა, თუ თქვენი ცხოვრების ეს ორი სფერო არ ჰკვეთს ერთმანეთსო?“

საგულისხმოა ქ-ნი ანას პასუხი: „ჩემმა „ენათმეცნიერულმა პროფესიულმა ცოდნამ“ ერთგვარად გაამდიდრა და გააღრმავა კიდევ ჩემი შემოქმედება. უდიდესი და უმდიდრესი ქართული ენა, სათანადო საენათმეცნიერო ლიტერატურა უხვად ასაზრდოებდა ჩემს პოეტურ წარმოსახვას. უძველესი სამეფოები, უძველესი ხალხები, მათი ყოფა, მათი ენები უდიდეს საზრდოს აწვდიდნენ ჩემს სულს. ლექსები – „მე მივაშურებ ურარტუს ქვაბებს“, „მათ ბალკანეთში პოვეს სადგური“ და სხვა ხომ უძველესი ისტორიული სურათების წარმოსახვის შედეგი გახლავთ?!“ (413).

სხვაგან კიდევ უფრო კონკრეტულად და ზუსტად მია-ნიშნებს თავისი შემოქმედებითი მოწოდებისა და პროფესიული საქმიანობის ურთიერთკავშირზე (ალბათ უფრო სწორი იქნება, ვისაუბროთ ურთიერთშეპირობებულობაზე):

„ჩემმა „პროფესიულმა ენათმეცნიერულმა ცოდნამ“ და ძველი ქართული ხელნაწერების განუმეორებელმა პოეტურმა გარემომ დიდი სამსახური გაუწია ჩემს მოწოდებას, გაამდიდრა ჩემი შემოქმედება. ვფიქრობ, უამისოდ ძალიან ბევრს დავკარგავდი!“ (77).

პოეტისათვის უშედეგოდ არც იმას ჩაუვლია, „უმდიდრესი საენათმეცნიერო ლიტერატურის დამუშავება-გაცნობას რომ მიჰქონდა მისი სტუდენტური დროის უდიდესი ნაწილი“... იტყვის, „მსოფლიოს უძველესი ხალხების ცხოვრებაში „ჩამახელა“, ჩემი ფიქრები თავს ევლებოდნენ ურარტუს ქვაბებს, ხეთების სამკვიდროს, მითანის სამეფოს და... ფეხდაფეხ მი-

ჰყვებოდნენ პელასგებს, რომლებიც უკვე „მკვიდრდებოდნენ ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე“ (77).

ქართულ სიტყვასთან, ძველი ქართული ენის სამყაროსთან ქ-ნი ანას მჭიდრო კავშირი ერთ-ერთი უმთავრესი პირობა ჩანს მისი შემოქმედებითი წარმატებისა... „უნივერსიტეტში სრულად ვეზიარე მადლს ძველი ქართული ენისაო“ (77), ბრძანებს ქ-ნი ანა და განმარტავს:

„დღესაც ჩემი პროფესიის მიხედვით ქართულ სიტყვაზე მიხდება მუშაობა და ამდენად ჩემი კონტაქტი მასთან განუწყვეტელია (უნივერსიტეტის დამთავრებისთანავე აკადემიკოს არნოლდ ჩიქობავას წინადადებით მუშაობა დავიწყე ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ლექსიკოლოგიის განყოფილებაში)“... (77).

როცა ამ საკითხებზე ვსაუბრობთ (ძველ ქართულ ენასთან, ქართულ სიტყვასთან პოეტის დამოკიდებულებაზე), ერთ ძალიან საინტერესო ადგილს მოვიხმობ „საუბრებიდან“: „სამოციან წლებში ძველი ქართული ენის ფონდის შესავსებად ლექსიკოლოგიის განყოფილების თანამშრომლებმა ოშკის ბიბლიის (მეათე საუკუნე) ნუსხურად ნაწერი ტექსტი მხედრულით გადმოვიღეთ (ხელთ ფოტოპირები გვქონდა). „მეფეთა წიგნი“, „იგავნი სოლომონისანი“, „ეზეკიელი“, „ეზრა“, „ესთერი“, „ივლითი...“ **უბედნიერესი წუთები იყო ჩემს ცხოვრებაში**“ (137).

სწორედ ამ სამყაროში ტრიალი (ცხოვრება) ასაზრდოებდა ქ-ნი ანას პოეტურ განწყობას; იტყვის – „აქედან იყო მობერილი ჩემი განწყობაც ამ ლექსის შესაქმნელად“ – „ვერაჲვინ ამჩნევს შენსა მშვენებას“. ეს უსათაურო ლექსი 1962 წელს დაიწერა“ (137).

ამ თემას არაერთგზის უბრუნდება ქ-ნი ანა: „ჩემმა „პროფესიულმა ენათმეცნიერულმა ცოდნამ“ და ძველი ქართული ხელნაწერების განუმეორებელმა პოეტურმა გარემომ დიდი

სამსახური გაუწია ჩემს მოწოდებას, გაამდიდრა ჩემი შემოქმედება. ვფიქრობ, უამისოდ ძალიან ბევრს დავკარგავდი!“ (77).

როცა ამ სერიის („ენა და მწერალი“) წინასიტყვაში კითხვა დავსვი – „რა არის ენა მწერლისათვის“, ალბათ ეს აზრიც უნდა მომეყვანა – **აი, ეს არის ენა ანა კალანდაძისათვის...**

ისიც გაკვეთილია პოეტი ქალბატონის მიერ თანამოკალმეებისადმი ჩატარებული, როცა თავისი სამაგიდო წიგნების შესახებ საუბრობს:

„ქართლის ცხოვრება“, საბას „სიტყვის კონა“, ივანე ჯავახიშვილის „ქართველი ერის ისტორია“, „ქართული ოთხთავის“ ორი ძველი რედაქცია (აკად. აკაკი შანიძის გამოცემა), „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის“ რვატომეული (აკად. არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით), ვარლამ თოფურიასა და ივანე გიგინეიშვილის „ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი“, ივანე იმნაიშვილის „ქართული ოთხთავის სიმფონია-ლექსიკონი“ (ა. შანიძის რედაქციით), „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია“ (მთ. რედ. ი. აბაშიძე), „რუსულ-ქართული ლექსიკონის“ ერთტომეული (ენათმეცნიერების ინსტიტუტის გამოცემა, სარედ. კოლეგიის თავმჯდომარე აკად. ქეთ. ლომთათიძე, მოადგილე – ფილოლ. მეცნ. კანდიდატი ალ. კობახიძე), „უცხო სიტყვათა ლექსიკონი“ (შემდგენელი ფილოლ. მეცნ. კანდიდატი მიხ. ჭაბაშვილი) – **ჩემი სამაგიდო წიგნებია და ამიტომ მათ ყოველთვის ახლოს უნდა ვხედავდე“** (79).

ანუ: თუ გსურს რომ ენის სამყაროში „მკვიდრად ცხოვრობდე“; თუ გსურს რომ ღრმად და საფუძვლიანად იცოდე ქართული ენა, ამ წიგნებს „ყოველთვის ახლოს უნდა ხედავდე“... პოეტი კიდევ ერთხელ ხაზგასმით შენიშნავს, რა ასაზრდოებს მის პოეტურ ფანტაზიას: **„ძველი ქართულისა და უმამაცეს მთიელთა ენის სურნელი ნაზად ერწყმოდა ერთმანეთს და ჩემს პოეტურ ფანტაზიას ასაზრდოებდა!“** (74).

ქნი ანას „თეორიულ შეხედულებათაგან“ განსაკუთრებით საყურადღებოდ მეჩვენება მსჯელობა ძველი და ახალი ქართული ენის ურთიერთმიმართებაზე. პოეტი აქ ერთ შეგონებასაც გვთავაზობს: „როგორც ჩვენი უხსოვარი წინაპრების ხმა და ხატება ჩვენდა შეუმჩნეველად აირეკლება ხოლმე და გამოისახება ჩვენში, ასევე ძველი ქართული ენის მადლიანი აჩრდილი თავს ადგას ახალს და მისგან განუშორებელია“ (78).

ქნი ანა როცა ამდენს საუბრობს ძველი ქართული ენის შესახებ, ძველი ქართული ენის ძეგლების მნიშვნელობაზე, ბუნებრივია, დასვამს საკითხს, რა მიმართებაა ძველსა და ახალ ქართულს შორის... ქნი ანა იმ წრეში ჩამოყალიბდა პროფესიონალ ენათმეცნიერად, სადაც ძალიან აქტიური კამათი იყო, ქართული სალიტერატურო ენა რამდენ პერიოდად უნდა დაიყოს – სამად (ა. შანიძე), თუ ორად (არნ. ჩიქობავა)... ცხადია, აქ საუბარია განვითარების საფეხურებზე და არა ორ ან სამ ენაზე... მაგრამ მაინც, ქნი ანა ერთმნიშვნელოვნად იმ აზრისაა, რომ „ძველი და ახალი ქართული ენა მესახება ერთ, მთლიან, ცოცხალ ორგანიზმად, რომლის შუაზე გადაკვეთა მის უეჭველ სიკვდილს გამოიწვევს!“ (79).

აზრი ერთიანი ქართული სალიტერატურო ენის თაობაზე სხვასაც გამოუთქვამს („მრავალსაუკუნოვანი მთლიანობააო“ – რეზი თვარაძე), თუმცა ასეთი მკვეთრი და ზუსტი არგუმენტი, რომელიც შემოგვთავაზა ქნმა ანამ, არავის მოუყვანია – „რომლის შუაზე გადაკვეთა მის უეჭველ სიკვდილს გამოიწვევს“...

მახსოვს: ქნი ანასთან ვსაუბრობდით იმის თაობაზე, რომ ფილოლოგთა ერთმა ჯგუფმა მოისურვა (და შეასრულა კიდევ!) ძველი ქართული აგიოგრაფიული ძეგლების („შუშანიკის წამების“, „აბოს წამების“, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებისა“ და სხვათა) „ახალ ქართულ ენაზე თარგმნა“(?!)... ვერ

ფარავდა ქ-ნი ანა შეშფოთებასა და აღშფოთებას ამ ფაქტის გამო... ეს მიაჩნდა ალბათ ძველი ქართული ენის (თუ საერთოდ ქართულის?) „უეჭველ სიკვდილად“...

ეს იმიტომ, რომ ქ-ნ ანას სჯეროდა: „როგორც ჩვენი უხსოვარი წინაპრების ხმა და ხატება ჩვენდა შეუმჩნეველად აირეკლება ხოლმე და გამოისახება ჩვენში, ასევე ძველი ქართული ენის მაღლიანი აჩრდილი თავს ადგას ახალს და მისგან განუშორებელია (78). იცის ქ-ნმა ანამ, რომ სხვათა მაგალითის ზოგჯერ უფრო ცხოველმოქმედი ძალა აქვს და ამიტომაც ვრცელ ამონარიდს მოიყვანს გენადი ფიშის წიგნიდან – „სალამი დანიავ!... ატლანტიკის განდევილი... შვედებთან“: „მშობლიური ლიტერატურისადმი სიყვარული ისლანდიელმა დედის რძესთან ერთად შეისისხლხორცა. ...ისლანდიური ენის დაწერილობა და გრამატიკა თითქმის არ შეცვლილა უკანასკნელი ათასწლეულის მანძილზე და ამიტომაც უძველესი საგების ენა თითქმის გასაგები იყო უბრალო გლეხისთვისაც. იმ დროს, როცა მთელს ევროპაში ლიტერატურის ენა ლათინური იყო, ისლანდიელები თავიანთ წიგნებს ხალხურ ენაზე წერდნენ. კავშირი დამწერლობასა და ცოცხალ მეტყველებას შორის არასოდეს არ შეწყვეტილა და შეიძლება ამის გამოც თანამედროვე ლიტერატურული ენა თითქმის არაფრით განირჩევა და განსხვავდება ძველისაგან. საგათა ხელნაწერები ნამდვილად ერის ფარი და ხმალი იყო. მათ შეუნახეს ისლანდიელებს მშობლიური ენა, როცა ისლანდია დანიის მრავალსაუკუნოვანი მონობის უღელქვეშ გმინავდა. აი, რატომ წერდნენ ლათინურის ბრწყინვალედ მცოდნე ისლანდიელი მწერლები თავის ნაწარმოებებს მხოლოდ და მხოლოდ ხალხურ ენაზე“ (96).

ქ-ნ ანას ისლანდიელთა ამბავი ქართულისათვის სჭირდება; ბრძანებს: „უძველესი საგების ენა თითქმის გასაგები იყო უბრალო გლეხისთვისაც... დღევანდელი ქართველიც ხომ თავისუფლად იგებს მეხუთე საუკუნის ძველის ენას – „წამება

შუმანიკისი“?! „კავშირი დამწერლობასა და ცოცხალ მეტყველებას შორის“ არც ჩვენთან შეწყვეტილა და სწორედ ამიტომ ეს წმინდა კავშირი ანიჭებს სიცოცხლისუნარიანობას ჩვენს მშობლიურ ენას, რის გამოც მისი მეუფება უსაზღვროდ მესახება აწ და მარადის!“ (96).

ვთქვი, ამ თემაზე ქ-ნი ანას მსჯელობა და დასკვნები მნიშვნელოვნად მიმაჩნდა. როცა ვსაუბრობთ სალიტერატურო ენის პერიოდიზაციის შესახებ და მიმოვიხილავთ სხვადასხვა ცნობილ თვალსაზრისს (ა. შანიძისა, არნ. ჩიქობავასი, ფ. ერთელიშვილისა, ბ. ჯორბენაძისა, ზ. ჭუმბურიძისა, რ. თვარაძისა...), ამათ გვერდით ანა კალანდაძის თვალსაზრისსაც უნდა მივუჩინოთ ღირსი ადგილი!...

* * *

ქ-ნ ანას აქვს ასეთი ჩანაწერი: „ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს ერთ-ერთ საჯარო სხდომაზე ბატონმა არნოლდმა აღნიშნა: **მწერლობა თუ ენის სპეციალისტი** – ასე საკითხის დაყენება არაა სწორი, – **ენას ქმნის მწერალი** (ღმერთმა ნუ ქნას, რომ გრამატიკოსების ანაბარა დავრჩეთ!), მაგრამ მწერლობაში რაც გვხვდება, ყველაფერს ეტალონად ვერ მივიღებთ. **ენის სპეციალისტის როლი ენის მსახურის როლია, ის გონივრულად უნდა მოემსახუროს მასო**“ (378).

არ არის შემთხვევითი, როდესაც ქ-ნი ანა ყურადღებას ამ საკითხზე ამახვილებს – „**მწერლობა თუ ენის სპეციალისტი**“.

და რომ, „**ენას ქმნის მწერალი**“

და რომ, „**ენის სპეციალისტის როლი ენის მსახურის როლია**“...

ქ-ნი ანა არის მწერალი – ანუ „ქმნის ენას“!...

ქ-ნი ანა არის პროფესიონალი ენის სპეციალისტი – ანუ „ენის მსახურია“!...

სწორედ ამ ორი კუთხით უყურებს და განიხილავს იგი ქართულ ენას...

ქ-ნი ანა თავისი მაღალმხატვრული აზროვნებით შეგვაგონებს: „მოგეხსენებათ, ენა ცოცხალი ორგანიზმია, – მის სტიქიას განუწყვეტლივ „მესღის და გაედინების“ ნაირნაირი ენობრივი ფორმები (სიტყვები თუ გამოთქმები). ამ უამრავი მასალიდან იგი ბევრს მიიღებს, ბევრს კი, როგორც უცხოსა და მიუღებელს, ზღვასავით გამორიყავს ნაპირზე!

იქნებ... სწორედ დღესაც ჩვენს თვალწინ მიმდინარეობს ეს მორიგი შერჩევის, მიღება-გარიყვის, დიდი და საინტერესო პროცესი? ვინ იცის?...“ (158).

ქ-ნი ანა ასე ხედავს: მწერალი – როგორც ამ ცოცხალი პროცესის წარმმართველი; მკითხველი – როგორც ამ პროცესის მონაწილე, ენის მსახური...

ქ-ნმა ანამ იცის, რომ „ცოცხალი მაგალითების“ ძალა უფრო დიდია, შთამბეჭდავია, ვიდრე თეორიული შეგონებისა, ამიტომაც იგი მშობლიურ ენასთან, მშობლიურ ენობრივ სამყაროსთან დამოკიდებულების მაგალითად პერუელი მწერლის აზრს მოიშველიებს: „როდესაც საზღვარგარეთ წლობით მაცხოვრებელ ერთ-ერთ ახალგაზრდა პერუელ მწერალს კორესპოდენტმა ჰკითხა, თქვენ ახლა პერუში ცხოვრობთო? მან ასეთი პასუხი გასცა: „დიახ, უნდა დავბრუნებულებიყავი, რათა კავშირი მქონოდა ჩემს სამყაროსთან, ჩემს ენასთან: დიდი ხნით შორს ყოფნა უკვე დაღს ასვამდა ჩემსა მუშაობას, ამ წლების მანძილზე მე ხშირად ჩავდიოდი პერუში, მაგრამ ერთი-ორი თვით დაბრუნება ხომ სულ სხვაა, ვიდრე ის, როდესაც ჩაფლული ხარ მშობლიური ხალხის ყოველდღიურ ცხოვრებასა და საჭირბოროტო პრობლემებში?“

ერი, ენა, მშობლიური მიწა – განუყოფელია, ერთიანია, მთლიანია... თავის სიტყვას, თავის აზრს რომ მეტი „ძალა“

მიანიჭოს, ქ-ნი ანა ხშირად ბიბლიას მოიშველიებს: „ჩემი გულისთქმა ხშირად საოცრად მიესადაგება ხოლმე ჩემთვის საინტერესო ადგილებს ამ ბრძნული წიგნებიდან, – როგორც ძველი, ისე ახალი აღთქმიდან. ამიტომაცაა „ბიბლია“ „შთაგონების უშრეტი წყარო“ ყოველი დროისა და ყოველი ეპოქის ხელოვანისათვის“ (78).

ეს „წინასიტყვა“ სჭირდება იმისათვის, რომ მშობლიური ენის მნიშვნელობაზე თავისი აზრი ბიბლიური მაგალითით განამტკიცოს: „წინასწარმეტყველს, ელისეს, რომელსაც საქადაგებლად სხვადასხვა უცხო მხარეში უხდებოდა ყოფნა, ერთი ადგილობრივი მდიდარი მოქალაქე გაუწვდის დახმარების ხელს, – საკუთარ ჭერქვეშ დააბინავენ და ზრუნვას არ მოაკლებს. როცა მადლიერი და დავალებული წინასწარმეტყველი სამაგიეროს გადახდას შეეცდება და ჰკითხავს დიასახლისს, სათხოვარი ხომ არაფერი გექნება მეფესთან ან ქალაქის რომელიმე გავლენიან პირთან, რომ გიმუამდგომლო, საოცრად გაკვირვებული ქალი მიუგებს, მე ხომ... **ჩემს მიწაზე, ჩემს ხალხთან, თვისტომთა შორის ვცხოვრობ და რა უნდა გამიჭირდეს მშობლიურ მიწაზე, მშობლიურ ქვეყანაშიო?** რამდენი სიბრძნეა ქალის ამ პასუხში!! ყოველ ჩვენგანს უნდა ახსოვდეს, რომ მშობლიურ მიწას მოწყვეტილი კაცი ჰაერში ატაცებული ანტეოსივით იღუპება (სხვაგან წერს – „მშობლიურ ენას მოწყვეტილი კაციო...“ – იხ. აქვე) ქალის პასუხში იგრძნობა, რომ ერი მთლიანია და განუყოფელი!“... (78).

ფაქტობრივად, ესეც ქ-ნი ანას პასუხია კითხვაზე, როგორი უნდა იყოს მწერლის დამოკიდებულება მშობლიური ენისადმი, მშობელი ხალხისადმი; სხვაგვარად – რას ნიშნავს მწერლისთვის მშობლიური ენის წიაღში ყოფნა, „ცხოვრება“ მშობლიური ენისა და მშობელი ხალხის წიაღში...

იმ ტრაგიზმზეც მიგვანიშნებს პოეტი, რა შეიძლება გამოიწვიოს მშობლიური ენის გარემოსაგან მოწყვეტამ:

„ღიას, მშობლიური ენა ის ცხოველმყოფელი წყაროა, რომელიც კვებავს ერს, ზრდის და აცოცხლებს. მშობლიურ ენას მოწყვეტილი (როგორც ცალკეული პირი, ისე ერი!) ჰაერში მოშობილი ანტეოსივით იღუპება“ (95).

თავისთავად ცხადია, როცა ქ-ნი ანა დედაენასთან „როგორც ცალკეული პირის, ისე ერის“ დამოკიდებულების აუცილებლობაზე საუბრობს, გრძნობს იმის პასუხისმგებლობასაც, რომ განუმარტოს „მსმენელს“, რატომ არის აუცილებელი „ცხოვრება მშობლიური ენისა და მშობელი ხალხის წიაღში“:

„დედა-ენას მაგიური უნარი აქვს „კაცის გონებით და გულით გაღვიძებისა“, ღვიძლი ხალხის საუკუნიდან საუკუნეში მთავარი სასიცოცხლო ძარღვით ერთმანეთთან დაკავშირებისა: „ენა თაობიდან თაობას გადაეცემა და მისი წყალობით ეს თაობები ერთ ხალხად ითქმის“ (არნოლდ ჩიქობავა). დედაენაა ის საფუძველი და საძირკველი, რომელზეც მკვიდრად დაეშენება და დაედუღაბება კედელი ერისკაცობისა და მამულიშვილობისა“ (382).

ეს უკვე მწერლის შეგონებაა – ენის ლაბირინთებში ღრმად ჩახედული მწერლისა!...

* * *

90-იანი წლების დასაწყისია. ქ-ნმა ანამ უარი თქვა პოლიტიკურ ცხოვრებაში აქტიურ ჩართვაზე (როგორც ამბობენ, მას ჰქონდა ასეთი შეთავაზებები...), თუმცა აქტიური საზოგადოებრივი ცხოვრებისაგან არასოდეს გამდგარა განზე... არეულ საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში პრობლემები შეექმნა ქართულ ენას; გაფრთხილებასავით ჟღერს პოეტის მოწოდება: „ლაშის ისევ „წაეცხოს ჩირქი ტაძარსა წმიდას!“ სალიტერატურო ენის ნორმები მეტ-ნაკლებად ყოველთვის ირღვეოდა, მაგრამ ეს ძალიან ხელშესახები გახდა ქვეყანაში უკანასკნელ ხანებში მომხდარი კატაკლიზმების შედეგად. – ბევრი სხვა

საზრუნავის გამო დაიკარგა კონტროლი სალიტერატურო ენაზეც“... (155).

ეს არის მწერლის საფიქრალი – „დიახ, უახლოეს წლებში ქვეყანაში მომხდარი ისტორიული ძვრების დროს სალიტერატურო ენაზეც დაიკარგა კონტროლი და მივიღეთ დღევანდელი სამწუხარო შედეგი“ (155) – ქ-ნი ანა დარდობს იმას, რომ სახელმწიფოებრივი ზრუნვა შენელდა სახელმწიფო ენაზე – გაუქმდა სახელმწიფო ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისია... ეს, თითქოს ყველა ჩვენგანისათვის საფიქრელ-საზრუნავი, ქ-ნმა ანამ – კლასიკოსმა მწერალმა – გაახშიანა... საოცარი შთამბეჭდავი მაგალითით შეგვაგონა: „მართლაცდა, ერთი არაბული გამოთქმისა არ იყოს, **ცეცხლზე შემოდგმულ რძესავით უნდა თვალყურის დევნება არა მარტო ახალფენადგმულს** (და, საერთოდ, ნებისმიერი ასაკის ყმაწვილს!), **არამედ ენასაც!**“ (155).

დიახ, **ცეცხლზე შემოდგმულ რძესავით უნდა თვალყურის დევნება ენას!**... – ასე ფიქრობს ქ-ნი ანა!...

ვფიქრობთ, ხევსური ქალბატონის – ნათელა ბალიაურის – ერთი პირადი წერილიც მრავლისმთქმელია: „1978 წ. 14 აპრილი... ჩემო ანა! მოგილოცავ ქართული ენის სახელმწიფო ენად დამტკიცებას, ალბათ დიდი ნერვიულობა გადაიტანე შენ და მთელმა ქართველმა ხალხმა, თუ მე, 80 წლის ხევსურის ქალმა, ცრემლი ვღვარე“ (185).

თითქოს პროზაული პასაჟია, მაგრამ დედაენაზე მოფიქრალი პოეტი მთელი სერიოზულობით მსჯელობს 1979 წლის სამთავრობო დადგენილებასა და მის მნიშვნელობაზე... „დადგენილება „რესპუბლიკის სასწავლებლებში ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მდგომარეობისა და გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ“ უთუოდ დროულია. ეს დადგენილება ქართული ენისადმი რესპუბლიკის მთავრობის დიდი ზრუნვის

ულავო მაჩვენებელია“ (95)... 90-იანი წლებისთვისაც ეს მაგალითი მოჰყავს...

ეს არის ფიქრი პოეტისა, რომლისთვისაც „ენა ბედისწერაა!“... და რომლის აზრითაც, „ცეცხლზე შემოდგმულ რბესავით უნდა თვალყურის დევნება ენას!“...

ამიტომაც იყო ქ-ნი ანასთვის მნიშვნელოვანი XX საუკუნის დასასრული: „გამოიღვიძა ჩვენმა ეროვნულმა სულმა, ეროვნულმა თვითშეგნებამ. ჩვენი წინაპრებისათვის მარად სალოცავი, მაგრამ შემდეგ ჩვენგანვე უარყოფილი და უღვთოდ დავიწყებული „მამული, ენა, სარწმუნოება“ გავიხსენეთ და გულში სამუდამოდ ჩავიმარხეთ.

დავიწყეთ მშობლიურ ენაზე ზრუნვა, გულმოდგინებით ვცდილობდით წაქცეული ჯვრის აღმართვას.

მძიმეა და რთული თავისუფალი, დამოუკიდებელი საქართველოს გზა! იქნებ იაკობ გოგებაშვილისთვისაც მოგვესმინა: „ყოველი ჯგუფი ადამიანებისა მხოლოდ მაშინ დაიმსახურებს პატივისცემას და გავლენას, როდესაც ღირსეულად, დარბაისლურად იცავს თავისს საზოგადო ინტერესებსა“... იქნებ დიდთა წინაპართა „მოქნილი პოლიტიკაც“ გავგეხსენებინა, რასაც ასე მოხერხებულად იყენებდნენ შეჭირვების ჟამს?...

„მამული, ენა, სარწმუნოება“ – ჩვენი ხსნა მათ დაცვასა და შენარჩუნებაშია!“

ქ-ნ ანასთან შეხვედრაზე მოსწავლეებმა ერთხელ ანასეული ნათქვამი გაიხსენეს, „ენას პატრონი უნდა ჰყავდეს, ბატონი რომ არ გაუჩნდესო“ (ზეპირი ნათქვამი ჩანს...)... ამ ნათქვამის ლოგიკაზე ამახვილებს ყურადღებას ქ-ნი ანა: „მოგეხსენებათ, რა ძალე ჩაკვდება ლობემორღვეული წალკოტი, ხეხილი „მოიწყენს“, მიწას სარეველა გადაუკლის. განა არ გვინახავს ქალაქად თუ სოფლად „ჩამოჭრილი“, „ჩამორთმეული“ მიწის ნაკვეთი, შემდეგ უკვე აღარავისი რომ აღარაა და ამიტომაც გატიალბებულია და გავერანებული?“...

ეს დღე ელის ენასაც, თუ პატრონი არ უპატრონებსო...
ქართული ენის დღის დაარსებაშიც ამ მიზანს ხედავდა
ქ-ნი ანა – პატრონობის სურვილს ქართველი კაცისაგან ქარ-
თული ენისას:

„სულითა და გულით ვულოცავ ჩემს თანამემამულეთ 14
აპრილის ქართული ენის დღედ გამოცხადებას.

ამ გადაწყვეტილებაში საგულისხმოა ისიც, რომ „ეს იქ-
ნება არა მხოლოდ საზეიმო დღე, არამედ ანგარიშგების დღე
– შეჯამება იმისა, თუ როგორ ვუფროსილდებით დედაენას,
რა უნდა გაკეთდეს მომავალში მისი განვითარებისთვის“
(498).

არ ეყოლება ქართულ ენას ბატონი, როცა ჰყავს ქ-ნი
ანასნაირი პატრონი... ქ-ნი ანა ჩვენს უკვდავ კლასიკოსებთან
ერთად მარადიული პატრონია ქართული ენისა!...

*„ანა კალანდაძის შემოქმედებისადმი მიძღვნილი
სამეცნიერო კრებული“, თელავი, 2008*

ბრძანა ანამ

პოეტი აკადემიკოსი, რუსთაველის
პრემიის ლაურეატი ანა პალანადაძე
უპასუხებს ჟურნალის „ბურჯი ეროვნები-
სა“ მთავარი რედაქტორის შეკითხვებს.

– ქალბატონო ანა, თქვენ ბევრს საუბრობთ ქართული
ენის სიწმინდის, მისი ღირსების დაცვის შესახებ. რა აზრის
ბრძანდებით, საერთოდ, სალიტერატურო ენის ნორმების თა-
ბაზე და როგორ წარმოგიდგენიათ მწერლის „ენობრივი თავი-
სუფლება?“

– ბატონო გოგი, უწინარეს ყოვლისა, ნება მიბოძეთ, სუ-
ლითა და გულით მოგილოცოთ ღირსშესანიშნავი თარიღი –
ჟურნალის დაარსების 10 წლისთავი, მივულოცო ჟურნალის
მთელს შემოქმედებით კოლექტივს და მის მრავალრიცხოვან
მკითხველს! მრავალჟამიერ სიცოცხლეს გისურვებთ ყველას,
ღმერთმა კვლავაც დიდხანს გამყოფოთ ქართული ენისა და
ქართველი ერის სამსახურში!

„ჩვენი გაზეთის ძირითადი მიზანია ქართული ენის სა-
მსახურიო“, – აცხადებთ თქვენ, გაზეთის (შემდგომში უკვე –
ჟურნალის) ერთ-ერთი პირველი ნომრის ფურცლებზე და,
ჩვენდა სასიხარულოდ, უნდა ითქვას, რომ დღემდე არ გიდა-
ლატიათ ამ თქვენეული აღთქმისათვის!

ბატონო გოგი, გილოცავთ ამ დღეებში იაკობ გოგებაშვი-
ლის სახელობის მედლით დაჯილდოებას, რითაც დაფასდა
თქვენი და თქვენი კოლექტივის დიდი ღვაწლი ერის წინაშე!

ახლა შევეცდები, შეძლებისდაგვარად, ვუპასუხო თქვენს კითხვებს...

როგორც ცნობილია, სალიტერატურო ენის ნორმები მეტ-ნაკლებად ყოველთვის ირღვეოდა, მაგრამ, ქვეყანაში მომხდარი ისტორიული კატაკლიზმების დროს, ეს უფრო ხელშესახები ხდება ხოლმე, – სალიტერატურო ენაზე იკარგება კონტროლი და იგივე მალევე იტბორება „ცუდმეტყველებით!“

სალიტერატურო ენა ნორმების გარეშე არ არსებობს. ვფიქრობ, ენობრივი თავისუფლებაც „შეცნობილ აუცილებლობათა“ რიგს განეკუთვნება. არა მგონია, ბილწსიტყვაობა, რომელიც დღეს ასე თავმოწონებით იკიდებს ფეხს ჩვენს მწერლობაში, „მწერლის ენობრივი თავისუფლების“ მაჩვენებელი იყოს! მას... ნარკომაანიაზე ნაკლები ზიანი არ მოაქვს ჩვენი ახალგაზრდობისათვის, ქვეყნისათვის! დიდი ილიას ნათქვამს (სხვა ვითარების გამო) გავიხსენებ: „მის მაყურებელ ერს ხომ გული უტყდება თავის-თავზე, სასოება და იმედი ეკარგება და აქედამ განა დიდი მანძილიაა სრულად განადგურებამდე“!

– თქვენ ბრძანებთ: ცეცხლზე შემოდგმულ რბესავით უნდა თვალ-ყურის დევნება ენას. თუმცა, იმასაც აღნიშნავთ, რომ ვერ ვექცევით ღირსეულად დედაენას. ამ პოზიციიდან, როგორ გესახებათ დღევანდელ დღეს მწერლის როლი თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის მოვლა-პატრონობაში? ხომ არ ფიქრობთ, რომ მწერლის ინტერესი სალიტერატურო ენისადმი მინელდა?

– დიას, კვლავაც მოვიგონებ ერთ ბრძნულ არაბულ ნათქვამს: ყმაწვილს ისევე უნდა ყოველწუთიერი თვალ-ყურის მიდევნება, როგორც ცეცხლზე შედგმულ რძესო. ასევე, მუდმივი და შეუწელებელი ზრუნვა და ყურადღება სჭირდება ენასაც!

უახლოეს წარსულში ენას ქვეყნის უმაღლეს ხელისუფალთაგან მეტი ყურადღება ექცეოდა. როგორც ბატონი არნოლდ ჩიქობავა იგონებს, „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის“ რვატომეულის მომზადება და გამოცემა, რომელიც 19 წელს გაგრძელდა, მაშინდელი ცენტრალური კომიტეტის მდივნის, კანდიდ ჩარკვიანის, მუდმივი ყურადღებითა და დახმარებით მიმდინარეობდა! დღეს კი, როგორც იტყვიან, ღვთის ანაბარად მიტოვებული ენა ეცემა და... ერის დაცემასაც აღარაფერი აკლია!

დიახ, მწერლის როლი დიდია თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის მოვლა-პატრონობაში! მოვიგონოთ ისევ დიდი ილია: „ჩვენი ენა არა ენას არ დაუვარდება ქვეყანაზედ. ნიჭიერი მწერალიც იმისათვის არის სასარგებლო ენისათვის, რომ თავის თხზულებაში ენის სიმდიდრე გამოაჩინოს ხოლმე“!

საჭიროა მწერლებისა და მეცნიერების გვერდიგვერდ დგომა, რომ ენამ არ დაკარგოს ბუნებრივი განვითარების გეზი და მიმართულება! მივხედოთ ენას, მივხედოთ ქვეყანას!

– თქვენ ბევრს საუბრობთ ლიტერატურულ კრიტიკაზე. კონსტანტინე გამსახურდიას აზრი მინდა გავიხსენო: „ჩვენი კრიტიკა უგულვებელყოფს ხშირად არა მარტო სტილისტურსა და ენობრივ მომენტებს მწერლის შემოქმედებისას, იგი თვით იმის განსჯაში არ შედის, თუ რამდენად არღვევს ესა თუ ის მწერალი ქართული ენის ელემენტარულ ნორმებსა და სწორ წერას“. თვლით თუ არა, რომ კლასიკოსის პრეტენზია კრიტიკის მიმართ სწორია?

– საკვებით ვეთანხმები და ვიზიარებ ბატონი კონსტანტინე გამსახურდიას მოსაზრებას!

– თქვენ ბრძანებთ: „დღევანდელი დაწერილი ლექსი ყოველთვის მერჩია გუშინდელს და დაუნანებლად შემეძლო დამეხია ლექსი, რომელიც აღარ მომეწონებოდა“... არ გიფიქრიათ, რომ „თქვენი შემოქმედებითი მუშაობის მკაცრ კანონს“ შეეწი-

რა ბევრი კარგი ლექსი? მეტი ლმობიერება ხომ არ არის საჭირო საკუთარი შემოქმედებისადმი? მით უმეტეს, რომ თქვენგან დაწუნებულ ლექსს სხვისთვის ცრემლი მოუგვრია?... ისიც გავიხსენოთ: თქვენ არ დაეთანხმეთ ქალბატონ ქეთევან მაღალაშვილს და მისგან დაწუნებული თქვენი პორტრეტი განადგურებას გადაარჩინეთ...

– თქვენი ბრძანებისა არ იყოს, ალბათ, მეტი ლმობიერება საჭირო საკუთარი შემოქმედებისადმი, მაგრამ... „მკაცრ კანონს“, რომელსაც ჩემი ბუნება მიკარნახებს, სად წაუვალ?!

იმ ერთმა სიტყვამ კი დამაფიქრა... დიახ, ერთ-ერთ ჩემს მორიგ კრებულში რატომღაც აღარ შევიტანე ერთი პატარა ლექსი და მკითხველის საყვედურიც მივიღე... უცნობმა მამაკაცმა დამირეკა და კრებულიდან იმ ლექსის ამოღების მიზეზი მკითხა, – ამ ლექსის წაკითხვისას ცრემლები მერევაო... „შეცდომა“, რა თქმა უნდა, მომდევნო კრებულშივე „გამოვასწორე“!

ქალბატონი ქეთევან მაღალაშვილი გაიხსენეთ... არც ის აჩერებდა იმ სურათს, რომელიც მას, როგორც შემოქმედს, არ აკმაყოფილებდა და ეს „თვისება“, ჩანს, ბუნებრივია საკუთარი თავისადმი „კრიტიკულად განწყობილი“ ყოველი ავტორისათვის! დიახ, მან ხელალებით დაიწუნა ჩემი ერთ-ერთი პორტრეტი. ერთხელ, როგორღაც მოიგონა: „გახსოვთ, თქვენი პირველი პორტრეტი რომ დავხიე? მეორესაც იგივე ბედი ელოდა, თქვენ რომ არ წაგეღოთ... ეს, რამდენი ჩემი პორტრეტი, რამდენი ნამუშევარ გამინადგურებია, მტკვარში გადამიყრია! იაკობ ნიკოლაძემ უთხრა დიტოს (მხატვარი დიტო შევარდნაძე – ა. კ.). არ გააკაროთ ეგ თავის ნახატებსო“...

– თქვენ ბრძანებთ: „ამ... ჩაკეტილობამ თუ მიხსნა ჩემი პოეტური ნავარჯიშევის საქვეყნოდ გამოფენისაგან?“... ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ შემოქმედის არქივიდან ყველაფერი საქვეყნოდ არ უნდა გამომზეუროდეს... განსაკუთრებით, პირადი

წერილები... არადა, ხდება ხოლმე ამგვარი... თუ ასე ფიქრობთ, რომელი შემოქმედის მაგალითს მოიყვანდით?...

– ვფიქრობ, შემოქმედის არქვიდან ყველაფერი საქვეყნოდ გამოსატანი არაა, განსაკუთრებით, პირადი წერილები (ინტიმურ წერილებს ვგულისხმობ)... მაგალითების მოყვანას მოვერიდები.

– თქვენ ბრძანებთ: „ხალხურ კილოს საგანგებოდ მივმართავ ხოლმე კოლორიტის – ხალხურობის სურნელის შესანარჩუნებლად... მივმართავ, ცხადია, მხოლოდ მაშინ, როცა ლექსის თემა მოითხოვს ამას. მაგალითად, ასე მოვიქეცი ფშაური ლექსების ციკლის წერისას“...

თქვენ გურიაში დაიბადეთ. როგორც წერთ, „პირველი პოეტური შთაგონება“, „პირველი პოეტური სიტყვა“ თქვენს „სოფელს უკავშირდება...“ და რამდენადაც დავკვირვებივარ, თქვენს ლექსებში გურული დიალექტის კვალი არა ჩანს... რატომ?

– თუ მკრეხელობაში არ ჩამომერთმევა, მოვიგონებ ადგილს „მგზავრის წერილებიდან“: „მართალია თუ არა ჩემი მოხვევა, მე მაგის გასინჯვაში არ შევალ, ან რა ჩემი საქმეა ეგა? მე გაკვრით, როგორც მგზავრი, ვინსენებ მას, რაც მისგან გამიგონია. ჩემი ცდა მარტო იმაშია, რომ იმის აზრისათვის იმისივე ფერი შემერჩია და იმის სიტყვისათვის იმისივე კილო. თუ ეს შევასრულე, ჩემი განზრახვაც შემისრულებია“.

„ფერი“ და „კილო“ ყოველ ქართულ დიალექტურ სიტყვას თავისებური, განუმეორებელი აქვს... ფშავ-ხევსურული სიტყვის „ფერი“ და „კილო“, ჩემთვის... საკმაოდ უცხო აღმოჩნდა, თანაც... „უმაღლესი პოეზიით“ გაჯერებული“... თავი მთვარეზე მეგონა!

ხალხური პოეზიის დიდებულ კუთხეს მინდოდა ასე შევხმიანებოდი მხოლოდ – „თავის ენაზე!“ ეს ლექსები მხოლოდ ასე გახმაურდნენ ჩემში...

ჩემს ლექსებში გურული დიალექტის კვალი რომ არ ჩანს, ამასთან დაკავშირებით ისევ ჩემს ნათქვამს გავიმეორებ: „ჯერ კიდევ ბევრი რჩება ამქვეყნად ამოუხსნელი, ამოუცნობი და ამდენად – განუმარტავი“!

– თქვენ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებთ ნაწარმოების სათაურს. გული გწყდებათ, რომ იძულებული იყავით, პირველ კრებულში რამდენიმე სათაურიანი ლექსი უსათაუროდ დაგებეჭდათ. თქვენს პირველ ტომს ამ თვალსაზრისითაც გადავხედე. 1970, 1971, 1972 წლებში დაწერილი ყველა ლექსი უსათაუროა. 1989, 1990, 1991, 1992, 1993 წლებში დაწერილი ლექსები სათაურიანია (სამის გარდა)...

შემთხვევითია ეს ფაქტი, თუ შეიძლება აიხსნეს?

თქვენ ამასაც ბრძანებთ: „ხშირად, სწორედ სათაურს შეაქვს ლექსში სინათლე“... დავით აღმაშენებლისადმი მიძღვნილი თქვენი ლექსი („ფეხი დამადგით...“) ჩემთვის ხელმისაწვდომ ყველა გამოცემაში დაიბეჭდა უსათაუროდ; ორტომეულში ეს ლექსი დასათაურებულია – „ღირსმსახურებადი ქართულ მიწა-წყალს“... შეიძლება აიხსნეს ეს ფაქტი?

– განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ლექსის სათაურს, მაინცდამაინც, არ ვანიჭებ, სათაური წერისას იბადება ხოლმე (ისევე, როგორც „უსათაურობაც“!).

რაც შეეხება რამდენიმე ლექსისათვის სათაურის მოცილებას და „უსათაუროდ“ დატოვებას (მაგ. „ლოცულობს გველი“, „ხატთან ანთია სანთელი ორი“, „მკვდართა მზე ვარ“ და სხვ.) ეს 40-იან წლებში ქვეყანაში შექმნილმა ვითარებამ გამოიწვია.

1946 წლის 25 მაისს ჩემი ლექსების კითხვის სადამო მოეწყო მწერალთა კავშირში. კითხვის დასრულების შემდეგ აზრთა გაცვლა-გამოცვლა არ ყოფილა (ამას საგანგებოდ აღნიშნავდა ერთ-ერთი გაზეთი), მხოლოდ იმაზე იყო საუბარი, რომ რაც შეიძლება მალე გამოცემულიყო ჩემი პირველი კრე-

ბული. იმ საღამოს მხოლოდ... მომავალი კრებულის ფორმატზე საუბრობდნენ, თავიანთ მოსაზრებას უზიარებდნენ საზოგადოებას. კითხვის საღამოს შემდეგ პირველად გამოქვეყნდა ჩემი ოცდაათიოდე ლექსი გაზეთ „ლიტერატურა და ხელოვნებაში“ (რედ. გ. ნატროშვილი) და ჟურნალ „მნათობში“ (რედ. ა. მამაშვილი).

რამდენიმე თვის შემდეგ ლენინგრადში დაამუშავეს ლიტერატურული ჟურნალი „ზვეზდა“ და „ლენინგრადი“, აპოლიტიკური და უიდეო ნაწარმოებთა გამოქვეყნებისათვის, რასაც ჩვენშიც მოჰყვა სათანადო რეაქცია. რამდენიმე უფროსი თაობის მწერალთან ერთად მეც მოვეყვი კრიტიკის ქარცეცხლში. „მას აკლია ჩამოყალიბებული ცოდნა ცხოვრებისა, უნარი მოვლენების სწორად დანახვისა, არ ხელმძღვანელობს მოწინავე იდეებით, ლეკადენტური მოტივების ტყვეობაშია მოქცეული“, – ასე წერდნენ... ეს „მკაცრი განაჩენი“ ეხებოდა არა მხოლოდ ჩემს რამდენიმე ცალკეულ ლექსს (კრიტიკამ... გამოუქვეყნებელი ლექსებიც არ დაინდო, – ისინი უკვე... გავრცელებული იყო ხელნაწერების სახით), არამედ მთელს ჩემს პოეზიას, თემატიკას, განწყობილებას, ჩემს პოეტურ სამყაროს.

რალა თქმა უნდა, ჩემმა პირველმა კრებულმა, რომელიც „რაც შეიძლება, მალე უნდა გამოსულიყო“... მთელი შვიდი წლით დაიგვიანა. კრებული მხოლოდ 1953 წელს გამოვიდა, სტალინის გარდაცვალების შემდეგ. მასში ბევრი ლექსი არ შეიტანეს და რაც შევიდა – გადაკეთებული, „ცხოვრებისეულ მოთხოვნებს“ მისადაგებული“

სწორედ ამის გამო მირჩია ბატონმა სიმონ ჩიქოვანმა (მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე გახლდათ), შემდგომ კრებულებში რამდენიმე ლექსი უსათაუროდ შემეტანა: სათაურები თვალში ხვდებათ და... აფეთებთო, მითხრა. აი, ამან გამოიწვია ზოგიერთი ლექსის უსათაუროდ გამოქვეყნება (პირველ კრებულში ისინი, საერთოდ, არ შეუტანიათ).

რაც შეეხება 60-90-იან წლებში გამოქვეყნებულ უსათაუროდ „დარჩენილ“ ლექსებს, მათს „ასე დატოვებას“ მიკარნახებდა... შინაგანი ხმა! დიახ, არის ზოგიერთი მოვლენა, რომლის ახსნა „მოკვდავთა ენას არ ძალუძს“!

დავით აღმაშენებლისადმი მიძღვნილი ლექსიც, ალბათ, ასევე „უსათაუროდ“ უნდა დარჩენილიყო... უზენაესის კარნახით (რაც შემდგომში ლექსის „დასათაურებამაც“ ცხადი გახადა ჩემთვის!).

– თქვენ ბრძანებთ: ლექსის წაკითხვა იმდენნაირია, რამდენნაირი მკითხველიც ჰყავსო; ანდა: „ფრჩხილების გახსნის, სულის გაშიშვლების სურვილი ავტორს, ჩვეულებრივ, არა აქვს და, ვფიქრობ, რომ არცაა საჭირო“...

ამ ფონზე, როგორ შეაფასებთ სასკოლო სახელმძღვანელოებში (და არა მხოლოდ სასკოლოში) ლირიკული ლექსების „განხილვას“ („გარჩევას“, „იდეურ-მხატვრულ ანალიზს“)? რამდენადაა საჭირო და აუცილებელი, ამგვარად მივიტანოთ მოზარდამდე ლირიკული ლექსი?... და საერთოდ, შეიძლება „ვასწავლოთ“ ლირიკული ლექსის „გაგება“?

– სკოლის მოსწავლეებს ლექსის (და, საერთოდ, ლიტერატურული ნაწარმოების) წაკითხვა (გაგება) უნდა ვასწავლოთ და ეს, უსათუოდ, სპეციალისტებმა უნდა გააკეთონ. ეს კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს კარგი სახელმძღვანელოების აუცილებლობას.

– თქვენგან ვიცით: არნოლდ ჩიქობავას უბრძანებია, „როცა ახალგაზრდა ჯარში მიჰყავთ, რამდენიმე ხნის მერე ფიცს ადებინებენ. ასევე, უნდა იქცეოდნენ ახალგაზრდა მეცნიერების მიმართაც, რათა ერთგულად ემსახურებოდნენ მეცნიერების დროშას“...

ხომ არ ფიქრობთ, ასევეა საჭირო მწერლობაშიც, რომ ახალგაზრდა შემოქმედი „ერთგულად ემსახუროს მწერლობის დროშას“?

– არ იქნება ურიგო...

– გალაკტიონ ტაბიძის გამოსვლას სამწერლო ასპარეზზე არ გამოხმაურებია იმჟამად პოეზიის მეფე აკაკი წერეთელი. თქვენს მოსვლას ქართულ მწერლობაში არ გამოხმაურებია გალაკტიონ ტაბიძე... ამგვარ მოვლენებს შეიძლება ჰქონდეს ახსნა?

განმარტება კითხვისთვის: „ჩვენ ძველებმა კალამი უნდა დავდოთ და გზას ვაჟას დავუთმოთ“ – ილიას ამ აზრს ილიას თანამედროვეთა მოგონებებში ვკითხულობთ: ასევე მოგონებებმა შემოგვინახეს აკაკის აზრიც გალაკტიონზე: „ახალგაზრდებიდან გალაკტიონი ბევრ სიახლეს გვაპირდება“... თავად ილიას და აკაკის ეს აზრები არსად დაუწერიათ...

– მიუხედავად ზოგიერთი გაზეთის მტკიცებისა, რომ მე გალაკტიონს არა თუ ვიცნობდი, მასთან... დამეგობრებულიც კი ვყოფილვარ, უნდა განვაცხადო, რომ დიდ პოეტს პირადად არ ვიცნობდი!

სამწუხარო ისაა, რომ ეს „ფაქტი“ მომავალში ამ საკითხით დაინტერესებულმა პირმა თავისუფლად შეიძლება... „უტყუარ საბუთად“ მიიღოს და გამოიყენოს...

– ქალბატონო ანა, თქვენგან ვიცით: ფიროსმანს უთქვამს „ნიჭი დამელალო“... არნოლდ ჩიქობავას უთქვამს ქეთევან ლომთათიძეზე, „ჭკვიანი ნიჭი აქვსო“... შალვა ნუცუბიძეს უთქვამს თქვენთვის, „ქართველები ყველაფერს გაპატიებენ, ნიჭის გარდაო“...

მიანც, რა არის ნიჭი? როგორ განმარტავდით მას, ყმაწვილთათვის ლექსიკონს რომ ადგენდეთ?

– ვფიქრობ, ეს სიტყვაც... „ზესაიდუმლოთა“ რიგისაა და, ამდენად – განუმარტავი!

*ჟურნალი „ბურჯი ეროვნებისა,
№10-12, 2005*

„კომუნიის მნა“...

* * *

შესაძლებლობა მომეცა და ქ-ნ ანას შეკითხვა დავუსვი: „თქვენ ბრძანებთ, „ხალხურ კილოს საგანგებოდ მივმართავ ხოლმე კოლორიტის – ხალხურობის სურნელის შესანარჩუნებლად... მივმართავ, ცხადია, მხოლოდ მაშინ, როცა ლექსის თემა მოითხოვს ამას. მაგალითად, ასე მოვიქეცი ფშაური ლექსების ციკლის წერისას“...

თქვენ გურიაში დაიბადეთ. როგორც წესი, „პირველი პოეტური შთაგონება“, „პირველი პოეტური სიტყვა“ თქვენს „სოფელს უკავშირდება...“ და რამდენადაც დავკვირვებივარ, თქვენს ლექსებში გურული დიალექტის კვალი არა ჩანს... რატომ?“

რა პასუხი მივიღე ამ კითხვაზე, მოგვიანებით გეტყვით: ჯერ იმის თაობაზე, რატომ დავსვი ეს კითხვა...

* * *

„გურული გახლავართ და „გაკუჭებაც“ გვარიანი ვიცი“... (149) – წერს ერთგან ქალბატონი ანა. „საუბრებში“, პროზაულ ჩანაწერებში „გურული გახლავართ“ – მისთვის საამაყო ფაქტია...

„ჩემი პირველი პოეტური შთაგონება, ჩემი პირველი პოეტური სიტყვა ჩემს მშობლიურ სოფელს, ხიდისთავს, უკავშირდება. იგი გურიაშია, ჩონატაურის რაიონში. ამ სოფელში ვარ დაბადებული მოსამსახურის ოჯახში“ (39). – ასე იწყებს ქალბატონი ანა თავის „საუბრებს“... ასეთი დასაწყისი კი

იმისთვის სჭირდება, რომ განმარტოს, რამ შეუწყო ხელი მისი „პოეტური სიმის“ შერხევას: „სულ უმნიშვნელო ბიძგმა, სულ უბრალო შემთხვევამ შეიძლება შეარხიოს ჩვენში ის პოეტური სიმი, რომელიც თითქოს იმ გარეგან ფაქტორს ელოდებოდ“ (39)... ცოტა ქვევით ქ-ნი ანა იმ შემთხვევასაც გაიხსენებს, რომელმაც სწორედ ეს სიმი შეარხია მასში და იმთავითვე განსაზღვრა, როგორც ბრძანებს, „ჩემი მომავალი. ეს შემთხვევა რომ არა, შეიძლება პოეზიას არც დაკავშირებოდიო“ (39).

ეს ის დროა, როცა „ოჯახი ქუთაისში ცხოვრობდა. ზაფხულის არდადეგებს ბავშვები თითქმის ყოველთვის ვატარებდით ხიდისთავში... სოფლად გამგზავრება ჩვენთვისაც დღესასწაულო იყო. ჩემი ბავშვობა ძალზე უფერული იქნებოდა, ხიდისთავში გატარებული უბედნიერესი დღეები რომ არა!“... (40).

და იწყება – გახსენება იმ ბედნიერებისა, რასაც სოფელი ჰქვია, რასაც გურია ჰქვია...

„წაბლის ხის ერთსართულიანი საკმაოდ დიდი ოდა გამოიღო მწვანედ მოხასხასე მინდორში“...

„ოდის უკან იყო რცხილის უზარმაზარი ხეებით დაბურული მარანი... ამ რცხილების გუგუნნი ახლაც ხშირად ჩამესმის ხოლმე“...

„მეორე ასეთივე დიდი მარანი ეზოს გადაღმა გვექონდა. ყანაში... ჩემს ბავშვობაში იგი უფრო მიტოვებული და მივიწყებული იყო თავისი „ცარიელ ქვევრში დამწყვედული ჭინკებით“ (ეს მარანი მქონდა მხედველობაში ლექსის „დამილოცეთ, ძმებო“ წერისას“)...

„სახლს ორივე მხრიდან წყალი ჩამოუდის: ერთ მხარეს მაჭახურას ღელეა და მეორე მხრიდან – სპეციალურად წისქვილისთვის გადმოგდებული გუბაზოულის ტოტი“...

„უწისქვილოდ „კარმიდამო ჩემი“ ვერც კი წარმომიდგენია“ (40)

„საუბრებშიც“ და სხვა ჩანაწერებში გურიაზე საუბარი უემოციოდ არ შეუძლია ქ-ნ ანას...

და გახსენება იმ საღამოსი, როცა შეირხა „ის პოეტური სიმი“ და რამაც „იმთავითვე განსაზღვრა“ მისი მომავალი...

„მასსოვს, ზაფხულის ერთ საღამოს ბავშვები ჩვენი ძველბური ფართოაივნიანი ოღის წინ ეზოში ვისხედით და დიდი გულისყურით ვუსმენდით ფოცია მამიდას, რომელიც მშობლიურ ენასა და ლიტერატურას ასწავლიდა თბილისის ერთ-ერთ სკოლაში. იმ ზაფხულს ისიც ჩვენთან ერთად ისვენებდა. მოულოდნელად ჩვენი ყურადღება მიიპყრო საოცარმა ნათელმა, მათაა წვერებს რომ ეფინებოდა. მთვარე ამოდიოდა, სავსე, ბადრი მთვარე! ბავშვები მოჯადოებულებით შეკვყურებდით ამ დიდებულ სურათს, ყურადღება გაგვეფანტა... მამიდამ იგრძნო: მშვენიერია, არა? – გკვითხა და მეორე დღისთვის ყოველივე ამის აღწერა გვთხოვა.

დილისათვის ორსტროფიანი ლექსი მზად მქონდა. ლექსს, რა თქმა უნდა, „ბადრი მთვარე“ დავარქევი. მამიდამ დიდად გაიხარა, ლექსი მომიწონა და შინაურებსაც წაუკითხა. სიხარულით მეცხრე ცაზე ვიყავი მხოლოდ იმიტომ, რომ... დავალების შესრულება შევძელი და რომ მამიდას ვასიამოვნე“... (41).

ასე რომ, გურია, გურული გარემო, გურულები, გურული დიალექტი – ის სამყაროა, რომელმაც „იმთავითვე განსაზღვრა“ ქ-ნი ანას პოეტური მომავალი... და...

ქ-ნი ანას ლექსებში ეს გურული დიალექტი ფაქტობრივ არ აისახა. უფრო სწორად, ლექსებში გვხვდება რამდენიმე დიალექტური ლექსიკური ერთეული:

„შემოდიოდა ჩიჩილაკებით

ჩვენში კალანდა“...

„ქედმონდილი ქვევრი...“

ღვინიანი კობე...“
„პაწაწინა აჭვისწყალი
ამ ბოგის ქვეშ ახმიანდა“...

და თითქმის არცერთი გრამატიკული დიალექტიზმი. განსაკუთრებით საინტერესო ისაა, რომ სწორედ ლექსებში არ გვხვდება ასეთი დიალექტიზმები; პროზაულ ჩანაწერებში – საკმაოდაა:

„რამ შეგაშინა, ნენა, გული არ გეიტეხო, – აგერ არა ვართ?“ (327)

„იმ დალოცვილმა აგი მაინც რაფერ თქვაო?“ (344)

„ეილე, დეიდა, ეილე, – ერთი კაპიკია, მარა ერთ კოლოფ სპიჩკას იყიდი“... (344)

„მთებში იმერელი ხალხი ვერ ანავალა, – თათრის ნაშინება... (...) ეძება, ეძება და ბოლოს მიაგნო, მარა მარტომ ვერ ამეიყვანა და სოფელს გასძახა: ბაწარი მეიტანე, ბაწარი მეიტანე... ვერ გეიგეს, ეგონათ, თათარი მევიდაო... (...) გოუკვირდა, სა წევიდა ეს ხალხიო... იგენმაც როცა გეიგეს, რაში იყო საქმე, ქე დაბრუნდენ უკან...“ (345)

„მეზობელი სუფრიდან გურულმა კაცმა იკითხა, – დეიწყეს იქინეც? (347)

„ამიზა იყო რევიზია?... (347)

„ხვალე ალბათ ხაბურზაკის სუპს გვაჭუმენ და ნამოთვარ (ლაყე) კვერცხებს გაგვასაღებიებენო“ (347).

ამ და მსგავს შემთხვევებში საკმაოდ საინტერესოა დააჭერილი გურული დიალექტის თავისებურებანი...

კითხვა ასეთია: გურული დიალექტი არაა პოეზიის ენა? როგორც ჩანს, „მაღალი“ პოეზიის ენად არ მიაჩნია... თორემ გურულ ხალხურ პოეზიას სიამოვნებით გაიხსენებს ერთგან: 60-იან წლებში ქ-ნ ანას ლევან გოთუასთან ერთად გურიაში უმოგზაურია... „მასპინძლებმა ძიმიტში წაგვიყვანეს (ლევან გო-

თუა ძიძითელია). (...) შენობის მეორე სართულიდან ქვემოთ დიდებული სანახაობა გადაგვეშალა: მზეზე ბრწყინავდა მდინარე სუფსა და მისი შენაკადი ბახვისწყალი (...). სუფსამ ბაილეთი მომაგონა ერთი გურული ხალხური ლექსიდან, „ალი ფაშამ გვიღალატა“:

„ალი ფაშამ გვიღალატა,
ჩაგვიყვანა კვირიკეთში,
იმან ფულები ეილო,
ჩვენ ჩაგვტია რუსის ხელში.
კარგი არც მას დამართნია
ბაწრით ჩაათრიეს გემში,
მისი ყვირილი ისმოდა
სუფსის გაღმა ბაილეთში“... (550)

და იქვე ღიმილიანი კომენტარი: „ორი ღლის განმავლობაში ბევრის ნახვა მოვასწარი ჩემს მშობლიურ კუთხეში. მართლაცდა მის უკეთესს ვეფერს ნახავს კაცის თვალი!“ (550).

ღიას, ხალხურ პოეზიაში გურული დიალექტური ფორმები ჩვეულებრივია, პროზაულ ჩანაწერებში ქ-ნი ანა არ უკარგავს ხიბლს გურულ მეტყველებას... ის, რაც შესაძლებელია და დასაშვები გურული ხალხური ლექსისთვის, მიუღებელია ქ-ნი ანას პოეზიისათვის...

ფშავ-ხევსურულის შემთხვევაში?... – აქ სრულიად განსხვავებული ვითარებაა...

* * *

1955 წელს ჟურნალ „მნათობში“ გამოქვეყნდა ანა კალანდაძის ფშაური ციკლის ლექსები. როგორც ჩანს, არაერთმნიშვნელოვანი იყო კრიტიკისა და მკითხველების დამოკიდებულება ამ ფაქტისადმი.

ქალბატონი ანა საკმაოდ გულდაწყვეტილი საუბრობს იმის თაობაზე, თუ როგორ გამოენმაურა „ერთი ახალგაზრდა

კრიტიკოსი“ „მნათობის“ მე-11 ნომერში გამოქვეყნებულ ფშაური ციკლის ლექსებს: „გახალხურებისაკენ, სისადავისკენ სწრაფვას პოეტი ხალხური პოეზიისა და ვაჟას ლექსების იმიტაციაში მიუყვანია“-ო... (355).

ქნი ანა სიამოვნებით აღნიშნავს იმას, რომ „მნათობის“ რედაქტორი სიმონ ჩიქოვანი (ქნი ანას დიდი გულშემატკივარი და პატივისმცემელი) „არ ეთანხმებოდა ამ შეფასებას და, თითქოს თავისი შეხედულებების დასასაბუთებლად, ჟურნალის არქივიდან გადმომცა ვეძათხეველი ავტორ-მთქმელის, ალექსანდრე ქუშხველის, ლექსი – „ანა კალანდაძეს ჟურნალ „მნათობის“ მე-11 ნომერში გამოქვეყნებული ფშაური ლექსების გამო“... გადმომცა სასკოლო რვეულის ორ გვერდზე მელნით ნაწერი ეს ლექსი და დასძინა, არავითარი უფლება არ მაქვს, ჟურნალის არქივიდან რაიმე გავცე, მაგრამ ამჟამად გამონაკლისს ვუშვებო... (355). ეს „გამონაკლისი“ დასტურია იმისა, რომ რედაქტორი ეთანხმება ქუშხველს და თანაუგრძნობს ახალგაზრდა პოეტს უსამართლო კრიტიკის გამო...

ქნი ანა გვთავაზობს ნაწყვეტს ალ. ქუშხველის ლექსიდან:

„ეს ლექსები ფშავისხევის
ყვაკვლების კონებია.
ჩვენს ბაღში მოგიკრეფავს,
ფშავი მოგიწონებია...
„ვაჟას ჩანგი მოძველდაო“,
მე ტყუილად მგონებია,
ჩვენი ხალხის პოეზია
დროს ვერ დაუმონებია“...

ქნი ანასთვის „ახალგაზრდა კრიტიკოსის“ „ბრალდება“ იმდენად გულსატკენი ყოფილა, რომ ვეძათხეველი მთქმელის ამ ლექსზე საინტერესო კომენტარს გვთავაზობს:

„ჩემთვის სასიამოვნო ის გახლდათ, რომ უმდიდრესი ხალხური პოეზიისა და ვაჟას პოეტურ მარგალიტს ნაზიარებ მთიელ კაცს, ხალხის წიაღიდან გამოსულს, სწორედ იმ კუთხის შვილს ჩემი სტრიქონები „ხალხური პოეზიის და ვაჟას ლექსების იმიტაციად“ რატომღაც არ მოსჩვენებია! იგი იმთავითვე ჩასწვდა ჩემს ჩანაფიქრს, „მიხვდა“, რომ „ეს ლექსები“ დაწერილი იყო **ხალხურ კილოზე** (ხაზი ყველგან ჩემია – გ. გ.), – „მათი ბაღჩიდან“ იყო და, ბუნებრივია, ვეძათხვეველი მთქმელის მიმართ განვიმსჭვალე იმ ღიღბული გრძნობით, რასაც ურთიერთგაგება ჰქვია, მკითხველისა და ავტორის ურთიერთგაგება; როგორც ერთხელ უკვე აღვნიშნე, ჩემი მიზანი ის იყო, რომ **სწორედ ხალხური პოეზიის ენით შევხშიანებოდი ხალხური პოეზიის მადლცხებულ კუთხეს**“ (356)...

აქ ორ ფაქტს მივაპყრობთ ყურადღებას: ა) ფშავი, უფრო სწორი იქნება, ვთქვათ, ფშავ-ხევსურეთი – „**ხალხური პოეზიის მადლცხებული კუთხეა**“ და 2) ფშაური, უფრო ზუსტად ფშავ-ხევსურული დიალექტი – „**ხალხური პოეზიის ენაა**“...

„პოლემიკა“ ფშაური ციკლის ლექსების თაობაზე ამით არ დასრულებულა. ცნობილ მწერალსა და კრიტიკოსს, ლავროსი კალანდაძეს, რომელიც იმჟამად „მნათობის“ პასუხისმგებელი მდივანი იყო, ჟურნალში „ახალგაზრდა კრიტიკოსის“ საპასუხო წერილი გამოუქვეყნებია; ანა კალანდაძის მხარდამჭერი წერილი: „აი, თქვენ იხილავთ ანა კალანდაძის ლექსებს, დაბეჭდილს ჟურნალ „მნათობის“ გასული წლის... №11-ში და საკმაოდ ბევრ საყვედურს ამბობთ პოეტის მისამართით... ასეთია თქვენი განაჩენი: „ფშავ-ხევსურებზე დაწერილ ლექსებში... გახალხურებისაკენ, სისადავისაკენ სწრაფვას პოეტი ხალხური პოეზიის და ვაჟას ლექსების იმიტაციამდე მიიყვანა“... ეს საკმაოდ მძიმე საყვედურია და, ვფიქრობ, საკმაოდაც უმართებულო... ჩვენ გვიყვარს სამშობლო, გვიყვარს ეს მთა, ეს ტყე, ეს

მდინარე, მაგრამ პოეტმა დაინახა ამ სიყვარულის მეორე მხარეც, დაინახა, თუ როგორ „კუყვარვართ“ ჩვენ ამ მთას, ამ ტყეს, ამ მდინარეს და როგორ წყურიათ მათ, რომ ჩვენც ძლიერ, მეტად ძლიერ გვიყვარდეს ისინი. ბუნების ამ გასულიერებაში დიდი გრძნობაა... ჩვენც, ჩვენი მხრივ, თავიდან უნდა ავიცილოთ პოეზიის გასქემატურებისა და გამოფიტვის საშიშროება. დეე, თანამედროვე ადამიანი მეტყველებდეს პოეზიაში მთელი თავისი, მრავალფეროვანი სულიერი ცხოვრებით. ...ჩვენც, კრიტიკოსები, ნამეტანს ნუ ვიზამთ, ნამეტანს ნუ შემოვზღუდავთ პოეტურ იდეათა სამყაროს. ჩვენს მუშაობაშიც არ ვარგა აჩქარება“ (357)... ლ. კალანდაძის ეს წერილი „მნათობში“ 1956 წელს დაბეჭდილა (მე-3 ნომერში)... კრიტიკოსის არქივში მოგვიანებით უპოვიათ ქუშხეველის ლექსის ხელნაწერი; როგორც ჩანს, ეს ლექსი მასაც მოსწონდა... (ლექსი გამოქვეყნებულა 1964 წელს ფოლკლორულ კრებულში...)

ამ ფაქტს ქ-ნი ანა სხვაგან შეფასებასაც აძლევს: „მახსოვს, ერთმა კრიტიკულმა წერილმა, რომელიც 50-იან წლებში „მნათობში“ გამოქვეყნებულ ჩემი ფშაური ლექსების ციკლს უმართებულო, მცდარ შეფასებას აძლევდა, ჩემი უარყოფითი ემოციები აღძრა, რადგანაც წერილის ავტორი სცილდებოდა ჭეშმარიტების საზღვრებს!... თითქოს... ჩაქრენ ჩემს ირგვლივ მოხასხასე ფერები, გაფერმკრთალდნენ თვით მარადმწვანე ნაძვებიც კი, მზის ბრწყინვალეობაც კი... დაიბინდა! ეს ყველაფერი მხოლოდ ჩემი მაშინდელი სუბიექტური მძაფრი განცდების შედეგი გახლდათ, უარყოფითი ემოციების შედეგი, უსამართლობით გამოწვეული!“ (66).

პროტესტი გასაგებია: პროფესიონალი ენათმეცნიერი, კლასიკოსი პოეტი სრულიად შეგნებულად წერს: „ხალხური პოეზიის მაღლცხებულ კუთხეზე“ „ხალხური პოეზიის ენით“...

ასე რომ: ფშავ-ხევსურული ციკლის ლექსებს იმთავითვე მიუპყრია მკითხველისა თუ სპეციალისტების ყურადღება თემატიკით – და „ხალხური კილოთი“...

რამდენიმე ამონარიდს მოვიყვან ფშაური და, მოგვიანებით გამოქვეყნებული, ხევსურული ციკლის ლექსებიდან:

„...ჭიჩოზე ნისლის კოტორი
მძიმედ, ნელინელ ქანავსა...
ზემო მიწვეს, ღრუბლისკენ,
ქვე არ ჩამოდის ჭალასა...
თვალებს უხარის ყურება,
გრძნობს, სახეს არცა მალავსა...
ეს თავმდაბლობა უხდების,
როგორც ქისტების ქალასა“.

ანდა: „დეღუკავ, ჩემო დეღუკავ,
ბატარას დაიცდიდია,
ჩემ ნაპირს ჩამოჯდებოდე,
დამამშვიდებდე მითია...“

ანდა: „რაისთვის აქებ ქისტებს, ბერდეღავ?
მათს ვაჟკაცობას, ძალას და სიმხნეს?
მიწა უვსიათ... ხევსურთა ძვლებით...
– რას ამბობ, ქალავ, ვაჟკაცებ იყვნეს!...“

ანდა: „ამღას მივდივარ, კალოთანაის მხარეს, –
ცხვარი იქა მყავ (თუ ხევში სად არ ჩავრჩი)!
გნახე მშვიდობით... ცა ჩირახივით ბოლავს, –
ნისლები დიან... ქვექვური ჯვარის ძალო!
არ-კი გეწყინოს, – ლულ მაუბნებდის ასე,
ჩემ ათი შვილის გახარებაჲა, ქალო?...“

ანდა: „ღმერთმ გაგახარათ, დაიცნო,
თუძც... ეშმაი ხართ, მაცლური!...“

ამოიძახებს ზემოთკე
ფენარეული დასტური...“ და სხვა...

ლექსიკური თუ გრამატიკული თავისებურებანი ფშავ-
ხევსურული დიალექტისა თვალშისაცემია...

სწორედ ეს იყო მიზეზი იმისა, რომ ამ ლექსებმა საყო-
ველთაო ყურადღება მიიქცია...

თან ორი ფაქტორიც გავითვალისწინოთ: ანა კალანდაძის
სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე სხვა ვითარება შეიქ-
მნა ჩვენს ლიტერატურულ სამყაროში. ქ-ნი ანა „საუბრებში“
დაწერს: „ლენინგრადის ლიტერატურული ჟურნალების იდეო-
ლოგიურად დამუშავებას ჩვენთანაც გამოეხმაურნენ. „უიდეო
და აპოლიტიკური ნაწარმოებებისათვის“ მეც გამაკრიტიკეს
უფროსი თაობის მწერლებთან ერთად... (44) და ეს პერიოდი
ასევე ემთხვევა იმას, ვაჟა-ფშაველას რომ ბრალდება წაუყენეს
„ენობრივ პარტიკულარიზმში“...

და ამ ფონზე არაა გასაკვირი, ვინმემ თავი მოიწონოს
ანა კალანდაძის კრიტიკით... (ნიშანდობლივი ფაქტი: ამ კრი-
ტიკას ქ-ნი ანა რამდენიმეჯგუფის გაიხსენებს, შეაფასებს, მაგრამ
„ახალგაზრდა კრიტიკოსის“ გვარს არ ასახელებს...).

ანა კალანდაძის დამოკიდებულება ხალხური მეტყველე-
ბისადმი, ძველი ქართულისადმი და თანამედროვე სალიტერა-
ტურო ენისადმი არაერთის ინტერესის საგანი გამხდარა...

ქ-ნი ანა მოიგონებს 1979 წლის 8 მარტის რადიოგადა-
ცემას – დიალოგს ლამარა კიკილაშვილთან. წერს: „კითხვა-
ზე, რა კავშირშია, თქვენი აზრით, ძველი ქართული პოეტური
სიტყვა და ხალხური მეტყველება, ძველი ქართული ლიტერა-
ტურული ძეგლების ენა და დღევანდელი ცოცხალი ხალხური
ენა, ჩემი პასუხი ასეთი გახლდათ: ძველსა და ახალ ქარ-
თულს შორის, როგორც ცნობილია, ჩინური კედელი არაა აღ-
მართული, – ძველი და ახალი ქართული ენა მესახება ერთ,

მთლიან ცოცხალ ორგანიზმად, რომლის შუაზე გადაკვეთა უეჭველ სიკვდილს გამოიწვევს-მეთქი“ (118). ამ პასუხში ერთ მომენტს მივაქცევთ ყურადღებას: ძველი და ახალი სალიტერატურო ენა, ცოცხალი ხალხური მეტყველება ერთი მთლიანობაა... ამიტომაცაა ანა კალანდაძის პოეზიაში **ძველი ქართული და ხალხური მეტყველება თანამედროვე სალიტერატურო ენასთან შერწყმული...** და ეს პროცესი, „არჩევანისა“, რითაა შეპირობებული? ქ-ნი ანა ამ თემაზეც „საუბრობს“: „ყველაფერს „მდაბიური“ ენით ვერ გადმოსცემ და არც ყველაფერი ითქმის „ამაღლებულით“, – ამას უჩვენოდაც ჩინებულად **აწესრიგებს „ის“**, რაიც **შთაგონებით გვწყალობს!** დიახ, სათქმელი ხშირად „თვითონ მოძებნის“ თავის გამოხატვის ფორმას, თვითონ „გიკარნახებთ“, რა ფორმით სურს განსხეულება“ (63).

ფაქტია: ფშავი და ხევსურეთი... ფშაველები და ხევსურები – ანა კალანდაძის ცხოვრებასა და პოეზიაში ერთი უზარმაზარი სამყაროა... გადავხედოთ თხზულებათა მეორე ტომის მონაკვეთს – „ფშავსა და ხევსურეთში“ (გვ. 157-223) – და დავრწმუნდებით... და, რა თქმა უნდა, ფშაური და ხევსურული ციკლის ლექსებს...

* * *

ზემოთაც გავიხსენეთ: ქ-ნი ანა შენიშნავს: „ხალხურ კილოს საგანგებოდ მივმართავ ხოლმე კოლორიტის – ხალხურობის სურნელის შესანარჩუნებლად... მივმართავ, ცხადია, მხოლოდ მაშინ, როცა ლექსის თემა მოითხოვს ამას. მაგალითად, ასე მოვიქეცი ფშაური ციკლის ლექსების წერისას“ (73)...

„ხალხურობის სურნელი“ ფშავ-ხევსურულ კილოს სხვაგვარი აქესო...

სწორედ ამგვარმა გააზრებამ დამასძევინა კითხვა: „**თქვენ გურიაში დაიბადეთ. როგორც წესი, „პირველი პოეტური შთა-**

გონება“, „პირველი პოეტური სიტყვა“ თქვენს „სოფელს უკავშირდება...“ და რამდენადაც დაკვირვებებივარ, თქვენს ლექსებში გურული დიალექტის კვალი არ ჩანს... რატომ?...“

ქ-ნ ანას კითხვა არ გაკვირვებია... პასუხი მრავლისთქმელია:

„თუ მკრეხელობაში არ ჩამომერთმევა, მოვიგონებ ადგილს „მგზავრის წერილებიდან“: „მართალია თუ არა ჩემი მოხვევა, მე მაგის გასინჯვაში არ შევალ, ან რა ჩემი საქმევა? მე გაკვრით, როგორც მგზავრი, ვიხსენებ მას, რაც მისგან გამიგონია. ჩემი ცდა მარტო იმაშია, რომ იმის აზრისათვის იმისივე ფერი შემერჩია და იმის სიტყვისათვის იმისივე კილო. თუ ეს შევასრულე, ჩემი განზრახვაც შემისრულებია“...

და ამას მოსდევს ჩვენი თემისათვის უაღრესად მნიშვნელოვანი აზრი პოეტისა: „ფერი“ და „კილო“ ყოველ ქართულ დიალექტურ სიტყვას თავისებური, განუმეორებელი აქვს... ფშავ-ხევსურული სიტყვის „ფერი“ და „კილო“, ჩემთვის... საკმაოდ უცხო აღმოჩნდა, თანაც... „უმაღლესი პოეზიით“ გაჯერებული... თავი მთვარეზე მეგონა“...

ქ-ნი ანა განაგრძობს: „ხალხური პოეზიის დიდებულ კუთხეს მინდოდა ისე შევხებოდი მხოლოდ — „თავის ენაზე!“ ეს ლექსები მხოლოდ ასე განმაურდნენ ჩემში...“ და ამ მსჯელობას მოსდევს ჩემ მიერ გურული დიალექტის თემაზე დასმული შეკითხვის პასუხი: „ჩემს ლექსებში გურული დიალექტის კვალი რომ არ ჩანს, ამასთან დაკავშირებით ისევ ჩემს ნათქვამს გავიმეორებ: „ჯერ კიდევ ბევრი რჩება ამქვეყნად ამოუხსნელი, ამოუცნობი და ამდენად — განუმარტავიც!...“

* * *

ამ, შეიძლება არცთუ დალაგებულ, ჩემს საუბარს ანა კალანდაძის ვრცელი ამონარიდით შევაჯამებ (ზოგ რამეს გავიმეორებ):

„ხალხურ კილოს საგანგებოდ მივმართავ ხოლმე კოლორიტის – ხალხურობის სურნელის შესანარჩუნებლად (უხსოვარ დროში შექმნილ პოეზიას ვგულისხმობ, ძველ ხალხურ პოეზიას და იმ **ხალხური ლექსის კილოს**) მივმართავ, ცხადია, მხოლოდ მაშინ, როცა ლექსის თემა მოითხოვს ამას. მაგალითად, ასე მოვიქეცი ფშაური ლექსების ციკლის წერისას. ისინი ფშაური ხალხური ლექსის მოტივებზეა შექმნილი, – ხალხური პოეზიის დიდებულ კუთხეს მინდოდა (უფრო სწორი იქნებოდა, თუ ვიტყვოდი, „უნდოდა“-მეთქი!) ასე შევზმიანებოდი, მხოლოდ „თავის ენაზე!“ არა, ვერ გადმოსცემს ეს ნათქვამი იმ განწყობილებას, რაიც მაშინ „მკარნახობდა“ ამ სტრიქონებს: **ეს ლექსები ასე განმაურდნენ ჩემში მთიდან დაბრუნებისთანავე, მხოლოდ ასე მეწერებოდა!**

ეს სხვა დროსაც არაერთხელ აღმინიშნავს, ამდენად „ქართული ფოლკლორის სახეობრივი წყობის გავლენაზე“ ლაპარაკი სავსებით უსაფუძვლოდ და უმართებულოდ მიმაჩნია!...“

აქ ქ-ნი ანა ერთ ძალიან საინტერესო კითხვასაც დასვამს: „საინტერესოა, რას უნდა მიეწეროს ის, რომ ფშავ-ხევსურული პოეზიის ნიმუშების კითხვისას მსახიობთა უმრავლესობა უთუოდ უქცევს ამ კუთხის დიალექტზე? ხომ არაა ეს ის, რასაც **გარემოს კარნახი** შეიძლება ეწოდოს?“ (73).

* * *

ფშავ-ხევსურეთს ქ-ნი ანა გურულის თვალთ უყურებს; გურული ისმენს... ამიტომაცაა ზოგჯერ ფშავ-ხევსურული ფაქტებისა და მოვლენების შედარებას გურიასთან ახდენს...

ნათელა ბალიაურის კერძო საუბრიდან ამოკრებილ მასალას როცა გვაცნობს, ასეთ ფაქტზე ამახვილებს ყურადღებას: ხევსურეთში „ძმებს არ სცოდნიათ ერთმანეთში ჩხუბი – „ძმებმა არ იციან შუღლიო“... და როცა ამას წერს, იქვე ფრჩხილებში ასეთ კომენტარს გვთავაზობს: „მამაკაცის, კერძოდ, ძმის კულტი არც გურიისთვისაა უცხო!“ (167)...

ერთგან ასეთ ფაქტს მიანიშნებს: „ხევსურეთში სახლთან ახლოს არასოდეს არ ამხედრდებიანო“ და იქვე გაიხსენებს ბატონი ივანე გიგინეიშვილის ნაამბობს: „კარწინ ცხენზე შეჯდომა გურიაშიც სირცხვილად ითვლებოდა, ეზოს გადაღმა გააცილებდნენ სტუმარს და იქ შეჯდებოდნენ ცხენებზეო“ (497), მაგრამ როცა ენაზე და პოეზიაზე საუბრობს

ფ შ ა ვ - ხ ე ვ ს უ რ უ ლ ი –

„ხალხური პოეზიის ენაა!...“

„ხალხური ლექსის კილოა“

„მისი სიტყვის „ფერი“ და „კილო“... საკმაოდ უცხო აღმოჩნდა, თანაც... უმაღლესი პოეზიით გაჯერებული“...

ეს არამიწიერი სამყაროა („თავი მთვარეზე მეგონაო“)...

ხალხურობის სურნელით გაჯერებული კილო...

ფ შ ა ვ - ხ ე ვ ს უ რ ე თ ი –

„ხალხური პოეზიის მადლცხებული კუთხეა“...

„ხალხური პოეზიის დიდებული კუთხეა“...

„გარემოს კარნახი“ გაიძულებს – „შეეხმიანო“ მხოლოდ „თავის ენაზე“...

და ყოველივე ეს დიდებული ქართულია – „ხევსურული კილოთი დაფერილი ქართული“... ქ-ნი ანა ნათელა ბალიაურის ჩანაწერების შესახებ წერს: „კვითხულობ ამ ჩანაწერებს (...) და ყურში ნათელას ხმა, მისი ხევსურული კილოთი დაფერილი ქართული ჩამესმის... არაგვის ხმაურთან ერთად! მეც ხომ ყოველთვის გულს მიჩქროლებდა და საარაგვოსაკენ მეწეოდა“ (159)...

მე მგონი, ესაა პასუხი ჩემს შეკითხვაზე – გურულისა და ფშავ-ხევსურულის თაობაზე რომ დავსვი...

ისე, სხვათაშორის: ქ-ნი ანა ძალიან კარგად იცნობს სხვა კუთხეებსაც საქართველოსას: მისი ოჯახი იმერეთში, ქუთაისში, ცხოვრობდა და სკოლაც იქ დაამთავრა ქ-ნმა ანამ; ქართლში ექსპედიციებში დადიოდა და არაერთგზის სტუმრობდა კახეთს... „გარემოს კარნახზე“ მხოლოდ ფშავ-ხევსურთში საუბრობს...

* * *

ერთიც:

ქალბატონ ანას შეკითხვა დავუსვი: „სიმღერისა და ენის ურთიერთკავშირზე ბევრი გიფიქრიათ... ბ-ნი არნოლდ ჩიქობავას ეს აზრიც თქვენს ჩანაწერებში ამოვიკითხე: „ენის შემდეგ სიმღერა ყველაზე მეტად ემსახურება ეროვნულ საქმეს, ერის კულტურის მაჩვენებელია“... შეკითხვა სხვა კუთხით მინდა დავსვა:

ფაქტია, რომ ლექსი და სიმღერა განუყრელადაა ერთმანეთთან დაკავშირებული. შეიმჩნევა ასეთი კანონზომიერება: ქართულ სინამდვილეში იქ, სადაც მაღალია პოეტური კულტურა, შედარებით დაბალია მუსიკალური კულტურა და პირიქით. მაგალითად, ფშავ-ხევსურული პოეზია უმაღლესი ხელოვნებაა, ამ კუთხის მუსიკალური კულტურა გაცილებით დაბალია; სამაგიეროდ, გურიაში უმაღლესი მუსიკალური კულტურაა, ხალხური პოეზია კი მასთან შედარებით – უფერული... თქვენ როგორ ახსნიდით ამ ფაქტს?...”

სამწუხაროდ, ამ კითხვაზე პასუხისაგან ქ-ნმა ანამ თავი შეიკავა...

ზემოწარმოდგენილი მსჯელობის საფუძველზე თითქოს შესაძლებელი არის ამგვარი დასკვნის გაკეთება:

ფშავ-ხევსურული კილო – პოეზიის ენაა და არა სიმღერის...

გურული კილო – სიმღერის ენაა და არა პოეზიის...

ასეა ვითომ?...

სასკენ ნიშანთა „ანასეული სისტემა“

ა) მრავალწერტილი

ანა კალანდაძის ორტომეულის (1995 წ.) ერთ-ერთი რედაქტორი ვახტანგ ჯავახაძე მოგვიანებით წერდა: ლექსებში ანა კალანდაძე ხმარობდა მძიმესა და ორ წერტილს („...“); ყველგან სამი წერტილით შევუცვალე; ქალბატონი ანა დამეთანხმაო. რედაქტორი ნანობდა ტექსტში ამგვარ ჩარევას... (აქვე ვახტანგ ჯავახაძე იმ იმედსაც გამოთქვამს, ოდესმე ვინმე დაწერს გამოკვლევას – „მრავალწერტილი ანა კალანდაძის პოეზიაში“... ჩვენ ვახტანგ ჯავახაძეს დავესესხეთ ერთ-ერთი ჩვენი პუბლიკაციის სათაური...).

თავისთავად, ინტერესს აჩენს, რას ნიშნავს უჩვეულო **მძიმე და ორი წერტილი** (ჰორიზონტალურად განლაგებული – „...“)? ასეთი რამ ტრადიციულ პუნქტუაციის წესებში არ არის. მოგეხსენებათ, ანა კალანდაძე პროფესიონალი ენათმეცნიერია; მის ნაწერებში ენობრივ შეცდომებზე (გრამატიკული იქნება ის, სტილისტური თუ პუნქტუაციური) საუბარი უხერხულიც კი არის: ანას ქართული – კლასიკური ქართულია. „ენა ჩემი ბედისწერააო!“ – წერდა ერთგან და ეს შეგნება ენი-სადმი მის დამოკიდებულებას კლასიკურ მაგალითად წარმოგვიჩენს...

შენიშვნა: ანა კალანდაძეს თეორიული გრამატიკული ნაშრომები არ შეუქმნია. თუმცა, როგორც ჩანს, მას ჰქონდა თავისი შეხედულებები, თვალსაზრისები, რო-

მელთაც თავის ნაწერებში ატარებდა... თუნდაც: ქ-ნი ანა გამოიყენებს ფორმას „უნებლიედ“. სწორედ ახლახან ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭომ ნორმად მიიღო ეს ფორმა აღრინდელი მართებული ვარიანტის (უნებლიეთ) გვერდით... ასევე შეიძლება მივიჩნიოთ სასვენი ნიშანთა მისეული სისტემა, თუმცა ამის თაობაზე უფრო დაწვრილებით ვისაუბრებთ...

მაშ, რას ნიშნავს არაორდინალური სასვენი ნიშანი? ამ ფიქრმა გადაგვაწყვეტინა მკვლევრის თვალთ ჩაგვეხედა მის პოეზიაში. რამდენადაც რედაქტორ-გამომცემელთა ჩარევა ხდებოდა გამოსაცემ ტექსტში (განსაკუთრებულად პუნქტუაციური), გადავწყვიტეთ, საანალიზოდ აგველო ანა კალანდაძის წიგნი „თუთა“, რომელიც გამომცემლობა „საარმა“ 2004 წელს გამოსცა (რედაქტორი ჯუმბერ თითმერია). ეს არის პოეტის ხელნაწერთა კრებული. მასში შესულია 100 ლექსი (პოეტის მიერ შერჩეული) და მოიცავს 141 გვერდს. წიგნს ერთვის სხვადასხვა მხატვრის მიერ შესრულებული ქ-ნი ანას 7 პორტრეტი და დასურათებულია რუსუდან ფეტვიაშვილის მიერ. შესანიშნავი გამოცემაა.

ჩვენთვის არსებითი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ პოეტის ხელნაწერებია ამ გამოცემაში შესული – რედაქტორ-გამომცემელთა ჩარევა ტექსტში არ მომხდარა.

ვინც იცის ქ-ნი ანას პასუხისმგებლობა მისი ხელიდან გამოსული ტექსტის მიმართ, არ გაუკვირდება: რამდენიმეჯერ გადავიკითხე და წიგნში კორექტურული შეცდომაც ვერ ვიპოვე. ამას იმიტომაც აღვნიშნავ, რომ სასვენი ნიშნებიც ასეთივე პასუხისმგებლობითაა მასში დასმული.

ტრადიციული პუნქტუაციური ნიშნები – მძიმე, ორი წერტილი (ვერტიკალურად განლაგებული), ძახილის ნიშანი, კი-

თხვის ნიშანი და კითხვით-დახილის ნიშანი ტექსტში ჩვეულებრივ, გრამატიკული წესების შესაბამისად გამოიყენება. უცნაურია, მაგრამ წერტილს იშვიათად გამოიყენებს: მთელ წიგნში სულ 18-ჯერ არის ნახმარი; 9-ჯერ – ლექსის ბოლოს, ამდენ-ჯერვე – შიგ ტექსტში... სხვა შემთხვევაში მოსალოდნელი წერტილის ადგილას მრავალწერტილი ზის... წიგნში რამდენიმე ლექსს ეპიგრაფი უძღვის. ამ პროზაულ ტექსტში წერტილი ჩვეულებრივ, პუნქტუაციის არსებული წესების შესაბამისად გამოიყენება. პოეტურ ტექსტში არაა ასე...

ესეც საინტერესოა: 100 ლექსიდან ლექსის ბოლოს 42-ჯერ დახილის ნიშანია დასმული, 36-ჯერ – მრავალწერტილი (უმეტესად სამი წერტილი, ერთგან ორი წერტილი ..); კითხვის ნიშანი და მრავალწერტილი (?...), დახილის ნიშანი და ტირე ! – (2-ჯერ)...

არ უნდა იყოს ეს ფაქტი უმნიშვნელო...

ჩვენ ვისაუბრებთ მრავალწერტილის გამოყენების თაობაზე, ძირითადად პუნქტუაციის არსებული წესებისაგან განსხვავებულ შემთხვევებზე.

* * *

სამი წერტილი (...). ეს ნიშანი ანას პოეზიაში ყველაზე ხშირადაა გამოყენებული. ჩვეულებრივ, გრამატიკის სახელმძღვანელოებში მითითებული წესებისაგან განსხვავებით, შეიძლება შეგვხვდეს იქ, სადაც „მშრალი გრამატიკული წესების“ დარღვევად უნდა მივიჩნიოთ:

მარტივ წინადადებაში სამი წერტილით გათიშულია წინადადების მთავარი წევრები:

„მე... შხამი მასვეს!“,

„მე ხომ... სტვირი ვარ ქარში გაზრდილი“,

„მეც... სხვათაშორის ვიკითხე“,

„ყვავილებიც... იმდენია ნახსათუთად ნატიფები!“,

„ეს... ვინ არი, გამოცხადდა მგზავრის წინა?“...

სხვა შემთხვევები, როცა „არასწორადაა დასმული“ სამი წერტილი (სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „ზედმეტია“):

„**მაგრამ...** დახედეთ განჩინებას ამა სოფლისას“.

„**როგორ, ვითომ...** ქართველები მოდიან?“

„**და...** მეც გავგიჟდი...“

„**და...** შემოხეთქა ქარმა კარები“.

„სიტყვას ვიტყვი და... დაიწყება ქუხილი ცაზე“.

„**და...** რა ქალი?!“

„**ეტყვიან და...** ისიც ეტყვის ურიგოს...“

„**იციან მგზავრთა, რომ...** მგლისა არი ველი ვრცეული“.

„**გნახავ და...** გამეხარდები“.

„**ღუმს, მაგრამ...** გულში კი... რას ფიქრობს ნეტა?“

„**განა...** ერთგვარად შეგიცნო ჩემმა გულმა და სხვისამა?“

„**ხელი ჰკარ მახვილს, საქართველოს გულთან დახრილო, და...** ააცდინე!“

„**გული კი ჩემი...** კვლავ გაზაფხულობს, თითქოს იგივე... ჩემს თავს არ იყვეს!“

„**მაგრამ...** **ნამუსი...** ვინ მისცა ძაღლთა?!“

„**და უცხო ნათელს**

სული...

პეპლები...

გაეკიდება!“

მაგალითების გამრავლება შეიძლება... თუნდაც:

„**აკაციის ტვერი...**

წნელის სუსტი **ღობე...**

ქუდმოხდილი **ქვევრი...**

ღვინიანი **კობე...**“ და ა. შ.

სახელდებითი წინადადების ბოლოს მხოლოდ სამი წერტილი ზის (სავარაუდო შემასმენელზეა მინიშნება ვითომ?)...

ცხადია, წარმოდგენილ შემთხვევებში სამი წერტილის ფუნქცია არ არის ტრადიციული (გამოტოვებული სიტყვა, შე-

კვეცილი ციტატა, დაუძთავრებელი წინადადება თუ სიტყვა...);
– მეტია. ავტორი რიტმს გვიკარნახებს, მოულოდნელობის
ეფექტს ქმნის, სამი წერტილის მომდევნო ფრაზაზე აქცენტს
ამახვილებს... და ა. შ. ანა კალანდაძის პოეზიის მკვლევარმა
ამ ფაქტს ყურადღება უნდა მიაქციოს (და, რა თქმა უნდა,
დეკლამატორმაც)...

ორი წერტილი (ჰორიზონტალურად განლაგებული (..)
არაა იშვიათი ანას ლექსებში; გრამატიკული თვალსაზრისით
ძნელია (ფაქტობრივ შეუძლებელი) იმ სხვაობის დანახვა, რაც
არის ორ წერტილსა (..) და სამ წერტილს (...) შორის:

„ვარსკვლავთა ვუჭვრეტ შიშით და კრძალვით

უდაბურს ტყეში დაძრწის **მარტორქა**..

ქარი გუგუნებს ქვების კართან

თავგანწირული,

ხმა აქვს საზარი“.

„ჩვენკენ სძრავდნენ, ჩვენ გვარბევდნენ რისხვითა

გვერდშეჯარულთ სამის წყრთისა **ისრითა**..“

„ბოლოს აპირებენ, გიგაურებთან,

ორგან თუ სამგან ელით **ტაბლები**..“

„ჩანს არ ყოველი წაშლილა,

არც.. არავცს მოაქვს ყოველი!“

„**მაგრამ**.. გალობენ კვლავ ანგელოსნი

და დღემარადის შეფვფვინვენ ზენას.“

„გაჰყვა სენკოვსკი, **ვითომ**.. ძველ დროსა?“

ზოგან მსგავს შემთხვევებში, როგორც ვნახეთ, სამი
წერტილი არის დასმული.

თავისთავად ჩნდება კითხვა: ეს შემთხვევები (ორი წერ-
ტილი) კალმის შეცდომა ხომ არ არის?

ვფიქრობთ, – არა: ლექსში „ქარმა შეარხია რტოი ძეწ-
ნისაი“ (სათაურთან სასვენნი ნიშანი არ ზის) სათაური ტექსტ-
ში ორჯერ მეორდება. ორივე შემთხვევაში სტრიქონის ბოლოს
ორი წერტილი არის დასმული (..). არადა 17 სტრიქონიან
ლექსში რვა სტრიქონის ბოლოს სამი წერტილი (...) ზის.
როგორც ვთქვით, განმეორებული სათაურის ბოლოს ორივე-
ჯერ ორი წერტილია! არ ჩანს ეს შემთხვევითი.

არის შემთხვევა **ოთხი წერტილისაც:**

„ბრწყინვა კანდელთა ჰგავდა
ბრწყინვას ვარსკვლავთ **მირიატთ....**“

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს კომბინაცია –
მძიმე და მრავალწერტილი (რის თაობაზეც ვ. ჯავახიძე მია-
ნიშნებდა).

აქ რამდენიმე ვარიანტი გვაქვს:

მძიმე და ორი წერტილი (,..)

„მე ვგრძნობ, ტალღები ამ კიდობანს
როგორ არყევენ, ჩემო **ბებია,..**
რად სევდიანნი შენს სარკმელთან
დგანან არყები?“

„მათ გადაიარეს ცა პირამიდების,
ხეთა და **მიდია,..**

ზღაპრული ურარტუ, ქართული მინდვრები,
კვლავ საით მიდიან?“

„– როგორ ხარ? – ჩუმად იკითხე
(ძველი ნაღველი **გშთენია...)**,..
დაბნელდა ირგვლივ, მზის სხივი
მხოლოდ ბორბალოს ჰფენია...“

მძიმე და სამი წერტილი (,...):

„ბედი ჰქონდეს? ხა, ხა, ხა, **ხა**,... არასოდეს!“ –

(საინტერესოა: ლექსის ბოლოს ეს ფრაზა მეორდება; გა-
მეორებისას მძიმე აღარ ჩანს: სატანამ თქვა: ხა, ხა, ხა, **ხა**...
არასოდეს!“)

„რა **ვიცი**,... ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს!“

ორივე შემთხვევაში მძიმე „თავის ადგილზეა“; გამოცანას
ორი და სამი წერტილი წარმოადგენს. მათ იგივე ფუნქცია
აქვთ, რაც ზემოთ (მძიმის გარეშე მრავალწერტილს), თუმცა
ეს ფუნქცია ამოსაცნობია. განსხვავებაა დასანახი.

ასევე საინტერესოა კომბინაციები: ძახილის ნიშანი და
მრავალწერტილი.

ძახილის ნიშანი ანა კალანდაძის ლექსებში ძალიან ხში-
რად გამოიყენება. ზემოთაც ვთქვით, თითქმის სანახევროდ
ლექსის ბოლოს ძახილის ნიშანს დასვამს... ხშირია ძახილის
ნიშანთან მრავალწერტილის კომბინაცია:

ძახილის ნიშანი და ორი წერტილი:

„საქართველო შენი წილმომხვდარია,
გაგვამარჯვე, ღვთისმშობელო **მარიამ!**...“

„გაქრა, ნუქარდინ, ოცნება ამო, –
შორია **თამარ!**...“

„და... რა ქალი?! ხელის გულით **სატარები!**...“

ძახილის ნიშანი და სამი წერტილი:

„აქ ჩაესვენა ერთი ვარსკვლავი,
აქ, შარავანდის დიად გვარისა...
.....

ეჰა, **შაებელო!**...“

„დინჯად მისდევს კვალში ძველი გუთანნი...
ვერ წაიღებს ხორბალს **სულთამხუთავი!**...“

„ხელგაშლილი გადუდგება მეზღვაური, –
– მხოლოდ ერთხელ მაკოცეო, **სულიკო!** ...“

ძახილის ნიშანი და ოთხი წერტილი:

„რა თვალები?! ელვის ცეცხლის **დამჭერი!**...“

ეს ლექსი („ბოშა ქალი“) ამ მხრივ ძალიან საინტერესოა: გვერდიგვერდ არის ძახილის ნიშანი და ორი წერტილი, ძახილის ნიშანი და სამი წერტილი, ძახილის ნიშანი და ოთხი წერტილი:

„და... რა ქალი?! ხელის გულით **სატარები!**..

რა თვალები?! ელვის ცეცხლის **დამჭერი!**...“

ბოშა ქალი, ვარსკვლავების სადარები!

შეხედეს და... შეუკურთხეს **გამჩენი!**...“ და ა. შ.

აქ ერთ ფაქტსაც გვინდა ყურადღება მივაქციოთ: მრავალწერტილი ძახილის ნიშნისაგან დამორებულია – „მხოლოდ ერთხელ მაკოცეო, **სულიკო!** ...“. ჩვეულებრივ მრავალწერტილში წერტილები თითქმის თანაბრადაა დამორებული. აქ კი ზოგჯერ ძახილის ნიშანთან ინტერვალი გვაქვს:

! .. / ! ... არც ეს უნდა იყოს შემთხვევითი.

გვაქვს ასეთი შემთხვევაც – კითხვის ნიშანი და დამორებული სამი წერტილი:

„დავდივარ ბალში, ვით უდაბნოს მწირი,

და ჭიამარია,

ვინ იცის, სად **არი?** ...“

ეს ლექსის დასასრულია. ლექსში კითხვის ნიშნები არის, მაგრამ მრავალწერტილის გარეშე:

„რატომ არ დასველდი, თუ წვიმდა

წუხელი,

გეძინა სადა?

თქვი ჭიამარია, სით მიგიხარია?“

კიდევ ერთი საინტერესო თავისებურება: ტირეს გამოყენება „ანასეული მრავალწერტილის“ ფუნქციით:

„მტრის გვამთა შორის... იცვნეს ღიაცვი,

როს დასწვდნენ ჩაჩქანს,—

ხელი არ ახლეს იმის იარაღს“.

„ამ ცხელ ქვიშაზე... პატარა გოგომ

გადაირბინა,—

თეთრმა იზიდამ...“

„რასაც აქ ებებ,

დახუჭე თვალი,—

შენშია სულაც!“

სხვაგან მსგავს შემთხვევაში მრავალწერტილია გამოყენებული; ჩვეულებრივ ტირე ტრადიციული ფუნქციით გამოიყენება — დიალოგში:

„ღგახარ ქუჩის განაპირას,

ვარდებს ყიდი...

— ჩემო კარგო,

არაბი ხარ?—

— იეზიდი... —

როგორც ია,

თავდახრილი ბუჩქის ძირას,

მორცხვი ხარ და

როგორ გშვენის კლემა ღიდი...

— თქვი, შავთვალავ,

არაბი ხარ?—

— **იეზიდი!** —“

ბოლო სტრიქონის ბოლო ტირე „ანასეული“ მრავალ-
წერტილის ფუნქციისაა...

ახლახან ზაზა აბზიანიძემ გამოსცა ალბომი – „ანა კა-
ლანდაძე – ხელნაწერები; ანა ნიკოლაძე – ფერწერა“. ხელნა-
წერი ლექსების რვეული ანა კალანდაძეს 1950 წელს უსახ-
სოვრებია თავისი ლექტორებისათვის – ანა ნიკოლაძისა და
გიორგი აბზიანიძისათვის.

სასვენ ნიშნებთან თავისებური დამოკიდებულება ანა კა-
ლანდაძისა ამ ახალგაზრდობისდროინდელი ალბომიდანაც ჩანს.
თუმცა არ ემთხვევა ყოველივე გვიანდელ ხელნაწერებს. მეტი
„თავისუფლება“ გვიანდელ ხელნაწერებშია. ჩვენი მიზანი არ
არის ამ ხელნაწერთა შედარება. ერთს აღვნიშნავთ: ორი წერ-
ტილი (..) იმ ხელნაწერებშიც არის მძიმის ფუნქციით.
ლექსში „აღარავინ აღარ მიყვარს“ ორჯერ მეორდება ერთი
და იგივე სტრიქონი. „ძველ ალბომში“ ასეა:

„**ხა.. ხა.. ხა.. ხა..** არასოდეს!“ ორივე სტრიქონში სასვენ-
ნი ნიშნები ერთნაირად არის დასმული (..).

„საარის“ გამოცემულ წიგნში (2004 წ.) ეს ვარიანტია:

„**ხა, ხა, ხა, ხა...** არასოდეს! – გამეორებისას სამი წერ-
ტილის წინ მძიმე არ არის...

„თუთა“-ში ანასეული სასვენ ნიშანთა სისტემა უფრო
„დახვეწილია“, ვიდრე „ალბომში“...

ვარიაციები – !.. / !... / !.... / ! ... ან „.. / „... – ნა-
ბეჭდ ტექსტში აღარ არის. რედაქტორმა (ვ. ჯავახაძემ) დაი-
ნანა კიდევ – არ უნდა გამესწორებინაო.

ერთ მაგალითს მოვიყვან, რედაქტირებულ (სტამბურად
გამოცემულ) ტექსტს რა სახე აქვს (ფრჩხილებში ვსვამ ხელ-
ნაწერისეულ ვარიანტს):

„და რა ქალი?! ხელის გულით სატარები... (!..)
რა თვალები?! ელვის ცეცხლის დამჭერი... (!...)
ბომა ქალი, ვარსკვლავების სადარები... (!)
შეხედეს და... შეუკურთხეს გამჩენი... (!...)
მეზღაურებს გამოძწვევად გვერდს აუვლის,
ეტყვიან და... ისიც ეტყვის ურიგოს...
ხელგაშლილი გადუდგება მეზღაური: (,-)
– მხოლოდ ერთხელ მაკოცეო, სულიკო!.. (! ...).

კიდევ ერთი საინტერესო ვარიანტი: ლექსი „დამილო-
ცეთ, ძმებო!“ ბეჭდური ვარიანტი თითქმის ერთხვევა გვიანდელ
ხელნაწერს. ერთი მცირე სხვაობაა:

„აკაციის ტვერი...
წნელის სუსტი ღობე...
ქუდმოხდილი ქვევრი...
ღვინიანი კოპე...
აქ, – მზით დამწვარ ხელში,
ღვინიანი ჭიქა...
იქ, – ცარიელ ქვევრში
დამწყვდეული ჭინკა...“

ხელნაწერში V და VII სტრიქონებში ტირე არ არის
და VI სტრიქონის ბოლოს მძიმეა. საინტერესო ვარიანტია
ადრეულ ხელნაწერში: კენტი სტრიქონების ბოლოს სამი წერ-
ტილია (ტვერი... ქვევრი...), ლუწი სტრიქონების ბოლოს ორი
წერტილი (ღობე.. კოპე.. ჭიქა.. ჭინკა...)... უდავოდ საინტერე-
სოა!..

ამ მაგალითებიდანაც ჩანს, რა სიფრთხილეა საჭირო
კლასიკოსის ნაწერების გამოცემისას. პროფესიონალ ენათმეც-
ნიერს, კლასიკოს პოეტ ანა კალანდაძეს „გრამატიკული ნორ-

მების შესაბამისად“ (პუნქტუაციის სტანდარტული წესების შესაბამისად) ტექსტს უსწორებენ...

პოეტს რედაქტორთან კამათი არ დაუწყია, დაეთანხმა მის გასწორებებს... ესეც გასაგებია: ანა კალანდაძის ბუნებისათვის ჩვეული ჟესტი – ამ („...) და სხვა ავტორისეულ იმპროვიზაციათა შესახებ პოეტი პასუხს ერიდება, ახსნას არ ცდილობს. რატომ? სხვა შემთხვევისათვის ანასაგან თქმულს გავიხსენებ: „ჯერ კიდევ ბევრი რჩება ამქვეყნად ამოუხსნელი, ამოუცნობი და, ამდენად, განუმარტავიც...“ „ამას უჩვენოდაც ჩინებულად აწესრიგებს „ის“, რაიც შთაგონებით გვწყალობს!“

2004 წელსვე გამომცემლობა „ლიტერატურის მატინა-ნემ“ გამოსცა ანა კალანდაძის კრებული „ივირფასი ავტოგრაფები“. წიგნი გამოსაცემად მოამზადა გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმმა. კიდევ ერთი წიგნი ხელნაწერთა; 50 ლექსია 50 გვერდზე... ისევე იმ პრინციპით, თუძეც ვარიაციები სასვენ ნიშანთა არაა მრავალფეროვანი „თუთას“ მსგავსად... თავისთავად ის ფაქტი, რომ გვაქვს ანა კალანდაძის ლექსების ხელნაწერთა სამი წიგნი, არ ჩანს შემთხვევითი...

* * *

ანა კალანდაძის პროზაულ ჩანაწერთა ხელნაწერები არ მინახავს; ბეჭდურ გამოცემაში (ანა კალანდაძე, ორტომეული, ტ. II, გამომცემლობა „საქართველო“, 1996) სამი წერტილის გამოყენების თავისებური შემთხვევები დასტურდება. კერძოდ, ისეთი შემთხვევები გვაქვს მხედველობაში, სამი წერტილი წინადადების შუაში რომ გათიშავს წინადადების წევრებს (ანუ „არაგრამატიკული“ დანიშნულებით); ასე ვთქვათ, „უფუნქციო“ სამი წერტილი:

„წარმოიდგინეთ, რომ... შევცვალე ეს „დაწუნებული“ სიტყვა“

„ლექსის გამოქვეყნებისას ახლაც ისეთი განცდა მაქვს, თითქოს... პირველად იბეჭდებოდეს!“

„დღესაც გვჭირდება მტკიცება იმისა, რომ... ჩვენი... ჩვენია... საკუთარი“

„მინც... ქებას ვიტყვი გაზაფხულისას“

„თარგმანები კი... სხვა არაფერია“

„შემდეგ კი... ვივიწყებ“

„ბიბლიაში“ ხომ... „დულს და გადმოდულს“

მსაგვსი შემთხვევები საძებარი არაა... ცხადია, ეს არ არის სასვენი ნიშანი ტრადიციული გაგებით, პუნქტუაციის წესების შესაბამისი; ეს უფრო მეტია...

ბარემ, აქვე ვიტყვი: სამი წერტილის გამოყენების ორიგინალური შემთხვევები ზშირია სათაურებში (როგორც ლექსებში, ისე პროზაულ ჩანაწერებში)... მხოლოდ მაგალითები:

ლექსებში –

ფოთლები... ფოთლები...

მაგრამ... ამაოდ...

ვითარცა... „უწინ“!

და... სადღა არი?

დღეს... რას იტყვოდი?

მსხვერლიც... „მცირეა!“

სალმობავ ჩემო...

განუდგა მოგვთა...

თათრის გოგონავ...

ასევე ჟამი...

და სხვა მრავალი.

მინიატურებში –

ხე... დღემდე ტირის...

იგი... შემოქმედა!

სისხლი... ერთი ჯგუფისა უნდა იყოს.

თავზე კი... შლაპა ეხურა...

კარგია, რომ...

ქრისტეს ჯვარი...

მანსოვს...

ძროხები...

თურმე...

ყველაფერი... თავდაყირა... და სხვა მრავალი.

ბ) ძველი ქართული ენა და ანა კალანდაძე (სასვენ ნიშნთა „ანასეული სისტემის“ ახსნის ცდა)

ბეჭდურ გამოცემებში პროზაულ ტექსტებში დამოწმებული სამი წერტილი ცალკე თემაა – პაუზა „მოულოდნელობის ეფექტის“ შესაქმნელად ანდა სამი წერტილის მომდევნო სიტყვა-ფრაზაზე განსაკუთრებული აქცენტების გასაკეთებლად.

სხვაა ხელნაწერ პოეტურ ტექსტებში დადასტურებული წერტილი (.), ორ წერტილი (..), სამი წერტილი (...), ოთხი წერტილი (....); მითუმეტეს, როცა ეს წერტილები მძიმის ან ძახილის ნიშნის შემდეგაა: (,), (,), (,), (!), (!), (!), (! ... – დაშორებული ძახილის ნიშანს), (!....)...

ჩვენი ღრმა რწმენით, ეს ყოველივე ძველი ქართული ენის გავლენაა, ძველი ქართული ხელნაწერები (ძეგლები) არის წყარო ამგვარი სისტემის შემუშავებისა...

პროზაში ერთი საინტერესო ვარიანტიც არის – წერტილი და მისგან დაშორებული სამი წერტილი (. ...): ციტატაში როცა თხრობითი წინადადება მთავრდება და მომდევნო წინადადების დასაწყისიდან გამოტოვებულია სიტყვა ან სიტყვათა ჯგუფი, მაშინ გვაქვს ამგვარი ვარიანტი: წერტილი წინა წინადადებისაა, სამი წერტილი – მომდევნო წინადადების; მივიღეთ კი ასეთი კომბინაცია: „ისლანდიური ლიტერატურა ის-

ლანდიელმა დედის რძესთან ერთად **შეისისხლხორცა**. ... **ის-ლანდიური** ენის დაწერილობა და გრამატიკა თითქმის არ შეცვლილა“. მსგავს ვარიანტად შეიძლება განვიხილოთ ძახილის ნიშანი და სამი წერტილი (! ...): „სალამი **დანიავ!** ... **ატლანტიკის** განდევილი“... ადრეც აღვნიშნე, გამოტოვებულ სიტყვათა მისათითებლად ტექმტოლოგები ფრჩხილებში სვამენ სამ წერტილს (...); ეს ვარიანტი მეც მიხმარია... ანასეული ვარიანტი მხოლოდ ანასია...

* * *

ანა კალანდაძეს აქვს ასეთი ჩანაწერი: „სამოციან წლებში ძველი ქართული ენის ფონდის შესავსებად ლექსიკოლოგიის განყოფილების თანამშრომლებმა ოშკის ბიბლიის (მეათე საუკ.) ნუსხურად ნაწერი ტექსტი მხედრულით გადმოვიღეთ (ხელთ ფოტოპირები გვქონდა). „მეფეთა წიგნი“, „ივანე სოლომონისანი“, „ეზეკიელი“, „ეზრა“, „ესთერი“, „ივდიითი“... **უბედნიერესი წუთები იყო ჩემს ცხოვრებაში!**

აქედან იყო მობერილი ჩემი განწყობილებაც ამ ლექსის შესაქმნელად – „ვერავენ ამჩნევს შენსა მშვენებას“. ეს უსათაურო ლექსი 1962 წელს დაიწერა“ (137).

ერთგან პოეტი თავის „სამაგილო წიგნებს“ ჩამოთვლის; „ქართული ოთხთავის“ ორ ძველ რედაქციას, „ქართული ოთხთავის“ სიმფონია-ლექსიკონსა და „ქართლის ცხოვრებასაც“ ასახელებს; ამბობს, – „ჩემი სამაგილო წიგნებია და ამიტომ მათ ყოველთვის ახლოს უნდა ვხედავდეთ“ (79)...

მეტიც, იტყვის: „ჩემი გულისთქმა ხშირად საოცრად მიესადაგება ხოლმე ჩემთვის საინტერესო ადგილებს ამ ბრძნული წიგნებიდან, – „ბიბლია“ „შთავონების უშრეტი წყაროა“ ყოველ-დროისა და ყოველ-ეპოქის ხელოვანისათვის“ (78)...

ძველი ქართული ენობრივი სამყაროს თემა ქ-ნი ანასათვის ამოუწურავია... იმ სამყაროში „ცხოვრებისას“ წინაპრების „ხმა ესმის“ პოეტს, ესმის მათი ქართული...

ბრძანებს: „როგორც ჩვენი უხსოვარი წინაპრების ხმა და ხატება ჩვენდა შეუმჩნეველად აირეკლება ხოლმე და გამოისახება ჩვენში, ასევე ძველი ქართული ენის მადლიანი აჩრდილი თავს ადგას ახალს და მისგან განუშორებელია“ (79).

სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე ეს დამოკიდებულება შეუმჩნეველი არ დარჩენიათ. კათოლიკოს-პატრიარქ კალისტრატეს „დავითნი“ უჩუქებია ქ-ნი ანასთავის ასეთი წარწერით: „ძველი ქართულის მოყვარულს ანიკოს. კ.–პ კალისტრატესაგან. 1948. III. 4.“ (522).

ამ ფაქტს, როგორც ჩანს, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა და სხვაგანაც ჩაწერს: „ყველას რაიმე აქვს სახსოვარი“... ბევრი დიდებული ადამიანის ნაჩუქარი წიგნია ჩემს ბიბლიოთეკაში, მაგრამ ამჯერად მინდა გამოვყო მათგან 1873 წელს თბილისში გამოცემული „დავითნი“, რომელიც კათოლიკოს-პატრიარქ კალისტრატე ცინცაძისგან მივიღე 1948 წელს წარწერით – „ძველი ქართულის მოყვარულსო“... (81).

ესეც საინტერესოდ მეჩვენება: საუკუნოვანი პოლემიკა ქართული სალიტერატურო ენის პერიოდიზაციის შესახებ ანა კალანდაძესთან მარტივად და ლოგიკურად წყდება: „ძველი და ახალი ქართული ენა მესახება ერთ მთლიან, ცოცხალ ორგანიზმად, რომლის შუაზე გადაკვეთა მის უეჭველ სიკვდილს გამოიწვევს!“ (79).

(ეს დასკვნაც დიდად საგულისხმოა!..)

ამიტომაც, „ძველი ქართული“ პოეტიკისათვის არ არის ისტორია... თანამედროვეობაა მისთვის, ქ-ნი ანა „ცხოვრობს“ ქართულ ენაში – ერთიან ქართულ ენაში... საზრდოობს მისი სურნელით:

„ძველი ქართულისა და უმამაცეს მთიელთა ენის სურნელი ნაზად ერწყმოდა ერთმანეთს და ჩემს პოეტურ ფანტაზიას აცხოველებდა“... (74).

(ასე „გადაწყვიტა“ ქ-ნმა ანამ იბერიულ-კავკასიურ ენათა „ერთიანობის“ საკითხიც... ამასაც გულისხმობდა ბ-ნი არნოლდ ჩიქობავა, როცა ნაჩუქარ წიგნზე წაუწერა „კავკასიელს“...) თავის ჩანაწერებში ქალბატონი ანა ძველი ქართულის თემას არაერთგზის უბრუნდება. ცნობილ დრამატურგ პოლიკარპე კაკაბაძესთან შეხვედრებს იხსენებს და წერს:

„მირჩევდა, რომ სწორად მეკითხა „ბიბლია“, – „ბიბლია“ იკითხეთო, თითქმის ყოველი შეხვედრისას მეტყოდა ხოლმე. ჩემი სტუდენტობის წლებში, როდესაც წმიდა წიგნების უბრალოდ ხსენებაც კი მიუტევებელ დანაშაულად ითვლებოდა, უნივერსიტეტში ძველი ქართული ენის შესასწავლად მეორე კურსზე უკვე ვეცნობოდით ძველი და ახალი აღთქმის წიგნებს, უამისოდ ძველი ქართული ენის შესწავლა უბრალოდ წარმოუდგენელი იყო და ეს დიდი და იძულებითი გამონაკლისიც ამიტომ იყო დაშვებული! ბატონ პოლიკარპეს თითქოს აფიქრებდა, რომ საღვთო წიგნებთან ჩემი შემაერთებელი ძაფი არ გაწყვეტილიყო. ასე ურჩევდა თურმე დიდი რომაელი პოეტი, ჰორაციუსი, თავის მეგობრებს: დღისითაც და ღამითაც დაიჭირეთ ხელთ და იკითხეთ ბერძნული სანიმუშო ქმნილებებიო“ (604).

ერთი ასეთი მინიატურაც გავიხსენოთ ქალბატონი ანასი: „სიონის ტაძრის ქორეპისკოპოსმა, მეუფე კონსტანტინე მელიქიძემ, ერთხელ საუბარში მითხრა, ტაძრებზე ბევრს წერთო... დიახ, – მიუუგე, – უნივერსიტეტში ვსწავლობდი და... – არა! – ხმას აუწია მან, – ეს თქვენში უფრო ადრე იყოო!...”

„ო, არის რაღაც უსაზომოდ დამაფიქსირებელი“... – და-ასკვნის ქ-ნი ანა... ძველ საქართველოსთან, ძველ ქართულ ენასთან დამოკიდებულებაზეა ყურადღება აქაც გამახვილებული... ხაზგასმა იმაზე, რომ ეს მასში შინაგანად (გენეტურად) არის მოცემული...

* * *

რატომ გავიხსენეთ ყოველივე ეს?

„უბედნიერესი წუთები იყო ჩემს ცხოვრებაში“, ნუსხებად ნაწერ ტექსტს მხედრულად რომ გადავწერდითო... ცხადია, ქ-ნ ანას შესისხლხორცებული აქვს ის სულისკვეთება, ის განწყობა, რა სულისკვეთებითა და განწყობითაც იქმნებოდა ძვირფასი ხელნაწერები... ძველი ქართული ენის სურნელება, ნიბლი... ყველა წვრილმანი (თუ მსხვილმანი), რაც ხელნაწერთან იყო დაკავშირებული, პოეტისათვის მახლობელია... ცხადია, სასვენ ნიშნებთან (თუ განკვეთილობის ნიშნებთან) დაკავშირებული პრობლემებიც... ქალბატონ ანას არ შეუქმნია ნაშრომები ამ თემასთან დაკავშირებით, მაგრამ გათავისებული რომ აქვს, ეს „ანასეულ სასვენ ნიშანთა სისტემიდანაც“ ჩანს...

უფრო კონკრეტულად:

ძველ ქართულ ხელნაწერებში სასვენ ნიშანთა საინტერესო სისტემაა. მრავალ სამეცნიერო ნაშრომში არის საუბარი ამის თაობაზე (ივ. ჯავახიშვილისა, პ. ინგოროყვასი, კ. კეკელიძისა, ე. მეტრეველის...)... ახლახან გამოიცა ლამარა ქაჯაიას მონოგრაფია („პუნქტუაცია ქართულ ხელნაწერებში“, 2018), რომელშიც საკითხი ღრმად და მაღალპროფესიულად არის შესწავლილი. ჩვენ ამჯერად სწორედ ამ წიგნს ვემყარებით; ამ თემასთან დაკავშირებით ამონარიდებსაც ამ წიგნიდან მოვიყვანთ...

როგორც ირკვევა, სხვადასხვა ეპოქაში, სხვადასხვა ხელნაწერში, სხვადასხვა ავტორთან თუ მთარგმნელთან პუნქტუაციის თავისებური ვარიანტები გვქონდა. ყველაზე მწყობრი და ლოგიკური სისტემა ჩამოაყალიბა XI საუკუნის მეორე ნახევრის დიდმა ქართველმა მეცნიერმა ეფრემ მცირემ. ლ. ქაჯაიას თქმით, „ქართულ წერილობით ძეგლებში დადასტურებული ცნობის საფუძველზე ეფრემი იმ პირველთაგანია, რომელმაც პუნქტუაციის ერთგვარი სისტემა ჩამოაყალიბა. მან

შემოიღო ერთი, ორი, სამი და ექვსწერტილიანი სისტემა და თითოეულ ნიშანს დააკისრა თავისი ფუნქცია“ (117).

ამგვარად, ეფრემისეული ნიშნებია: წერტილი (.), ორი წერტილი (:), სამი წერტილი (:.), ექვსი წერტილი (::). უფრო აღრინდელ ხელნაწერებში ოთხი წერტილიც გვხვდება ორგვარი კონფიგურაციით (:.), (: :), თუმცა ეფრემს ეს არ შეუტანია თავის სისტემაში. ეფრემს ადრე ხმარებულ ნიშანთაგან არც მძიმე (.), არც ტირე (-) არ გამოუყენებია. როგორც ვთქვით, ხმარობს მხოლოდ წერტილებს; ამ ნიშნებს განუსაზღვრა მან ფუნქციები და მანვე დაამკვიდრა შესაბამისი ტერმინები; კვლავ ლამარა ქაჯაიას დავიმოწმებთ:

„ეფრემს სასვენ ნიშნად აღებული აქვს წერტილი და ამ წერტილით ქმნის სხვადასხვა კომბინაციას. მას შემოაქვს ეგრეთ წოდებული ერთი, ორი, სამი და ექვსწერტილიანი სისტემა და ტერმინები: „მცირედ სასუწნად“, „განსაკუთრებულად სიტყვსა“, „დიდად სასუწნად“ და „სრულად დასაბოლოებულად“. ზოგჯერ ეფრემი ექვს წერტილს იყენებს არა მარტო თხრობის დასასრულს, არამედ „კმის საქცევადაც“. ე. ი. სადეკლამაციო მიზნით: „რომელი ესე მეტაფრასთა შინა უფრო იპობის, რაჟამს მოწამე მსაჯულისა მიმართ მეტყუწლებდეს და მყის ღმრთისაჲ მიმართ ცვალოს მეტყუწლებად, ესევითარსა მას ადგილსა ექუსი წერტილი უზის. არა რადთა დააბოლოოს, არამედ რადთა კმად იქციოს მკითხველმან“ (9).

სასვენ ნიშნებს რომ დიდი ყურადღება ექცეოდა, ეს ხელნაწერთა ანდერძ-მინაწერებშიც ჩანს; მწიგნობარნი ივედრებთან:

„ყოველთა გვედრებით, ვინცა სწერდეთ, ნუ სცვალეხთ სიტყუასა, გინა თუ წერტილსა“... (XI ს. ხელნაწერიდან).

„გვედრები უკუჲს, რადთა წერტილი შეიკრძაღეთ და მეყოველივე ცდომილებად მომიტეთ“ (XI-XII სს. ხელნაწერიდან)... მსგავსი მინაწერები მრავლადაა...

* * *

დავუბრუნდეთ ქალბატონ ანა კალანდაძეს.

მოდით, ჯერ მუხრან მაჭავარიანის ერთი აზრი მოვიშველიოთ: „პირადად მე ლექსში სასვენ ნიშნებს ვანიჭებ, მეტი რომ არ ვთქვა, დიდ მნიშვნელობას“... და კიდევ: „არსებობს თუ არა ნიჭის საზომი რაიმე ხელსაწყო?! არსებობს! – ეს არის წერტილი! დიახ! (აი, ეს – .). სად გაჩერდები, სად დასვამ წერტილს, რა სტადიაში ჩათვლი შენს ნაწარმოებს გასრულებულად...“ (მ. მაჭავარიანი).

როგორც ჩანს ასეთივეა ქალბატონი ანას დამოკიდებულებაც წერტილისადმი: „საჭირო ადგილზე“ წერტილის დასმა „თავისით“ ხდება, გონებითი განსჯის გარეშე... „ვილაცის“ კარნახით...: „**დროზე წერტილის დასმა**“, სათქმელის დროზე დამთავრებასაც თითქოს „ვილაცა“ გეკარნახობს (ისევე, როგორც თემატიკას, როგორც... ყველაფერს!), ფიზიკურადაც კი გრძნობთ, რომ კიდევ ერთი სტრიქონის დამატებაც რომ გახდეს საჭირო, უკვე ვეღარ შეძლებ ფიქრს: სული გეხუთება და ჩქარა იშორებ სათქმელს, ჩქარა თავისუფლდები, წერტილს ჩქარა სვამ „საჭირო“ ადგილზე. ამას უფრო... ჩემი შემოქმედებითი „წესი“ მკარნახობს და არა „კლასიკური იაპონური პოეზიის გავლენა“! (124).

მუსიკოს ანა ვარდიაშვილს უთქვამს ქალბატონი ანასთვის: „ერთი სათხოვარი მაქვს თქვენთან: ლექსს „არაბი ხარ?“ იქნებ ერთი სტროფი წაამატოთ, – ძალიან მოკლეა და სასიმღეროდ – წამიერიად“... მაგრამ ვერ შეუსრულებია ეს თხოვნა პოეტს – **წერტილი უკვე დასმული იყო!**...

ასეთი თხოვნა სხვაც ყოფილაო – „კომპოზიტორები (და მოყვარულნი) ხშირად დაუფიქრებია ჩემი ლექსების მცირე ზომას... ზოგმა „გამოსავალი“ თავადვე იპოვა: პოპურის მსგავსი რაღაც შექმნა, – რამდენიმე პატარა ზომის (ერთი თემატიკის) ლექსი ამოუყენა გვერდში ერთმანეთს“ (560)...

ეს – „წერტილის საბოლოო დასმის შემთხვევა“... „წერტილის დასმა“ შეიძლება ზოგად ტერმინადაც გავიგოთ და „პუნქტუაციასთან“ გავაიგივოთ... პუნქტუაციას რომ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა პოეტი, ფაქტია... (მე ვფიქრობ, გამომცემლობებს რომ თანხმდება ხელნაწერი წიგნების გაკეთებაზე, შეიძლება ესეც იყოს მიზეზი...)...

ესეც ფაქტია, პუნქტუაციას (წერტილს...) კორექტურა დიდად ვნებს; ამასაც დარდობს ქალბატონი ანა: „კორექტურული შეცდომები, სამწუხაროდ, წიგნის აუცილებელი თანამგზავრები გახდნენ“... და კმაყოფილებას გამოთქვამს იმის გამო, რომ ხელნაწერად გავრცელებული მისი ლექსებიც კი დაზღვეული იყო კორექტურული შეცდომისაგან: „რომოდინ წლებში, როდესაც ჩემი ლექსები ჯერ კიდევ ხელნაწერებით ვრცელდებოდა, მახსოვს ერთი მკითხველის გოდება იმის გამო, რომ... ხელნაწერებში თითქმის არ ყოფილა არცერთი კორექტურული შეცდომა“ (84). და ამიტომაც „არ ეზარება“ ხელნაწერი წიგნების გაკეთება (როგორც ვთქვი, სამი ასეთი წიგნი მაქვს ქალბატონი ანასი...). ხელნაწერებში უკვე ვეღარ ერევიან რედაქტორ-კორექტორები და რჩება ნება პოეტისა!..

რა არის ეს ნება?

ვფიქრობთ, ძველი ქართულის გავლენით, ლექსის აუცილებელი საჭიროებიდან გამომდინარე, ეფერემ მცირესეული ტერმინები რომ მოვიშველიოთ, „განსაკუჭთელად“ ფრაზისა (ანასთან ფრაზისა და არა „სიტყვსა“), „მცირედ სასუწნად“, „დიდად სასუწნად“, „სრულად დასაბოლოებლად“ და „კმის საქცეველად“ – იქმნება სასვენ ნიშანთა „ანა კალანდაძისეული სისტემა“:

.. – ორი წერტილი

... – სამი წერტილი (ტრადიციულისაგან განსხვავებული ფუნქციებით)

.... – ოთხი წერტილი

... – მძიმე და ორი წერტილი
,... – მძიმე და სამი წერტილი
!.. – ძახილის ნიშანი და ორი წერტილი
!... – ძახილის ნიშანი და სამი წერტილი
!... – ძახილის ნიშანი და ოთხი წერტილი
! ..!... ძახილის ნიშნისაგან დაშორებული ორი ან სამი
წერტილი

ამათ გვერდით ტრადიციული ნიშნები რჩება: . (წერტი-
ლი), ... (სამი წერტილი ტრადიციული ფუნქციით), , (მძიმე)
! (ძახილის ნიშანი), ? (კითხვის ნიშანი), ?! (კითხვისა და ძა-
ხილის ნიშანი)...

დიახ, ასე ვფიქრობთ ჩვენ...

ასეა, ვითომ?...

*პარაგრაფის I ნაწილი („ძრავალწერტილი“)
გამოქვეყნდა პროფ. ზ. ჭუმბურიძისადმი მიძ-
ღვნილ სამეცნიერო კრებულში 2016 წელს.*

ფოთი სამი დღე ანას პომეზიით ცოცხლობდა

2002 წლის 19-21 აპრილს ფოთში დღესასწაული გაიმართა „ენა და ანა“. მერია იყო მასპინძელი. სახელს ჟურნალ „ბურჯი ეროვნებისას“ დაესესხნენ (წერილი გამოქვეყნდა ამ სათაურით). ფოთელები ამ ჟურნალის მკითხველნი არიან და დღესასწაულზე მეც მიმიწვიეს (როგორც ჟურნალის რედაქტორ-გამომცემელი). თბილისიდან 19 აპრილს, ხუთშაბათს, შუადღისას, გავემგზავრეთ ფოთიდან საგანგებოდ გამოგზავნილი კომფორტული მიკროავტობუსით: ქალბატონი ანა, ქ-ნი თინა ყანდარელი (ქ-ნი ანას რძალი), ორი მასპინძელი გოგონა – ინგა და იზა ლუტიძეები და მე. ამ მგზავრობისა და დღესასწაულის რამდენიმე ეპიზოდს გავიხსენებ ამჯერად.

* * *

ავტობუსში სკამების ორი რიგი იყო. წინ ქალბატონი ანა და ქალბატონი თინა დასხდნენ; უკანა რიგში – ინგა, იზა და მე. კარგი სამგზავრო ამინდი იყო... საუბარი ბუნებრივად აეწყო...

ლიხს იქით სოფელ ხუნევში რესტორან „ოდასთან“ შევიხვეწეთ, წავიხემსოთო. რესტორანში შესვლა და პურობა არ ისურვეს ქალბატონებმა – სახელდახელო სუფრა გაიშალა მანქანაში...

ქალბატონმა ანამ ბრძანა: ერთხელ ავლიპ ზურაბიშვილმა მითხრა, მე და შენ ნათესავეები ვართო... ჩემი გაკვირვებული და ინტერესიანი მზერა რომ შენიშნა, დაამატა: ახალგაზრდობაში შენს სოფელში ვმსახურობდიო... ჰოდა, – განაგრძო ქალბატონმა ანამ, – ჩვენ ახლა ასეთი ტრაპეზი მივიღეთ ერთად და მეტი გვეთქმისო...

* * *

გრძელმა გზამ სხვადასხვა თემაზე აგვალაპარაკა. ამინდზე, კანონზომიერ ბუნებრივ მოვლენებზე ჩამოვარდა სიტყვა. ქალბატონმა ანამ გაიხსენა და ქალბატონ თინას სთხოვა, მოეყოლა:

– ყოველ 27 იანვარს, ნინოობას, საგარეჯოში აუცილებლად ქარიანი ამინდი იყო (ქალბატონი თინა საგარეჯოელია). ბებია იტყოდა, ეს ქარი არ არის, წმინდა ნინო მოდის ბოდბედან ნინოწმინდაში და იმის კაბის შრიალიაო...

ქალბატონი ანა: – ამან ლექსი დამაწერინა...

გამახსენდა: „ნინოობა დღეს

თითქოს უცვლელად

ამ გზებზე ქარნი

ქრიან ძლიერნი.

იფარებიან

გზები ბურუსით, –

თითქოს... რაღაცას

მოელიანო...

ცას შეავედრებს

დათოვლილ სოფლებს, –

ნათელი რამე

გზაზე დგებაო:

ბოდბედან თვისი,

კაბის შრიალით,

ამბობენ, ნინო

მობრძანდებაო...“

* * *

ჟურნალი ვახსენე და ქალბატონი ანა მომიბრუნდა:

– კარგა ხანია „ბურჯი ეროვნებისა“ აღარ წამიკითხავს.

– დაგვიგვიანდა გამოცემა, თბილისში ჩამოსვლისთანავე მოგართმევთ-მეთქი.

გაიღიმა და დაამატა:

– კახეთში იტყვიან, დაჩვილება თხოვნას ნიშნავსო.

* * *

ფოტოში მოგვიანებით ჩავედით.

ქალაქი ღირსეულად დახვდა ქალბატონ ანას. ქალაქის ხელმძღვანელობა ლუტიძეების ოჯახში გველოდა. საქალაქო გაზეთის სპეციალური გამოშვება დაგვახვედრეს – ქ-ნ ანას ეძღვნებოდა.

– ეს ზაურ დოლბაიაა, ადგილობრივი მნიშვნელობის პოეტი, – ღიმილით გააცნეს ქალბატონ ანას.

– ვწერ, მაგრამ არ ვაჩენო, – ასევე ღიმილით ჩაილაპარაკა ზაურმა.

– ეს ძალიან კარგი ნიჭია, – ჩაიღიმა ქალბატონმა ანამაც.

– ნიჭი ისაა, თქვენ რომ გაქვთ, ქალბატონო ანა, – თავმდაბლად შეეპასუხა ბატონი ზაური...

მერე ბატონმა ზაურმა სუფრას უთამადა და მართლაცდა ნიჭიერად წარმართა. დიდებულად გემასპინძლობდნენ...

ქალბატონ ანას ჰკითხეს, ფოტოში თუ ხართ ნამყოფიო. ბავშვობაში ვიყავი, თუმცა აღარ მახსოვსო, – ხმადაბლა უპასუხა ქალბატონმა ანამ... ცოტა ხნის შემდეგ მომიბრუნდა და გადმომილაპარაკა: პირველად ვარ ფოტოში, მაგრამ შემრცხვა მეთქვა და მოვიტყუეო... ხომ მომეტყვებაო?...

სტუმრებისათვის ქალაქში სასტუმრო გაემზადებინათ; იქ წასვლა შემოგვთავაზეს. ქალბატონმა ანამ ბრძანა, თუ ოჯახი არ იქნება წინააღმდეგი, აქ მირჩენია დარჩენაო... ლუტიძეების ოჯახი ბედნიერი იყო ქალბატონი ანას არჩევანით...

მერე ვეხუმრე ინგას: დიდებული რეკლამაა გასათხოვარი ქალისთვის – „ჩემს ოჯახში ქალბატონ ანას სამი ღამე აქვს გათეული!...“ ხუმრობა მოეწონა ქალბატონ ანას, თუმცა ინგას პასუხმა გულიანად გააცინა: „გამომეხმაუროს, ვის ოჯახშიც გალაკტიონს აქვს ღამე გათეულიო“!...

ზვალინდელი გეგმა გაგვაცნეს. დატვირთული დღე გველის...

* * *

დილით შეხვედრა პირველ გიმნაზიაში. სკოლის ეზოდან მოყოლებული მესამე სართულის დარბაზამდე ორ რიგად ჩამწკრივებული გოგო-ბიჭები ყვავილებს უფენდნენ ფეხქვეშ ქალბატონ ანას. დიდებული სანახაობა იყო, როგორ იშლებოდა ცოცხალი ყვავილების ხალიჩა ქალბატონი ანას ფეხქვეშ... თავკაცობენ სკოლის დირექტორი როლანდ ხარებავა, პოეტი ჯემალ ჩახავა და სხვანი...

ქალბატონ ანას რომ ეკადრებოდა, ისეთი შეხვედრა იყო. საოცარი გემოვნებით გაკეთებული ლიტერატურულ-დრამატული კომპოზიცია. ხშირად გაისმოდა – რა არის სამშობლო, ვინ არის ბატონ-პატრონი ჩვენი ენისა, ქართული პოეზიისაო. მაშინ ვთქვი ჩემს გამოსვლაში: ჩვენს დედაენას ბატონი არ ეყოლება. სანამ პატრონად ასეთი გოგო-ბიჭები ჰყავს-მეთქი; ჩვენს პოეზიას ბატონი არ ეყოლება, სანამ პატრონად ქალბატონი ანა ეგულება-მეთქი...

პოეტი ჯემალ ჩახავა ენამზეობს; ეფერება ქალბატონ ანას... სწორედ ამ შეხვედრის შემდეგ უთხრა ჯემალ ჩახავამ ქალბატონ ანას:

– ქალბატონო ანა, ხომ ვართ საქართველოში ოთხასი პოეტი; თითომ თითო წელი რომ დავიკლოთ და თქვენ გაჩუქოთ, ან ჩვენ რა დავგაკლდება და ან საქართველოსო. თქვენ კი იცოცხლებთ ოთხასი წელიო.

ქალბატონი ანა ღიმილით უსმენს, იცინის...

* * *

საჯარო ბიბლიოთეკაში გველოდნენ. ლამაზად მორთულ დარბაზში ტახტი იდგა. გვერდით თითო სავარძელი ედგა. ქალბატონი ანა და მე ტახტზე დაგვსვეს. აქეთ-იქით სავარძლებში პატარა გოგონები მოგვისკუპეს.

ქალბატონი ანას გვერდით რომ გოგონა ზის, ვერ ისვენებს, ცქმუტავს. გზადაგზა ქალბატონი ანა გამოელაპარაკება.

– რა გქვია?

– მე თამუნა მქვია, ის ჩემი დაა, მარიამი, – ჩემ გვერდით მჯდომზე მიუთითებს, – ჩვენ კიდევ გვყავს ერთი და...

კითხულობენ მისალმებებს; ლექსებს ამბობენ მოსწავლეები... ქალბატონი ანა ყურადღებადაა ქცეული...

თამუნა კი ტიტინებს, არ ჩერდება:

– ჩემმა დამ უნდა იცეკვოს, მე ლექსი უნდა ვთქვა... აქ ჩვენი სურათებია...

ქალბატონი ანა ისევ ჩაუგდებას სიტყვას:

– რა ლამაზი კაბა გაცვია!...

– მინათხოვრეს დღეისთვის!... – ქალბატონი ანა სიცოცხლეს ძლივს იკავებს. მომიბრუნდა:

– სოფელში რომ შეხვალ, სოფლის ამბავი ბავშვს ჰკითხო...

ქალბატონ ანას საჩუქრად დიდი, ლამაზი დათუნია მიართვეს. მერე გავიგეთ, პატარა თამუნას უტირია თურმე, საჩუქარი რატომ მე არ მიმაცემინეთო. შეწუხდა ქალბატონი ანა; გული დასწყდა, რომ გამეგო, იმ დათუნიას თამუნას ვაჩუქებდითო.

* * *

საჯარო ბიბლიოთეკაში შეხვედრისას ერთმა ყმაწვილმა წაიკითხა ლექსი „ყაყაჩოსა სიწითლითა“:

„ფრთაგაშლილი ძთები არი,
სხივგაშლილი სერებია...
არ ჩურჩულობს ლელიანი, –
გული შეუჯერებია...
აქ კორდია მობიბინე,
აქ მზიანი ტევრებია...
რად უსკდება გული ირემს?
გელა გადამტერებია...“

ქალბატონმა ანამ გადმომილაპარაკა. ჩემს ზოგიერთ ლექსში ისეთი აზრი ჩადეს, ისეთი რამ მომაწერეს... ამ ლექსში ადრე კობა მქონდა. სტალინზე წერო (ლექსი 1946 წელსაა დაწერილი – გ. გ.) და შევცვალე, გელა ჩავწერე... ცოტა ხნის შემდეგ ღიმილით დაუმატა: ალიტერაციაც გამოვიდა...

* * *

დღის ბოლოს გაიმართა დიდი შეხვედრა თეატრში.

სცენიდან შემოაბრძანეს ქალბატონი ანა და დარბაზის შუაგულში დააბრძანეს (სადაც წინასწარ ჩვენ, ქალბატონი ანას თანმხლებთ, მიგვიჩინეს ადგილი). დარბაზი ფეხზეა. ტაშით ინგრევა იქაურობა.

საოცრად ზომიერი, გემოვნებიანი, კულტურული საღამო იყო. ჩანდა, რომ იცოდა ფოთმა ფასი ქალბატონი ანასი.

ექვსი ახალგაზრდა მსახიობი ანას ლექსებს კითხულობდა. ლამაზად გაკეთებული მონტაჟი იყო ქალბატონი ანას

ლექსებისა. მერე სიტყვები. მისალმებები. ზომიერება ყველაფერში ჩანდა.

ორიგინალური, იუმორით შეფერილი სიტყვა თქვა ჯემალ ჩახავამ: პარლამენტში უთქვამთ, პირველ-მეორეზე გაითვალეთო და ყველა პირველს იძახდაო. ჩვენ, პოეტებს, ამ მხრივ პრობლემა არა გვაქვს: პირველი ქალბატონი ანააო...

ჩემს გამოსვლაში ესეც გავიხსენე: აკაკი წერეთელმა თქვა – იაკობ გოგებაშვილი ღირსია იმისა, რომ ქართველმა ხალხმა სიცოცხლეში ძეგლი დაუდგასო. დღეს, დამერწმუნებით, თუ ვინმე არის ღირსი იმისა, რომ ქართველმა ხალხმა სიცოცხლეში ძეგლი დაუდგას, ანა კალანდაძეა-მეთქი... და მჯერა, რომ ეს ასეა!

ბოლოს სცენაზე ქალბატონი ანა მიიწვიეს; ტაშის გრი-ალში ავიდა ქალბატონი ანა სცენაზე. ფოთის საპატოო მოქალაქეობა უბოძეს და მერიის კულტურის სამსახურის უფროსმა სოსო გვაძაბიამ კერამიკურ თიხაზე ქალბატონი ანას ხელის ანაბეჭდი აიღო. – მუზეუმში მიუვჩენთ ადგილს, იხილოს მომავალმა თაობებმა იმ მარჯვენის ანაბეჭდი, შედეგები რომ დაგვიწერაო... ლამაზი რიტუალი იყო...

მერე სუფრა გამორჩეულ რესტორანში... სუფრას ჯემალ ჩახავამ უთამადა. საოცრად მოხდენილი თამადა იყო (ქ-ნი ანას ჩანაწერი გამახსენდა: „ქართული სუფრა და ქართული სუფრული სიმღერები! გონებამახვილი თამადა და განუმეორებელი სადღეგრძელოები! ვის არ მოხიბლავს? დღეს, სამწუხაროდ, ხშირად არც კი გვესმის სადღეგრძელოთა მნიშვნელობა, მათი სიღრმე!...)...

მახვილსიტყვაობს ბ-ნი ჯემალი: – მოიწყეს ეს კონკურსები. რა კონკურსი უნდა ჰქონდეს ტექსტს, როცა გვყავს ანა კალანდაძე; როცა გვაქვს ანას პოეზია!... – და ჰყვება ლექსს „საქართველო ლამაზო“.

თამადამ რაღაც უხერხული ანეკდოტი თქვა, სკაბრეზი გაურია. ქალბატონი ანა იცინის. მომიბრუნდა: სხვას რომ ასეთი რამ ეთქვა ჩემთან, მეწყინებოდა, სუფრას დივატოვებდიო... ამას უხდებო...

ძალიან ორიგინალურად ითამადა ბატონმა ჯემალ ჩახავამ; ყველა სადღეგრძელო ქალბატონ ანას მიუძღვნა – სხვადასხვა კუთხით... შინ წავიდეთო წამჩურჩულა ქალბატონმა ანამ... დავიღალე... თანაც სულ ჩემზეა საუბარი და უხერხულიაო...

მერე ისევ ლუტიძეების ოჯახში; ჩაი შემოგვთავაზეს... იმ დღის შთაბეჭდილებები... ქალბატონი ანა დიდად კმაყოფილია... მასპინძლები ბედნიერები არიან...

* * *

მესამე დღე.

ფოთის აკვატორია დავათვალიერეთ; კატარლით გავისეირნეთ.

ახლა სად მივიღვართ, იკითხა ქალბატონმა ანამ. უპასუხეს, რაღაც გრძელი დასახელება თქვეს დაწესებულებისა... როგორც ჩანს, კარგად ვერ გაიგო ქალბატონმა ანამ (ჩვენც). მომიბრუნდა:

– ერთხელ შეხვედრა მომიწყვეს რაღაც დაწესებულებაში. უცნაური გრძელი სახელი ერქვა. სუფრას მოადგილემ უთამადა; შენიშნა ჩვენი უხერხულობა დაწესებულების სახელთან დაკავშირებით და თქვა: მე ამ დაწესებულების სახელს ჩქარ-ჩქარა ვამბობ და სწორად, ამიტომ ამირჩიეს მოადგილედო...

* * *

სუფსის ტერმინალს ვეწვიეთ. დასვენების დღეა. დაცვის ბიჭებმა არ შეგვიშვეს ტერმინალის ტერიტორიაზე, ნებართვა არის საჭიროო. ფოთის ვიცემერი ნუგზარ კაჭარავა და მერიის სამსახურის უფროსები – სოსო გვაძაბია, ნუკრი კურდ-

ლეღია, ნონა ჟვანია – უხერხულად გრძნობენ თავს. განუდარტეს, აუხსნეს „დაცვის ბიჭებს“, ვინ არიან. ტერმინალის ხელმძღვანელობა აქ არ არის და ამიტომ ვერ გაგატარებთო, მშვიდად გვიპასუხეს. მათმა

თანამდებობებმა ვერ გაჭრა, ვერ შეაცვლევინეს ყმაწვილ დამცველებს გადაწყვეტილება – არ შეიძლება უნებართვოდ, უფროსობა ორშაბათს იქნებაო (შაბათი იყო)... გაწბილებულმა ქალაქის ხელმძღვანელობამ სტუმარი მოიშველია: ანა კალანდაძე გვყავს სტუმრად, იმას უნდა დავათვალიერებინოთო. არც ამან გაჭრა. გაბრაზებულმა მასპინძელმა ორმეტრიან ყმაწვილს – „დაცვის ბიჭს“ – ირონიულად ჰკითხა, იცი, ვინ არის ანა კალანდაძეო? ღიმილით მობრუნდა ყმაწვილი ქალბატონი ანასკენ, ასევე ღიმილით დაიწყო და ჩამთავრა ლექსი:

„შენ ისე ღრმა ხარ, ქართულო ცაო,
შენ ისე ღრმა ხარ...“

ქალბატონი ანა ღიმილით უსმენს; ხელი მოჰკიდა, ალტაცებულმა მოუწონა ყმაწვილებს საქციელი, რომ არ შეგვიშვეს ტერმინალში. ყველა თუ ასე დაიცავს კანონს, მაშინ ეშველება საქართველოსო და მათთან სურათის გადაღება მოისურვა. სამწუხაროდ, ამ ახალგაზრდებისათვის სახელი არ მიკითხავს... სურათი შემოგვრჩა, თუმცა არც მთლად კარგი ხარისხისა...

* * *

პალიასტომის ტბის ნახვა
მოისურვა ქალბატონმა ანამ.

ცუდი ამინდი იყო – ქარი,
წვიმა... მაინც წავედით.

დიდებული სანახაობა გაი-
შალა ჩვენ თვალწინ: ბურუსსა
და ნისლში გახვეული მღელ-
ვარე პალიასტომი... ქალბატო-
ნი ანა გამოგვეყო, ტბისკენ
წავიდა, მონუსხულივით. დიდ-

ხანს უყურებდა ამღვრეულ, აღელვებულ ტბას. ის რა კუნძუ-
ლია, რა ჰქვიაო – იკითხა და შორს ბურუსში ჩაძირულ კუნ-
ძულზე მიანიშნა. აღმოჩნდა, რომ უსახელო კუნძული იყო. არ
დაიბნა ნუგზარ კაჭარავა – ანას კურძულიაო და დაამატა:
თქვენს სახელს დავარქმევთ ქალბატონო ანა... მერიის თანამ-
შრომლები გემასპინძლობდნენ და ასიამოვნეს ქალბატონ ანას...

ისე, ანა კალანდაძის პოეზიის ფოთელ თაყვანისმცემ-
ლებს შეუძლიათ საიუბილეოდ შეუსრულონ ქალბატონ ანას
ეს დანაპირები...

* * *

იწურება მესამე დღე ფოთში ანაობისა... ისევ მასპინძელ-
თა თავგამოდება... ნიკო ნიკოლაძის კოშკის უნახავად ზომ
არ გაგიშვებთო... მერე გამოსამშვიდობებელი სუფრაო... აქ
ჩვენმა უშუალო მასპინძლებმა – ლუტიძეებმა – იმარჯვეს:
გამოსამშვიდობებელი სუფრა ნელი და ზაურ ლუტიძეების
ოჯახში გაიშალა... ქალბატონო ანა ვერ ფარავს ფოთში გატა-
რებული დღეებით კმაყოფილებას... თითქოს ეძნელება განშო-
რება... თითქოს საკუთარი სახლიდან მიემგზავრებოდეს სადმე...

აშკარად გამოხატავს სევდანარეკ განწყობას ფოთთან განმორების გამო...

* * *

თბილისში ვბრუნდებით. ისევ იმ მიკროავტობუსით; ისევ იმ მძღოლით...

გზადაგზა ვიხსენებთ ვიზიტის დეტალებს...

ივრეთთან საგზაო პოლიციამ გაგვაჩერა, მძღოლს საბუთები მოსთხოვეს:

– საიდან მოდიხართ და რა მიგაქვთო.

ფოთელმა მძღოლმა ამაყად უპასუხა:

– ქალბატონი ანა კალანდაძე მიმყავსო.

პოლიციელებმა უსიტყვოდ დაუბრუნეს საბუთები მძღოლს და მშვიდობით მგზავრობა გვისურვეს. ქალბატონი ანა ჩუმი ილიმება...

*ჟურნალი „ბურჯი ეროვნებისა,
№10-12, 2004*

„ბეჭერი რამ არის ამჟამინდელ ამოუხსნელი...“

1978 წლის 12 იანვარს აკადემიკოსმა ქეთევან ლომთათიძემ, ენათმეცნიერების ინსტიტუტის დირექტორმა, დაწერა ბრძანება ინსტიტუტში უმცროს მეცნიერ თანამშრომლად ჩემი დანიშვნის შესახებ... იმავე წლის შემოდგომაზე ახალგაზრდა მეცნიერთა საბჭოს თავმჯდომარედ ამირჩიეს და ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს წევრი გავხდი. საბჭოს მაშინდელ შემადგენლობას რომ ვიხსენებ (არნოლდ ჩიქობავა, ქეთევან ლომთათიძე, ანა კალანდაძე, ივანე გიგინეიშვილი, თინათინ შარაძენიძე, გურამ თოფურია, როგნეტა ღამბაშიძე, ალექსანდრე კობახიძე, მიხეილ ჭაბაშვილი, ზურაბ ჯაფარიძე...), დღესაც მიჭირს დაჯერება, რომ 40 წლის წინათ მე მათ გვერდით ვიჯექი...

ქალბატონ ანასთან პირადი ნაცნობობაც ამ დროიდან მაქვს...

მერე, 1982-1985 წლებში, ენათმეცნიერების ინსტიტუტის სწავლული მდივანი ვიყავი... ამ პერიოდმა საბჭოს წევრებთან კიდევ უფრო დამაახლოვა...

ქალბატონ ანას პირველად როლის ვესტუმრე და რატომ, ვეღარ ვიხსენებ...

რამდენიმე ეპიზოდს მოვიგონებ შეხვედრებისას; საუბრებისას...

* * *

ქალბატონი ანა არ ლაპარაკობდა თავისთავზე... არ უყვარდა პირადულზე საუბარი...

არის შემთხვევები, როცა მწერალი საკუთარ დამსახურებას ხაზგასმით მიანიშნებს: მე ეს შემოვიღე... მე ეს დავწერე...

მე ეს გავაკეთე... „მე არ ვჯერდები მოქმედების სიტყვიერად ხატვას და ხშირად მივმართავ სიტყვების განლაგებით ხატვას მოქმედებისას... ხატვის ეს მეთოდი ქართულ პოეზიაში (და არა მარტო ქართულში) ჩემამდე არავის გამოუყენებია“ (მ. მაჭავარიანი)...

ზოგჯერ შედარებასაც ახდენს კოლეგა მწერალთან; და თავის უპირატესობაზე მიანიშნებს... მიხეილ ჯავახიშვილს აქვს ასეთი ჩანაწერები: „ორი ჯურის მწერალია. ერთი სიკვდილის შემდეგ იზრდება, მეორე კლებულობს. მე პირველს ვეკუთვნი, რობაქიძე – მეორეს“... ანდა: „რობაქიძე ევროპიდან გამარჯვებული მოდის საქართველოში, მე კი აქედან მივდივარ ევროპაში გამარჯვებული“... კონსტანტინე გამსახურდიას მაგალითების მოყვანაც შეიძლებოდა...

ქალბატონი ანა სხვაა... ეგ კი არადა, თავისი „მოკრძალებული“ ჩანაწერების გამოქვეყნებაც არ სურდა, – „ბიჭებმა გააკეთესო“ – თითქოს თავს იმართლებდა ქ-ნი ანა... (ბიჭები ორტომეულის რედაქტორ-გამომცემლები კრიტიკოსი ჯანსუღ ღვინჯილია და პოეტი ვახტანგ ჯავახიძე არიან)... ღიახ, ქ-ნი ანასთვის არ არის ბუნებრივი თავისთავზე საუბარი, თუმცა საკუთარი ბუნების ახსნას (ჩვენი ფიქრით) ახდენს სხვათა ამბის გახსენებით... სხვათა ნათქვამის გამეორებით...

არსად ქ-ნი ანა არ საუბრობს იმის შესახებ, რომ მორწმუნეა, თუმცა კომპოზიტორ ანდრია ბალანჩივაძის აზრს ასე გადმოსცემს: „მორწმუნე ვარო, განაცხადა. როგორ შეიძლება, არ გწამდეს, როდესაც „ვიდაც“ მაღლიდან გკარნახობს?! პავლოვმა, რომელმაც ყველაფერი იცოდა, იწამა ღმერთი!...“ (552).

თავადაც ქ-ნი ანა არაერთგზის მიანიშნებს, „ის“ განსაზღვრავს ჩვენს მოქმედებასო: „ამას უჩვენოდაც აწესრიგებს „ის“, რაიც შთაგონებით გვწყალობს“ (63)... მსგავსი მინიშნე-

ბა მრავლადაა ქ-ნ ანასთან... თუნდაც რამდენიმე გენიალური ლექსი წმინდა ნინოზე...

ქალბატონ ანას ასეთი მინიატურაც აქვს:

„უფრო ადრე იყო!“

სიონის ტაძრის ქორეპისკოპოსმა, მეუფე კონსტანტინე მელიქიძემ, ერთხელ საუბარში მითხრა, ტაძრებზე ბევრს წერთო... დიან, – მივუგე, – უნივერსიტეტში ვსწავლობდი და...

– არა! – ხმას აუწია მან, – ეს თქვენში უფრო ადრე იყო!...

„ო, არის რაღაც უსაზომოდ დამაფიქრებელი“... – დაასრულებს მინიატურას ქ-ნი ანა...

„უტყუარი საბუთი“

ერთხელ ინტერვიუში ქალბატონ ანას გალაკტიონის შესახებ დავუსვი კითხვა – იცნობდა თუ არა გალაკტიონს, ჰქონდა თუ არა შეხვედრები მასთან (გავიხსენოთ: ქ-ნი ანა 1946 წელს გამოჩნდა პოეზიის ასპარეზზე; გალაკტიონი 1959 წელს გარდაიცვალა)...

ქალბატონმა ანამ ბრძანა: „მიუხედავად ზოგიერთი გაზეთის მტკიცებისა, რომ მე გალაკტიონს არა თუ ვიცნობდი, მასთან... დამეგობრებულიც კი ვყოფილვარ... უნდა განვაცხადო, რომ დიდ პოეტს პირადად არ ვიცნობდი...“ (იქვე დაამატა) „სამწუხარო ისაა, რომ ეს „ფაქტი“ მომავალში ამ საკითხით დანტერესებულმა პირმა თავისუფლად შეიძლება... „უტყუარ საბუთად“ მიიღოს და გამოიყენოს“...

შალვა ნუცუბიძესთან შეხვედრებზე რომ საუბრობს, სიამოვნებით გაიხსენებს: ბ-ნი შალვა ინსტიტუტში მეწვია, ოთახში არ შემოვიდაო, „ამოიღო უბის ჯიბიდან ოთხად გაკეცილი თაბახის ქალაღი და გამომიწოდა ამ სიტყვებით: თუ დაბეჭდავთ სადმე, ხომ კარგი, თუ არადა, თქვენს არქივში იყოსო.

ეს გახლდათ გალაკტიონის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით დაწერილი ჩემი ლექსის, – „ო, იღუმალის არხევს კვიპაროსს“, – მისეული რუსული თარგმანი“...

გალაკტიონისადმი მიძღვნილი ლექსი ქ-ნი ანას თითქმის ყველა გამოცემაშია დაბეჭდილი; შ. ნუცუბიძისეული რუსული თარგმანი II ტომში (ჩანაწერებში) შეიტანა...

არადა, გალაკტიონისადმი მიძღვნილ ლექსს ქ-ნი ანა სხვაგანაც ახსენებს და ამით გამოხატავს თავის დამოკიდებულებას პოეტისადმი...

სხვათაშორის, ასე საოცრად ლამაზად, ასე პოეტურად, ასე შთამბეჭდავად გალაკტიონის სული ალბათ არავის გაუცილებია:

„ლამაზი სული ქარით, ფოთლებით,
თვისი სიმშვიდით და შეშფოთებით,
ქლიავისა და ატმის ტოტებით
საგაზაფხულო მიწას შორდება...
და ზამბახები ჩუმი ეტლებით
და ბეთანიის ლურჯი იები,
ანგელოსები პერგამენტებით
ღრუბლებისაკენ მიაცილებენ“....

(ლექსი სუთსტროფიანია...)

ქ-ნი ანა მრავალი პრემიის ლაურეატი იყო, მაგრამ განსაკუთრებით ეამაყება რუსთაველისა და გალაკტიონის პრემიები. კმაყოფილებით იხსენებს, რომ 1981 წელს მიენიჭა „გალაკტიონ ტაბიძის სახელობის პრემიის ლაურეატის წოდება“... და ეს ბუნებრივიცაა...

მერე, გვიან, „გალაკტიონოლოგიის“ V ტომში (2010 წ.) წავიკითხე გალაკტიონ ტაბიძის უცნაური ჩანაწერი: „საკვირველი იყო ის სენსაციები, რომელიც წინდაწინ მოუწყვეს ახალგაზრდა მწერალს ანა კალანდაძეს და ეს მაკვირვებს მით უფრო, რომ ეს ხდება იმ ქვეყანაში, სადაც იყო ილია, ვაჟა

და სადაც არის გალაკტიონი“ (გალაკტიონოლოგია, V, 2010, 25)... მართლაც საკვირველი ჩანაწერია... ფაქტია, ქ-ნი ანა ამ ჩანაწერს არ იცნობდა...

უცნაურია... რა შეიძლება ითქვას ამ ჩანაწერის თაობაზე? –

იქვე გალაკტიონის ერთი ჩანაწერიცაა დავით კლდიაშვილზე: „დ. კლდიაშვილი სრულებით პოპულარული პოეტი არ არის. ერთ-ერთმა მასზე მხოლოდ ის თქვა: – თავადიშვილი იყო, ყმები ჰყავდა...“

რა არის ეს? „არასერიოზული“ ჩანაწერი? იუმორნარევი კომენტარი? ამ ჩანაწერებში დავით კლდიაშვილისა და ანა კალანდაძისადმი ერთგვარია დამოკიდებულება („უცნაური“) გალაკტიონისა...

როცა „სერიოზულად“ წერს დავით კლდიაშვილზე, ეს უკვე გალაკტიონისეული ჩანაწერია... გალაკტიონის შესაფერისი შეფასება... ღიახ, არსებობს ასეთი ჩანაწერიც:

1954 წელს მოსკოვში ჩაუწერია გალაკტიონს: „როდესაც ხელთ ვიღებ დავით კლდიაშვილის წიგნს, არ შეიძლება არ გავიფიქრო: (არ დაგავიწყდეთ, პირველი ქართველი სახალხო მწერალი)“... იქვე განაგრძობს: „რომ დავით კლდიაშვილი არა, დაუნატველი დარჩებოდა მსოფლიო ლიტერატურაში სოლომონ მორბელაძე, ვერც ერთი მწერალი ვერ მოისაზრებდა გამოესახა ბეკინა და ერთადერთი მთელ შავიზღვისპირზე დარისპანი, რომელიც მოგზაურობს თავისი ურყევი მიზანით, მოგზაურობს თავისი ლაფჩინებით და „იმე, იმე“-თი, რომ დავით კლდიაშვილი არა, დაუნატველი დარჩებოდა კაროჟნა, მშვენიერზე მშვენიერი კაროჟნა, ნამდვილი სახე რევოლუციამდელი“... (ჩანაწერი აქ წყდება)...

ესაა გალაკტიონის შესაფერისი შეფასება დავით კლდიაშვილისა, ასევე დიდი მწერლისაგან... ამ განწყობაზე რომ ანა კალანდაძეზე ჩაეწერა რაიმე, რა თქმა უნდა, ზუსტი იქნებოდა

გალაკტიონისეული შეფასება... ანუ ორგვარი განწყობა გალაკტიონისა... ორგვარი შეფასება... ვთქვათ ასე: „არასერიოზული“, „იუმორნარევი“ და სერიოზული... კარგია, რომ ქ-ნი ანა ამ ჩანაწერს არ იცნობდა...

ასე ვფიქრობ...

კორექტურა... უნებლიე ლაფსუსი...

ქ-ნი ანა განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს „უშეცდომო“ ნაწერს. სიამოვნებით აღნიშნავს ერთგან, რომ დაბეჭდამდე ხელნაწერებად გავრცელებულ მის ლექსებში კორექტურული შეცდომებიც კი არ არის გაპარულიო...

ერთხელ, სტუმრობისას, საუბარში ვუთხარი, რომ II ტომში მის ერთ წერილში (ნიკო კეცხოველს რომ ეძღვნება) სტრიქონია „გაფრენილი“ (გვ. 457) (წიგნის ლინოტიპზე აწყობის შემთხვევაში კორექტურის დროს შეიძლებოდა სტრიქონი ამოვარდნილიყო; ამას „გაფრენილ სტრიქონს“ ეძახდნენ). ქ-ნმა ანამ წიგნი მოიტანა: ნიკო კეცხოველი სიყრმის მეგობრის, გრიგოლ მეგრელიშვილის („მთის ნიავის“) შესახებ საუბრობს. ბრძანებს, მე და გიორგი ლეონიძემ (ერთად სწავლობდნენ გიმნაზიაში) მისი წიგნი გამოვეცით, – „გრიგოლ მეგრელიშვილს სატრფო ჰყავდა, თინა ერქვა, გვარს არ გეტყვი, მას ახლა შვილიშვილები ჰყავს, – განაგრძობდა ბატონი ნიკო, – პირველი წიგნი მას გაუუგზავნე, წიგნს ასეთი წარწერა გავუკეთე გრიმას სახელით – „ისე წავედი, „მშვიდობით“ ვერგი-“... აქ წყდება თხრობა. ამას მოსდევს სტრიქონი – „(მართო რევაზ ინანიშვილის გახსენებაც იკმარებდა!)“...

ცხადია, სტრიქონი „გაფრენილია“... ქალბატონმა ანამ ნახა, წიგნი მღუმარედ გასწია გვერდზე... ამ თემაზე აღარაფერი უთქვამს... აშკარად უსიამოვნო ხასიათზე დადგა... ნეტა არ მეთქვა-მეთქი, ვიფიქრე...

* * *

სხვათაშორის, ერთხელაც მინიატურაში გაპარული უზუსტობის შესახებაც შევბედე. აი, ეს მინიატურა (გვ. 316):

„გულს ხედავს უფალი“...

ნიკორწმინდის ტაძარში სანთლები დავანთეთ. ზურგს უკან მესმოდა, მსახური ქალი როგორ ეუბნებოდა ვილაცას: პირჯვარი, დედა, ასთე უნდა გადვიწეროთ – სამი მოწეკუპული თითი (ბოროტი, რომელიც ყოველი ჩვენგანის გვერდით დგას, ვერ ჩავა შიგ, ისთე მაგრადაა ეს თითები ერთმანეთთან მიტყუპებული!) შუბლთან უნდა მიიტანო და თქვა: წმიდაო ღმერთო, – მერე უნდა მიიტანო თითები ღვთის სარტყელთან და თქვა: წმიდაო ძლიერო, – მერე მარცხენა მხარის კვინიხთან და იტყვი: წმიდაო უკვდავო, – მერე მარჯვენა კვინიხთან და იტყვი: შეგვიწყალე ჩვენ“...

ლაფსუსია-მეთქი დაშვებული – ჯერ მარჯვენა კვინიხი უნდა-მეთქი და მერე – მარცხენა კვინიხი... ვთქვი და ღიმილით შევხედე ქ-ნ ანას.

ქ-ნმა ანამ სერიოზულად მომისმინა, უხერხული ღუმილი ვიგრძენი და სხვა რამეზე გადავიტანეთ საუბარი...

2003 წელს გამომცემლობა „ინტელექტს“ შევთავაზე „მცირე პროზის“ სერიით გამოეცა ანა კალანდაძის პროზა. შემდგენელ-რედაქტორობა მე მთხოვა გამომცემლობის ხელმძღვანელმა კახმეგ კუდავამ. ეს მინიატურაც შევიტანე წიგნში (ანა კალანდაძე, „სიყვარულისაგან ფართოვდება ქვეყანა“, 2009 წ.) თავს უფლება მივეცი, ეს უზუსტობა გამესწორებინა (გვ. 17)...

„ყოფითი გამარჯვება“

2005 წლის 13 იანვარს ვესტუმრე. თარიღზე გაამახვილა ყურადღება და 13 რიცხვისადმი თავისი დადებითი დამოკიდებულება გამოხატა... „ჩანაწერებიდან“ მახსოვდა და შევახ-

სენე, ეს გიწერიათ-მეთქი – „რიცხვებიდან ძალიან მიყვარს 13, მასთან ჩემი ერთი დიდი გამარჯვებაა დაკავშირებული“ (33)...

– ჰოლო... – ცოტა გაგრძელებით თქვა და ჩაფიქრდა... ჩემი ცნობისმოყვარე მშერა რომ დაიჭირა (როგორც ჩანს, სახეზე ამოიკითხა – „რა გამარჯვებაზეა საუბარი?“), მცირე პაუზის შემდგომ დაამატა – „ეს ყოფითი გამარჯვება იყო“...

იმედგაცრუება...

ქ-ნი ანა უხასიათოდ დაგვხვდა... მასპინძელი ცდილობდა არ შეემჩნია, მაგრამ ვერ ახერხებდა... მერე მოგვიბოდიშა, რაღაც პირადი უსიამოვნება შემხვდა, თქვენ ცუდად არ გამიგოთო...

არადა, ჩვენ ვიცოდით: „საბას“ პრემია განსაკუთრებული დამსახურებისათვის ქ-ნი ანასთვის უნდა მიეცათ (ასეთი ზმა გამოვიდა), წინა დღეს „აჯობეს“ და ეს პრემია სხვას მისცეს... ქ-ნი ანას გაისად მივცემთო – უთქვამთ ორგანიზატორებს... (მართლაც მიიღო მომდევნო წელს ქ-ნმა ანამ ეს ჯილდო...)

იმედგაცრუება, თანაც არაპატიოსანი გზით, იყო გულისწყვეტის მიზეზი... ცხადია, ქ-ნი ანა ამას არ იმსახურებდა...

* * *

2006 შემოდგომაზე ქ-ნი ანა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დისერტაციის დაცვაზე მიიწვიეს. მე შევთავაზე, მანქანით მოგაკითხავთ და წაგიყვანთ-მეთქი. პარასკევი იყო – გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ გამოსვლის დღე. ბასტრიონის ქუჩაზე, ბუკიას ბაღთან, გაზეთების ჯიხური იდგა. ქ-ნმა ანამ მთხოვა, გამეჩერებინა მანქანა – ამ ჯიხურში „ლიტერატურულ საქართველოს“ მინახავენ და გამოვართმევო. ცხადია, ვუთხარი მე გადავალ-მეთქი; ფულს მოგცემო; გავი-

ლიძე, როგორ გეკადრებათ-მეთქი და სწრაფად გადავედი... მივედი ჯიხურთან, მოვისინჯე ჯიბეები და... გაზეთის ფული არ აღმომაჩნდა!... ნირწამხდარმა გაზეთის გამყიდველ ქალბატონს ავუსხენი, ქ-ნმა ანამ გაზეთზე გამომაგზავნა-მეთქი და თან ჩემი „გაჭირვება“ მივაყოლე; ხვალ დილით მოგიტანთ-მეთქი ფულს... ქ-ნმა ღიმილით შემომხედა, მომაწოდა გაზეთი და „მისხსნა გაჭირვებისაგან“... მეორე დილით აღრიანად მივაკითხე ჯიხურს...

დისერტაციის დაცვა I კორპუსში იყო, მეორე სართულზე, 93-ე აუდიტორიაში... კიბეზე ჩვენს წინ პოეტი მ. ჯ. მიდიოდა. ქ-ნი ანა რომ დაინახა, მობრუნდა, ღიმილით შემოეგება, ხელზე ეამბორა და მოიკითხა... ქალბატონმა ანამ ცივად დაუკრა თავი... გამიკვირდა...

შემდეგ ქალბატონ ანას ჩანაწერებში ამოვიკითხე (ადრე არ მიმიქცევია ყურადღება): ქ-ნი ანა თავისი შემოქმედებითი წარსულის შესახებ საუბრობს და წერს: „ყოველივე ამის „წვრილად თხრობა“ იმდაც ჩავთვალე საჭიროდ, რომ მკითხველისადმი უფრო საინო ყოფილიყო ოთხ ათეულ წელს გაგრძელებული „მცირე მასშტაბის რეპრესიები“ და იქიდან გამომდინარე ის „კავშირი“, „ბოშა ქალსა“ და „ლენინის ქუდს“ შორის რომ არსებობს („დმერთო ჩემო, რა კავშირი აქვთ ამ „ბოშა ქალსა“ და „ლენინის ქუდს“? – ბავშვური მიამიტობით კითხულობს ბატონი ჯგუბურია. მას მხედველობაში აქვს 1950 წელს ლენინზე დაწერილი ჩემი ლექსი)!“ (118)...

აი, თურმე რა ყოფილა...

სტუმრობა

ერთ ზაფხულს (1999 წელი იყო) ქ-ნი ანა შინ მესტუმრა ნაძალადეგში. მისაღები გამოცდების პერიოდი იყო და ერთ ფშაველ მეგობარს უთხოვია ჩემი გაცნობა – აბიტურიენ-

ტისათვის კონსულტაციები მოხოვა ქ-ნმა ანამ... კონსულტაციები გაგვიგრძელდა...

ბესიკ ჯორბენაძის წიგნი „პოეზიის ენა“ იყო ახალგაშობილი და ვაჩუქე; ძალიან კეთილად და სინანულით გაიხსენა უდროოდ გარდაცვლილი კოლეგა...

ქ-ნი ანას სტუმრობა ოჯახისთვის მოვლენა იყო და დიასახლისმა – ნინომ – შეძლებისდაგვარად მოიწონა თავი...

ქ-ნმა ანამ შემდეგშიაც რამდენჯერმე გაიხსენა ეს ამბავი და თავს „იმართლებდა“ – ვერ ვუთხარი უარი, ვერ ვთქვი, არ ვიცნობო და შენც უხერხულ დღეში ჩაგაგდეო (მე, ცხადია, ღმერთს მადლობას ვწირავდი ამ ბედნიერი შემთხვევისათვის...)... ნინოს მასპინძლობასაც მადლობით იხსენებდა და ამიტომაც ამის შემდგომ ყველა ნაჩუქარ წიგნზე ასეთ წარწერას აკეთებდა – „ქ-ნ ნინოს და ბატ-ნ გოგის“... ან „ნინოს და გოგის“...

წარწერა წიგნზე

2004 წლის 30 დეკემბერს ვესტუმრეთ ქ-ნ ანას (15 დეკემბერს დაბადების დღე პირადად ვერ მივულოცეთ, საიუბილეო საღამო იყო ოპერის თეატრში...); საიუბილეო თარიღი გვინდოდა მიგველოცა...

წამოსვლისას თავისი ახალი წიგნი გამოგვიტანა და წარწერის გაკეთება დაიწყო... თან თქვა:

– ზოგიერთმა ისეთი კარგი წარწერის გაკეთება იცის... მე კი არ გამომდის...

– სამაგიეროდ ისინი თქვენნაირ ლექსებს ვერ წერენ!...

– „დავამშვიდეთ“ ქ-ნი ანა.

ღიმილით შემოგვხედა...

წიგნს („ძვირფასი ავტოგრაფები“) ასეთი წარწერა გაუკეთა: „მრავალ ახალ წელს, მრავალ კალანდას ჯანმრთელად და ბედნიერად, ქ-ნო ნინო და ბატ-ნო გოგი!

30. XII. 2004.“

„თქვენ აგაშენათ ღმერთმა!...“

ზაფხული იყო. წინასწარ შევათანხმეთ შეხვედრა ქ-ნ ანასთან (ჟურნალისათვის „ბურჯი ეროვნებისა“ ინტერვიუ მსურდა ამელო...). მე და იოსები (ჭუმბურიძე) ვესტუმრეთ.

კარებზე ზარი დავრეკეთ.

– ვინ არის? – ქ-ნი ანას ხმა გვესმის კარს მიღმა.

– ჩვენ ვართ, ქ-ნო ანა...

– უი, თქვენ აგაშენათ ღმერთმა! – გამოგვძახა ქ-ნმა ანამ და კარი გაგვიღო; სიცილით შემოგვეგება და შეგვიპატიჟა შინ...

ცოტა გაკვირვებულები ვართ – პასუხიც გვეუცხოვა („თქვენ აგაშენათ ღმერთმა“) და ასეთი მზიარული შეხვედრაც (ცხადია, პირველად არ ვსტუმრობდით ქ-ნ ანას)...

მოიხურა თუ არა კარი, დაიწყო:

– ანეგლოტი მითხრეს, ძალიან მომეწონა: კახელს ღამით კარზე დაუბრახუნეს. – ვინ არისო?... – გასძახა მასპინძელმა. – ყაჩაღები ვართო!... – თქვენ აგაშენათ ღმერთმა! მე სტუმრები მეგონეთო...

ნაყინი

საჟურნალე ინტერვიუზე შევთანხმდით ქ-ნ ანასთან. პასუხის გასაცემად ერთი კვირა ითხოვა...

ქალბატონი ანა გემასპინძლობს; ცივი ხილი მოგვართვა და „საოჯახო“ ნაყინი... ძალიან ცხელოდა და სიამოვნებით გეახე-

ლით ნაყინი... ქ-ნი ანა გვაძალებს, კიდევ გადაიღეთ, კიდევ გადაიღეთ... ყუთი გაგანახვერეთ... ვისაუბრეთ, კითხვები დავტოვებ და გამოვემშვიდობებ... ერთი კვირის შემდეგ დაგვიბარა...

ვესტუმრეთ... გაუსაძლისი სიცხეა... ქ-ნმა ანამ დაგვსხა მაგიდასთან, მოგვართვა ცივი ხილი და „საოჯახო“ ნაყინი ნახევრად სავსე ყუთით...

– როგორც ჩანს, ნაყინი ძალიან გიყვართ, ქ-ნო ანა, – ამას იოსები ეკითხება...

– ოჰ, არა! პირიქით, საერთოდ არ ვჭამ... ეს ის ნაყინია, თქვენ რომ მოგიტანეთ ამასწინათ... ვიფიქრე, კიდევ მოვლენბეთქი და შევინახე...

„თუთა“

ქალბატონ ანას პირველად რომ ვესტუმრე შინ, საბურთალოს ქუჩაზე, ზაფხული იყო. აივანზე გასასვლელი კარი ღია იყო და თვალში მეცა თუთის ხე. თითქოს მთელ აივანს ფარავდა... სიმბოლურად მეჩვენა და შევნიშნე...

„ჯერ კიდევ ბევრი რამ რჩება ამქვეყნად ამოუხსნელი, ამოუცნობი და, ამდენად განუმარტავიც!“... – უყვარდა ქ-ნ ანას ამის გამეორება... ამ ამოუხსნელ და ამოუცნობ მოვლენათა რიგს განეკუთვნება „თბილისური თუთის“ ამბავიც: „როცა ამ ბინაში გადმოვედით, პირველივე წელს მეზობელმა მახარა, შენს აივანთან (II სართულზე ცხოვრობდა ქ-ნი ანა) თუთა „თავისით ამოსულაო“... გაიზარდა და „შემოვიდა აივანზე“...

ის თუთა კი, „ლამის სახლში რომ შემოიჭრა და ლამის წელზე რომ შემოხვია ხელი...“ – „გურული“ იყო: „თუთის ხე ჩემს მშობლიურ სოფელში, ხიდისთავში, იდგა ჩვენი ოდის წინ. ლექსის დაწერის უშუალო საბაბი კი ასეთი გახლდათ: სტუდენტობისას ერთ ზაფხულს ხიდისთავში არდადეგებზე ჩასული ავად გავხდი. ვიწექი... ღამით გამოძვლიდა და ძილგამკრთალს რატომღაც დიდხანს აღარ დამეძინა. ძალაუნებურად მივჩერებო-

დი ფანჯარას, რომელშიც მხოლოდ ვარსკვლავები ციმციმებდნენ და აივანს მომდგარი თუთა ილანდებოდა. გათენება ჯერ შორს იყო, მამლები არ ყიოდნენ. ფიქრებში წასულმა ვიგრძენი, რომ ჩემსა და თუთას შორის უხილავი ძაფი გაიბა...“ (97).

მართლაც, „ჯერ კიდევ ბევრი რამ რჩება ამქვეყნად ამოუხსნელი“...

„ბადრი მთვარე“

ქ-ნი ანა „საუბრებში“ საკმაოდ ვრცლად აღწერს იმ საღამოს, პირველი ლექსი რომ დაწერა:

„ზაფხულის ერთ საღამოს ბავშვები ჩვენი ძველებური ფართოაივნის ოდის წინ ეზოში ვისხედით და დიდი გულისყურით ვუსმენდით ფოცია მამიდას, რომელიც მშობლიურ ენასა და ლიტერატურას ასწავლიდა თბილისის ერთ-ერთ საშუალო სკოლაში. იმ ზაფხულს ისიც ჩვენთან ერთად ისვენებდა. მოულოდნელად ჩვენი ყურადღება მიიპყრო საოცარმა ნათელმა, მთათა წვერებს რომ ეფინებოდა. მთვარე ამოდიოდა, სავსე, ბადრი მთვარე! ბავშვები მოჯადოებულებივით შეგყურებდით ამ დიდებულ სურათს, ყურადღება გაგვეფანტა... მამიდამ იგრძნო: მშვენიერია არა? – გკითხა და მეორე დღისთვის ყოველივე ამის აღწერა გვთხოვა.

დღისთვის ორსტროფიანი ლექსი მზად მქონდა. ლექსს, რა თქმა უნდა, „ბადრი მთვარე“ დავარქვი. მამიდამ დიდად გაიხარა, ლექსი მომიწონა და შინაურებსაც წაუკითხა. სიხარულით მეცხრე ცაზე ვიყავი მხოლოდ იმიტომ, რომ... დავალების შესრულება შევძელი და რომ მამიდას ვასიამოვნე. (...) მეხუთე კლასში ვიყავი, 11 წლისა, იდგა 1935 წელი...“ (41).

ეს ამბავი ზეპირადაც მიაბო ერთხელ. ვთხოვე ქ-ნ ანას, ეთქვა პირველი ლექსი „ბადრი მთვარე“... – არაო, – თქვა ქ-ნმა ანამ და ჩაიცინა... ძალიან მაინტერესებდა და ერთხელაც

ისევ ჩამოვუგდე სიტყვა პირველ ლექსზე და კვითხე: არ განსოვთ-მეთქი?

შემომხედა, გაიცინა, — კი მახსოვსო, — მითხრა, — მაგრამ არ გეტყვიო...

„ბიჭებმა გამიკეთეს“...

საუბარი ქ-ნი ანას ორტომეულზე ჩამოვაგდეთ. ჩემს აღფრთოვანებას განსაკუთრებით მეორე ტომის მიმართ გამოვხატავდი... პროზაული ჩანაწერები ადრეც გამოუქვეყნებია, მაგრამ ეს ტომი მაინც სხვაა... (600 გვერდიანი ტომი! I ტომზე 200 გვერდით მეტია!)... — „ბიჭებმა გამიკეთეს!“... — ბრძანა ქ-ნმა ანამ. „ბიჭები“ ორტომეულის რედაქტორ-გამომცემლები კრიტიკოსი ჯანსუღ ღვინჯილია (გამომცემლობა „საქართველოს“ დირექტორი) და პოეტი ვახტანგ ჯავახიძეა (გამომცემლობის მთავარი რედაქტორი)...

ბატონ ვახტანგს ვუამბე ეს. გაიხსენა: ერთტომეულს აპირებდა და მე დავითანხმე, პროზა ცალკე ტომად გამოგვეცა (ამ ტომში 30-ოდე გვერდი თარგმანებია)... იოლად არ დავთანხმებია ანაო... მე ვუმტკიცებდი... ის ეჭვის თვალთ მიყურებდა და ბოლოს მითხრა, — იცოდე, „ატკეჩაი“ შენ იყავიო!... ორივენი ქუთაისლები ვართ და ვიცოდი, რასაც ნიშნავდა „ატკეჩაი“... ჰოდა, გამართლდა ჩემი მოლოდინიო, — ბრძანა ვახტანგ ჯავახიძემ...

ეს ის გამოცემაა, მძიმე და ორი წერტილი (...) სამი წერტილით რომ შეაცვლევეინა ბატონმა ვახტანგმა ქ-ნ ანას და რასაც შემდეგ ნანობდა რედაქტორი...

ოქროყანაში...

გასული საუკუნის 80-იან წლების დასაწყისში ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ლექსიკოლოგიის განყოფილებამ გაას-

რულა მუშაობა „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის“ ერთტომეულზე (გამოიცა 1986 წელს). ზაფხული იყო. ბატონი არნოლდ ჩიქობავა ოქროყანაში ისვენებდა. შემოქმედებითმა ჯგუფმა გადაწყვიტა, ოქროყანაში სტუმრებოდა ბატონ არნოლდს და მიელოცათ მისთვის ერთტომეულის დასრულება. მე ფოტოგრაფიით ვიყავი გატაცებული და მთხოვეს, მათთან ერთად წავსულიყავი ოქროყანაში და სურათები გადაგვეღო... მე და ავთანდილ არაბული ვფოტოგრაფობდით... კინოაპარატიც წავიღე და ეს შეხვედრა კინოფირზეც აღვებეჭდე...

სურათები დავებეჭდე და მივართვი ლექსიკოლოგებს; გავუგზავნეთ ბატონ არნოლდსაც...

იმჟამად ენათმეცნიერების ინსტიტუტი ჯაფარიძის ქუჩაზე იყო ერთ ძველ შენობაში განთავსებული; ჩვენი ტრადიციული შენობიდან (ძერჟინსკის 8; ამჟამად პ. ინგოროყვას ქუჩა) ახალი „გასახლებული“ ვიყავით – კომპარტიის ცკ-თან არსებულმა პარტკომისიამ მოისურვა ასე!...

ქალბატონ ანას ოქროყანის სურათები რომ მივართვი, მთხოვა, ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ტრადიციული შენობისთვის სურათი გადამეღო და მიმეტანა მისთვის, – „ძალიან მიყვარს ის შენობაო...“

რა თქმა უნდა, თხოვნა შევუსრულე...

1989 წელს ენათმეცნიერების ინსტიტუტს კათოლიკოს-პატრიარქის, ილია მეორის, შუამდგომლობით დაუბრუნდა თავისი ისტორიული შენობა პავლე ინგოროყვას ქუჩაზე, 8 ნომერში... აქ, მეორე სართულზე, ერთ დიდ ოთახში, ფანჯარასთან, იდგა უბრალო მაგიდა, ქალბატონ ანას მაგიდა... იმ მაგიდასთან დღეს ანა კალანდაძის სურათი კიდია და მაგიდაზე დგას პატარა ლარნაკი – ყვავილებისათვის...

უმისამართო წერილი

2006 წლის შემოდგომაზე ვესტუმრე ქ-ნ ანას. საუნივერსიტეტო პროტესტის ძირითადი ტალღა გადავლილი იყო. ქ-ნ ანას აინტერესებს უნივერსიტეტის ამბები... ცოტა იუმორის შემოტანა ვცადე საუბარში, – ამ მოვლენებმა „ნამეტანი პოპულარული“ გამხადეს-მეთქი; პროკურატურასა და სასამართლოში რომ მიბარებდნენ, უწყებაზე მისამართი არ იყო მითითებული, მხოლოდ სახელ-გვარი ეწერა – „გიორგი გოგოლაშვილს“-მეთქი...

ქალბატონი ანა იცინის და ელენე ახვლედიანის მიერ მისდამი მიწერილი წერილის შესახებ მიაჩნობს... (ამ ამბავსაც II ტომიდან დავიმოწმებ): ელენე ახვლედიანმა „ჩემი დაბადების 50 წლისთავზე დამირეკა და საპატიო ნიშნის ორდენის მიღება მომილოცა: გამარჯობა, ორდენოსანო! რომ იცოდე, როგორი საძაგელი ვიდაცა ხარ! მოსალოცი ბარათი გამომიგზავნე, მაგრამ მისამართი დამავიწყა, მარტო „თბილისი“ და შენი სახელ-გვარი დავაწერე კონვერტს. ეგრევე ჩააგდეს ყუთში. არა უშავს, მოგივა. საზღვარგარეთ რისტერს გაუუგზავნე მისალოცი ტელეგრამა უმისამართოდ და მიიღო, „დამაიმედა“...

ქ-ნი ანა „თავს იმართლებს“: რადგანაც რისტერი არ გახლდით, მის მეგობარ ქალს, როგორც შეძევ თავად მიაჩნო, კონვერტი „ეგრევე არ ჩაუგდია“ საფოსტო ყუთში, მისამართი გაუგია და ჩაუწერია დატოვებულ ადგილზე. კონვერტზე ორი სხვადასხვა ხელი იმთავითვე მოგხვდებოდათ თვალში“...

... კათალიკოს-პატრიარქს, ილია მეორეს, უთქვამს ერთ-ერთ ქადაგებაში: „თავმდაბლობა ღმერთის შესამოსელიაო“...

„ჭკუა მაინც ვერ ვისწავლე“...

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ქ-ნი ანასათვის ძალიან ძვირფასი იყო... უნივერსიტეტი და ენათმეცნიერების ინსტიტუტი...

როგორც აღვნიშნე, 2005-2006 წლებში უნივერსიტეტში მიმდინარე მოვლენებს ყურადღებით ადევნებდა თვალს... როცა შევხვდებოდი, გულდასმით გამოძკითხავდა, რა ხდებოდა; მეც ვცდილობდი ობიექტურად მომეთხრო მოვლენათა მიმდინარეობა... აღშფოთებული იყო უნივერსიტეტში პოლიციის შემოსვლით და ავთანდილ არაბულისა და ჩემი გასამართლებით... თქვენ ძალიან აქტიური ხართო, – მითხრა... იუმორის შემოტანა ვცადე საუბარში და ნინოს (ჩემი მეუღლის) ნათქვამი საყვედური გავიხსენე: ყველგან შენ უნდა გამოჩნდე, ყველაფერი შენ უნდა თქვაო...

ქალბატონ ანას გაელიმა და ბატონი არნოლდის ნათქვამი გაიხსენა – „ჭკუა მაინც ვერ ვისწავლეო“... იმდენად საინტერესო ფაქტი მგონია, ამ ჩანაწერს – არნოლდ ჩიქობავას ნაამბობს – მოვიხმობ ქ-ნი ანას მეორე ტომიდან:

„იულონ აბესაძემ (პროტოიერი იყო) ერთ ჩვენგანს ჰკითხა (მეხუთე კლასში ვიყავით): რას ნიშნავს „წმინდა გული“ მახარებლის ამ ნათქვამში: „ნეტარ იყვნენ წმიდანი გულითა, რამეთუ მათ ღმერთი იხილონ“... კარგი, ნიჭიერი ბიჭი იყო, არ დაიბნა და უთხრა: „წმიდა გული“ იმას ნიშნავს, მხოლოდ იმას რომ იტყვი, რასაც ფიქრობო. აბესაძეს გაეცინა – ЭТО же дурак?! რამდენი დრო გავიდა მას მერე და ახლაც ცხადად მახსოვს, ჭკუა კი ვერ ვისწავლე!“

ძნელია, როგორც ჩანს, „ჭკუის სწავლა“...

სოლომონ დოდაშვილის საფლავთან...

ქალბატონი ანა და მისი ძმის, ზურაბის, ოჯახი საბურთალოს ქუჩაზე ერთ სართულზე (II სართულზე), ორ ბინაში ერთ ოჯახად ცხოვრობდნენ. როდესაც ვესტუმრებოდი, ქალბატონი ანა გვეტყოდა, სამსახურიდან მოდიხართ, მშვიერი იქნებით... მე კი არა მაქვს რამე, მაგრამ თინას აქვს სადილიო... ქ-ნი თინა ყანდარელი – ქალბატონი ანას რძალია...

ქალბატონი თინა გვიამბობს:

ანას საძინებელში არ შევდიოდი... როცა გარდაიცვალა, მაშინ შევედი. სასთუმალთან სოლომონ დოდაშვილის წიგნი ელო გადაშლილი. როგორც ჩანს, ბოლოს ამ წიგნს კითხულობდაო... ცხადია, სოლომონ დოდაშვილის „თხზულებანი“ ქალბატონი ანას სამაგიდო წიგნი არ ყოფილა (სამაგიდო წიგნებს ჩამოთვლის ერთგან...)

ქ-ნი თინა ამას მთაწმინდაზე გვიამბობდა, ქ-ნი ანას საფლავთან...

ქალბატონი ანა მთაწმინდის პანთეონში სოლომონ დოდაშვილის გვერდით არის დაკრძალული...

მართლაც, „ჯერ კიდევ, ბევრი რამ რჩება ამქვეყნად ამოუხსნელი, ამოუცნობი და ამდენად – განუმარტავი“!

დაშიფრული ჩანაწერები

ქალბატონი ანა 2008 წლის 11 მარტს გარდაიცვალა.

როცა გადაწყდა მისი პროზაული ჩანაწერების „მცირე პროზის“ სერიით გამოცემა (გამომცემლობა „ინტელექტი“, საგამომცემლო პროექტის ავტორი კახიკე კუდავა). წიგნს ერთ-ერთი მინიატურის სათაური შევუჩიე – „სიყვარულისაგან ფართოვდება ქვეყანა“. მე, როგორც იდეის ავტორმა და კრებულის შემდგენელ-რედაქტორმა, ოჯახისაგან ნებართვა ავიღე და მერე გამოცემული წიგნი მივართვი ქ-ნი ანას ოჯახს...

ძალიან ძნელი იყო ქ-ნი ანას შემდეგ მის ოჯახში მისვლა... კარგა ხანს ვისაუბრეთ ქალბატონ თინა ყანდარელთან და ქეთი კალანდაძესთან (ქ-ნი ანას ძმიშვილთან)...

გამოუქვეყნებელი ჩანაწერებით დავინტერესდი... როგორც მოსალოდნელი იყო, ჩანაწერები მრავლად არისო...

ქ-ნი თინა ბრძანებს, ზოგი მათგანი „დაშიფრულია“, ანუ იყო ისეთი ჩანაწერები, რომლებსაც ქ-ნი ანა „თავისთვის“ წერდა... – მე შევძელი ამ დაშიფრული ჩანაწერების წაკითხვად, – ბრძანა ქალბატონმა თინამ და ორიოდე „დაშიფრული“ ჩანაწერი მიაბო:

შუალამისას გურამ ღოჩანაშვილმა დამირეკა. ნასვამი ჩანდა, დიდხანს მესაუბრა... მიმტკიცებდა, თქვენ არავის არ ჰგავხართო, ყველას აქვს სქოლიო; შენ ლექსებს სქოლიო არა აქვსო...

მეორე ჩანაწერი ასე მახსოვს: სამედიცინო უნივერსიტეტში ფილოსოფოს დავით გეგეშიძეს ლექციაზე უთქვამს: საქართველოში ნიკორწმინდის ორი ტაძარია – რაჭასა და გალაკტიონის პოეზიაში; დავით აღმაშენებლის ორი საფლავია – გელათში და ანა კალანდაძის პოეზიაშიო...

... ალბათ რამდენ საინტერესო ჩანაწერს ინახავს გამოუქვეყნებელი ხელნაწერები...

(სერიისათვის – „ენა და მწერალი“)

„ენა მწერლის ბალავარია, მისი უმთავრესი იარაღია. ენის უცოდინარი მწერალი სამფეხა ცხენსა ჰგავს, გენიოსიც რომ იყოს, ვერც გაიქცევა და ვერც დაიძვრება,“ – წერს მიხეილ ჯავახიშვილი. – ეს არის ალბათ ყველაზე ზუსტი პასუხი კითხვაზე: რა არის ენა მწერლისათვის?

მრავალი აზრის მოშველიება შეგვიძლია ამ კითხვის პასუხად... გაუა-ფშაველას მოვუსმინოთ:

„ენა სახეა მწერლისა, მისი ფიზიონომიაა და, უკეთესად რომ ვსთქვათ, – მწერლის სულია; ენაში იმალება მწერლის ინდივიდუალობა, მისი „მე“. ამიტომ ნიჭიერი მწერლის ნაწარმოები თუ ერთი-ორი რამ წაგვიკითხავთ წინად, შემდეგ ხელმოუწერელიც რომ შეგხვდეთ, ადვილად იცნობთ, ვის კალამსაც ეკუთვნის.“ ენაში „უზილაგად ჩაქსოვილია მთელი მისი (მწერლის – გ. გ.) სულიერი სიცოცხლე, ავლადიდება.“

სხვაც შეიძლებოდა... წინასიტყვისთვის ეს ვიკმაროთ... სხვა ცალკეულ მწერალთა შესახებ როცა ვისაუბრებთ, მაშინ ვთქვათ...

დიახ, ამ სერიაში ვაპირებთ ქართველ კლასიკოს მწერალთა შესახებ ვისაუბროთ...

ანუ: რას აძლევს ენა მწერალს და რას აძლევს მწერალი ენას?... რაში გამოიხატება მწერლის ენობრივი თავისებურება?... და სხვა...

ვისაუბრებთ ენობრივ საკითხებზე; თუმცა არა მხოლოდ ენობრივზე... შევეცდებით მწერლის ჩვენეული პორტრეტიც შევქნათ... სერიის სათაური – ენა და მწერალი – ამითაც გვგონია გამართლებული...

ვიწყებთ დავით კლდიაშვილით...

დიდი დავით კლდიაშვილით...

მერე მუხრან მაჭავარიანი...

ანა კალანდაძე...

და სხვა.

* წიგნიდან: „ენა და მწერალი, – „შეწებით სავსე ქართული“ (ფიქრები დავით კლდიაშვილზე)“, 2019.

